

Miskolci Keresztény Szemle

A KÉSZ ökumenikus kulturális folyóirata
47. (XII/3.) szám
2016

SZERZŐK

Anda Tibor
Dr. Anka László
Dobos Zsolt
Gróf Lajos
Dr. Horváth Barna
Kojza Péter
Kölönte Sándore
Dr. Mezei István
Mikolai Vince
Dr. Pfliegler György
Dr. Szarka János
Tóth István

A szerkesztőbizottság:
*Alakszainé dr. Oláh Annamária, Demjén Péter,
Gróf Lajos, Papp András, Rácsok András, Sasvári István,
Várhelyi Krisztina*

Lapalapító: *Gróf Lajos*

Tipográfia: *Keglovics János*

Kiadja a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
miskolci csoportja,
az Eszmék és Értékek Alapítvány támogatásával
Felelős kiadó: *Alakszainé dr. Oláh Annamária*

FECSCKE CSABA

Virágcsokor

Fodros ingedet
arany veselke,
patakra hajló
tavasz viselte.

*

Sugaras virág,
sárga peremizs,
tölgyerdők alján
nyáron kivirít.
Viríts sokáig,
te szép peremizs!

*

Kacuros estike,
a holdfény festi be,
az erdők mélyin a
csönd is éjlila.

Készülj estike,
készülj a bálba,
tücskös éjszakába!

*

Tavasztól őszig
falrepedésben,
sziklás hegy hátán
megél a szerény
kőfali pintyő,
s fodorkapáfrány.

*

A nádpillájú tó
irizén sulyom lebeg,
álmosan úsznak
tenyérynyi zöld levelek.

Szárnyaim nőnének

Egyszer, ha elmennék,
vissza sose jönnék,
nagy búzamezőben
nyár-éj csöndje volnék.

Forrás vize volnék,
tisztán fölbuzognék,
napfényben, holdfényben
hűvösen csillognék.

Mint a cinegének,
szárnyaim nőnének,
bejárnám útjait
a végtelen égnek.

Ó, hogyha elmennék,
mindig visszavágynék,
sehol a világon
nyugtót nem találnék.

Nem jön senki

Zúg az erdő, szél cibálja,
holt levél hull dús avarra.
Sas kering, az ég királya,
fönn a kéket fölkarva.

Cserjében zörög a dúvad,
a földet a dér belepte.
Hangos vadludak vonulnak
messzeségbe beleveszve.

Holt levél hull dús avarra,
cserjében zörög a dúvad.
Fönn a kéket fölkarva
hangos vadludak vonulnak.

A földet a dér belepte,
nem hallik már sehol ének.
Messzeségbe beleveszve
homály lepi a vidéket.

Nem hallik már sehol ének,
szél az ágat megzörrenti.
Homály lepi a vidéket,
az ösvényen nem jön senki.

Zörgő nádasokban

Fönn a nap mereng még,
Árnyat vet az emlék.
Ha félek majd, elrejtőzni
Szívedben szeretnék.

Gyöngé hangszálak
Bámulnak utánad,
El tépd a bokrok között
Lengő ökörnyálat

A remény tilosban
Amit féltek, sok van.
Az ősz árva lelke bolyong
Zörgő nádasokban.

*A verseket a költő Szárnyaim nőnének című,
az idei könyvhétre megjelent kötetéből válogatta*

Elhurcolt szerzetesekre emlékezek Miskolcon

Miskolcon, a minorita rendház falán elhelyezett emléktáblát koszorúzták meg június 17-én, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége helyi csoportjának rendezésében. Már tizenkettedik éve emlékeznek meg arról, hogy 66 évvel ezelőtt az ávosok teherautókkal szállították el a rendházból az itt élő szerzetes papokat, testvéreket és tanulókat. Mikolai Vince főesperes, diósgyőri plébános, a KÉSZ miskolci csoportjának egyházi elnöke bevezető szavai után Mándy Zoltán pápai prelátus, horti plébános mondott emlékbeszédet, majd a koszorúzás után ő mutatta be a templomban az elhurcoltakért, minden élő és meghalt szerzetesért az ünnepi szentmisét.

Mikolai Vince elmondta, hogy évről évre visszatérünk a minorita rendház falához, hogy megemlékezzünk azokról a szerzetesekről, akiket annakidején elhurcoltak. Kötelességszerű ez a megemlékezés, mégis mindig szívből tesszük, mert átérezzük annak a szörnyű kornak fájdalmát, amikor az egyházat üldözték, és úgy tűnt, mindenkit igyekeznek félreállítani, börtönbe zárni, kivégezni. Mindig fájdalmas ez a megemlékezés, de egyúttal tanulságos is, hogy felmutassuk a jelennek a szerzetesek

Mándy Zoltán atya

hősiességét, amit az üldöztek során tanúsítottak, a helytállásukat, és ebből mi is tudunk erőt meríteni. Tudjuk, ma is, szerte a világban sok helyen üldözik az egyházat, a keresztényeket.

Mándy Zoltán ünnepi köszöntőjében először arról beszélt, hogy egyszer Kartal Ernő atya mutatott neki egy fényképet, mondván, ez az egyetlen hiteles kép arról, hogy amikor a rendet felosz-

Az emlékező minoriták

latták és a templomot bezárták, körülbelül ennyi ember, mint ahányan most itt körülálljuk az emléktáblát, állt és imádkozott a téren, mintegy kifejezve a szolidaritását az elhurcoltakkal. Talán ennek volt eredménye, hogy ha a rendházat nem is adták vissza, a templomot megnyitották.

A rendek feloszlatása 1948. június 18-án, egy nap híján 66 éve kezdődött, amikor törvényerejű rendelt született az iskolák államosításáról. Ehhez kapcsolták azt is, hogy ha már az egyháztól átvették az épületeket, a szerzeteseket vagy összezsúfolták, vagy elküldték más rendházakba. Ők felemelték ellene a szavukat, nem sok eredménnyel. Először a jugoszláviai határsávbán élő, működő szerzeteseket hurcolták el, felvitték őket Közép- és Észak-Magyarországra, például a váci püspökségre és az egri érseki palotába is, odavitték Sopronból az Annunciáta nővéreket, akik aztán a későbbiekben a szemináriumnak voltak fenntartói, dolgozói, megmaradva eredeti hivatásukban.

A koszorúzás

Ez a szétszórás, internálás sokszor olyan embertelen módon történt, hogy a szerzetes elöljárók szükségesnek tartották, hogy tiltakozzanak a miniszterelnöknél, a köztársasági elnöknél, kérve, legalább hallgassák meg őket is, és miután egyik helyen sem fogadták őket, a katolikus püspöki karhoz fordultak. Mindszenty ekkor már börtönben volt, és ekkor derült ki a szerzetesek elfogásának egyik oka, túszul akarták őket felhasználni az állam és egyház közötti tárgyalások megindítására. Ebben az időben a reformátusok és az evangélikusok már megegyeztek az állammal. Ravasz László püspök lemondott, a katolikus egyház pedig újra és újra arra hivatkozott, hogy ilyen jellegű kérdésekben Róma az illetékes, a Vatikán, ezért ők nem köthetnek megállapodást.

A szerzetesek nehéz helyzetét felhasználva szorította rá az állam a püspöki kart arra, hogy megállapodást kössön velük. Érdekes meghallgatni néhány részletet a szerzetes elöljárók leveléből. Salacz Gábor adott ki egy könyvet, inkább forrásmunka-jellegűt, A Magyar Katolikus Egyház tizenhét esztendeje (1948–1964) címmel. Münchenben jelent meg 1988-ban.

„Nagyméltóságú Püspöki Kar! Több püspök úrral való előzetes megbeszélés alapján bátorkodunk a következőket a Nagyméltóságú Püspöki Kar elé terjeszteni. Folyó év április 15-én a Püspöki Karnak megküldöttük azt a memorandumot, amelyet a rendjeinket ért súlyos sérelmek ügyében a kormány legfőbb képviselőinek benyújtottuk. Sajnos az azóta elmúlt két hónap alatt a sérelmek nemhogy megszűntek volna, de egyre sűrűbbek lettek. Minden előzőnél súlyosabban érintettek azonban bennünket, és velünk együtt az egész katolicizmust az utóbbi napokban a déli országrészekben történt események. Ezen a nagy földterületen ugyanis a szer-

zetesség de facto megszűnt. Az ottani összes női és férfi szerzeteseket, köztük 80–85 éves aggastyánokat, betegeket, nyomorékokat és öröklauzúrás apácákat, számra mintegy ezer embert, arra utalva, hogy ott-tartózkodásuk a közrend és közbiztonság szempontjából aggályos, és 1939-es és '48-as rendeletekre való hivatkozással lakóhelyükről kitiltottak. Véghatározatban jelzett lakóhely-elhagyást és távozás-előírást messze túlhaladva erőszakosan elhurcoltak és kényszerlakásként a felsőbb országrészekben lévő szerzetesházakban és püspöki palotákban zsúfoltak össze, ahol, bár a hivatkozó rendeletek ilyesmire nem tudnak, a kijelölt házakat elhagyniuk nem szabad.

A kijelölt szerzetesházakban a szerzetesek az ott lakókkal sűrűn, legtöbb helyen teljesen gettószerűen vannak összezsúfolva, szállásukról, ételmezésükről gondoskodás nem történt. Nem egy helyen a legelemibb életszükségleteik kielégítése is kérdésessé válik, mert a kitiltás és elszállítás mindenütt az éjszakai órákban, meglepetésszerűen történt. A felkészülésre egészen rövid idő, a legtöbb helyen egy-két negyedóra, helyenként csak percek állottak rendelkezésükre. Így, hirtelenében alig vihették magukkal a legszükségesebbeket, számosan semmit sem, egyeseknek még a teljes felöltözéshez sem volt idejük. A velük szemben tanúsított eljárás sok helyen sima és emberséges volt ugyan, de számos helyen, olyan helyeken is, ahol semmi ellenállást nem tanúsítottak, durva és kegyetlen, az emberméltóságot és a női szeméremérzést sértő.

Mikor a nép, amely természetesen másnap megtudta a történeteket, itt-ott csoportosulni kezdett, több helyen a hatósági közegek ezek előtt minősíthetetlen rágalmakat szórtak az eltávolított szerzetesekre, olyan gonosztettekért, amelyekre soha, még álmukban sem gondoltak.

Mielőtt szerzetestársaink sorsának enyhítésére a belügyminiszter úrhoz fordulnánk, előbb a társainknak kézbesített rendelet aláíró Veres József belügyminiszteriumi főosztályvezetőtől akartunk bizonyos felvilágosításokat kérni, ő azonban nem fogadta a rendfőnökök négytagú küldöttségét, írásban kérte kívánságaikat. Amikor a fogadásra irányuló kívánságukat két provinciális írásban akarta átadni a főosztályvezető titkárnőjének, az sem fogadott bennünket, hanem rendőrrel vitette magához az írásokat.

A szerzetes elöljárók kérése: mindezek meggondolásával úgy érezzük, hogy elérkezett az utolsó pillanat, a minden eddiginél hathatósabb közbelépésre. Éppen ezért fiúi alázattal kérjük a Püspöki Kart, méltóztassék sérelmünk orvoslása és a további sérelmek megállítása érdekében megtalálni a hathatós fellépés módját, mert végképpen megbizonyosodott, hogy az egyszerű írásbeli tiltakozás, melyet az illetékesek nem vesznek figyelembe, a hívőknek pedig nem jut tudomására, ma nem jelent többet a semminél.”

Utána a szerzetes elöljárók biztosítják az egyházat töretlen hűségükről és arról, hogy mindenképpen ragaszkodni akarnak egyrészt szerzetesi életükhöz, másrészt az egyház egységét szolgálva a Katolikus Püspöki Karhoz. Az így szétszóratott, illetve internált szerzetesek ellátásáról az állam egyáltalán nem gondoskodott. Nagyon

szép volt a hívek részéről, hogy amikor meghallották, hogy valahol összezsúfolták a szerzeteseket, élelmiszeradományokkal segítették őket, és talán az első igazi, ökumenikus összefogás is ekkor valósult meg, mert reformátusok, evangélikusok is segítettek a szerzeteseket ebben a dologban.

Talán még aláhúzendő az, hogy szegény szerzetesek az állam túszaik voltak, hogy az ő szerencsétlen helyzetükkel kényszerítsék ki az állam és az egyház közötti megállapodást. Szeretném felolvasni a megállapodás létrejötte utáni püspöki kari nyilatkozatot. Ez a megállapodás 1950. augusztus 29-én jött létre és ebben az időben írta meg a püspöki kar is körlevelét. A püspöki kar szükségesnek tartotta ebben a körlevelében leszögezni, hogy „fájdalmasan érint bennünket az a tény, hogy a szerzetesek működésének megvonását nem tudtuk megakadályozni. Így meg kellett elégednünk tiltakozással, és e tiltakozásunkat ez alkalommal is ünnepélyesen megújítjuk. Kérünk benneteket, imádkozzatok a szerzetesekért, és támogassátok őket, hogy az új viszonyok között is a régi hűséggel és önfeláldozással szolgálhassák Istennek és a hazának szent ügyét. De imádkozzatok azért is, hogy a történt megállapodás szerencsés megvalósulása elősegítse magyar népünk egységét, szellemi és anyagi jóllétét és békés fejlődését. Amen.”

Ezzel a tájékoztatásával együtt a püspöki kar országos gyűjtést rendelt el a szerzetesek javára. Ezen a gyűjtésen 517 ezer forintot adtak össze az ország egész területéről. Ezt az összeget úgy tudjuk értékelni, ha tudjuk, az említett Veres főosztályvezető a szerzetesek ellátásának megoldására húszezer forintot ajánlott fel a püspöki karnak. Tehát nagyon dicséretes és példaszerű volt az ország katolikusságának hozzáállása, ahogy kiálltak a szerzetesek mellett.

Ilyen beszéd végén mit lehet mondani? Annak idején az érseki titkári székéből elmozdított Lékai László választotta jelmondatának: „A megnyesett fa kizöldül”. Mi is kérjük a jó Isten kegyelmét a megnyesett fa kizöldüléséhez, hogy Magyarországon újra fellángoljon a szerzetesi élet, hogy az emberekben megszülessék az Isten iránti szeretet teljessége, amely arra hívja és buzdítja őket, hogy szolgálják Isten dicsőségét, és Istent szolgálják embertársaikban is.

(g)

Protestáns kitüntettek a város napján

„A családom generációk óta fontosnak tartja a hitet, amit elsősorban belülről kell megélni” – vallja dr. Kocziszky György, akit Miskolc Város díszpolgára címmel tüntettek ki. A Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának professzora, korábbi dékánja a városban kifejtett szakmai és közéleti munkásságával érdemelte ki a közgyűléstől a megtisztelő címet. Napjainkban is rendkívül aktív életet él: tanít az egyetemen, tagja a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának és sorra járja a szakmai konferenciákat.

– *Milyen érzés volt ott állni a Miskolci Nemzeti Színház színpadán és átvenni az elismerést?*

– Megrendítő élmény az embernek szembesülni azzal, hogy az évek, évtizedek elmúltak a feje fölött. Gondol ilyenkor a szűkebb és tágabb családjára, a felmenőire és eljátszik a gondolattal, hogy milyen lenne, ha a szülei, nagyszülei, dédszülei – akik sokszor feltették gyerekkoromban azt a kérdést, hogy vajon ebből a kis ördögből mi lesz – itt lehetnének és átélnék ezeket a perceket. Gondoltam azokra a barátokra is, akik előttem ugyanezen a színpadon állhattak, hasonló kitüntetésekét átvéve. Ők fizikálisan már nem lehetnek közöttünk.

Dr. Kocziszky György

– *Kikre gondolt?*

– Két személyt mindenképp megemlítenék, akikhez családiról és lelkiekben is kötődtem: első helyen *Veczán Pál* nagytiszteletű urat, aki a diósgyőri evangélikusokat szolgálta hosszú éveken keresztül, illetve *Újszászy László* professzor urat, akit hasonló érdeklődési kör jellemzett, mint engem. Ilyenkor végiggondolja az ember, hogy mindazt, amit egy közösségtől, egy családtól kapott, milyen formában tudja viszonzni és meghálálni. Remélem, hogy a Teremtő ad még arra lehetőséget, hogy az elkövetkező években Miskolc városnak, az egyetemi és a szűkebb baráti közösségnek is viszonzozzam mindazt, amit kaptam.

– *Professzor úr és családja életében a hit mindig nagyon fontos szerepet játszott.*

– Azok közé tartozom, akik a hitet ajándékba kapták, hittartó és hitvalló őseim voltak. Ágostai hitvallású, evangélikus családban születtem. A családom felmenői anyai és apai ágon is, túl azon, hogy rendszeresen gyakorolták vallásukat, tettek is az evangélikus közösségért. Elsősorban Békéscsabán, hiszen a család gyökerei onnan erednek. Ma is őrzöm – mint a család pillanatnyilag legidősebb férfi tagja – azt a Bibliát, amit valamikor az 1820-as évek elején vásárolt az egyik felmenőm. És ahogy

akkortájt szokás volt, az utolsó oldalra pontos, kalligrafikus betűkkel bejegyezte az aktuális születéseket és elhalálozásokat.

Budapesten konfirmáltam, nagynevű teológusoktól kaphattam az első oktatást, többek között *Keken András* és *Hafenscher Károly* nagytiszteletű úrtól. Ugyanakkor ezekről a kérdésekről egy picit nehezen is beszélek, valószínűleg szemérmes vagyok ebben a vonatkozásban. Belülről kell ezeket a kérdéseket megélni... Hálás vagyok a Teremtőnek, hogy az elmúlt évtizedek során megtartott. Hálát kell adnom a családomért, és hogy azzal foglalkozhatok, ami a hobbim. Számomra öröm, hogy mindhárom unokám egy fővárosi gyülekezetbe jár vasárnaponként. Minden külső hatás nélkül, orgonasípszerűen elmasíroznak és jól érzik ott magukat.

– *A felesége református, ön pedig evangélikus vallású. Milyen gyülekezetbe járnak vasárnaponként?*

– Az evangélikus és a református egyház egy tőből ered: a reformációból. Feleségem református, miskolci, évtizedek óta aktívan részt vesz a helyi gyülekezetek életében. Számunkra teljesen természetes, hogy az egyik hétvégén evangélikus, másik hétvégén pedig református gyülekezetbe megyünk. Feleségem aktív életének egy meghatározó időszakát a miskolci Lévay József Református Gimnáziumban töltötte, mint tanár. Ma a Nyilas Misi Alapítvány Kuratóriumának egyik tagja és ilyen formában segíti a közösségépítést.

– *„...minden, mit Miskolc adhatott” – tartja az egyik miskolci egyetemi diákkal refrénje. Mit kapott ettől a várostól?*

– Tízennyolc éves koromban kerültem Miskolcra. Akkor úgy gondoltam, hogy egy-két hónap után egyetemet váltok és a pesti Műegyetemen folytatom a tanulmányaimat. Ma már azt mondom, hogy szerencsére nem így történt, hanem itt fejeztem be. Első és vélelmezhetően utolsó munkahelyem is a Miskolci Egyetem. Itt ismerhettem meg egyetemistaként a feleségemet, itt születtek a gyerekeink és itt alakultak ki a sajnálatos módon fogyóban lévő baráti körök. Itt minden követ ismerek. Ha „bevándorlóként” is tart számon majd a miskolci emlékezet, azért mégis úgy érzem, hogy tősgyökeres miskolci vagyok.

Kojsza Péter

★ ★ ★

„A hitem mindig elég erős volt ahhoz, hogy legyőzzem a problémákat” – véli magáról *Szilágyi István Levente*, az MVK Zrt. nyugalmazott igazgatója, aki szakmai pályafutása és közéleti tevékenysége miatt Miskolc város díszpolgára kitéüntetett címet vehetett át a közelmúltban. Református családban nevelkedett és ő maga is sokáig szolgált az egyházban: a Miskolc-Tetemvári Református Egyházközség főgondnoka és a gyülekezet fenntartásában működő általános iskola iskolatanácsának elnöke volt.

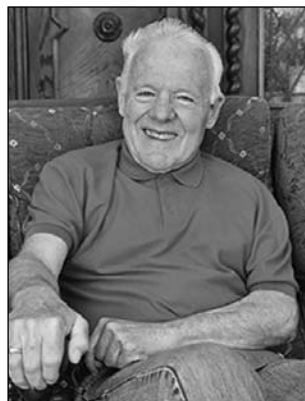
Szilágyi István Levente 1943-ban, református családban született Kassán. 1967-ben üzemmérnökként lépte át a Miskolci Közlekedési Vállalat küszöbét, akkor még nem gondolta, hogy végigjárva a ranglétrát egyszer majd a cég vezetője lesz. Először a Beruházási és Műszaki-Fejlesztési Osztály vezetésével bízták meg, majd kinevezték

a Fejlesztési és Üzemfenntartási Osztály élére, ahol a járműveken túl az épületek, a villamosvasúti pálya és a technológiai berendezések fenntartásával foglalkozott.

1977-től a vállalat forgalmi osztályvezetőjeként dolgozott, amely tisztséget közel másfél évtizeden keresztül, 1991-ig töltötte be, amikor is a vállalat igazgatója lett. 2005-ben ment nyugdíjba. – Igyekezni kell az elvárásoknak mindig megfelelni. Ez sikerült is, gondolom, hogy ezért mehettem előre különböző beosztásokba – nyilatkozta pályafutásával kapcsolatban a nyugalmazott vállalatvezető, aki nagy örömmel fogadta a több évtizedes munkáját elismerő kitüntetést.

Munkahelyi elfoglaltságai mellett aktív közéleti és egyházi tevékenységet is folytatott: a Regionális Civil Központi Alapítvány és a BOKIK Etikai Bizottságának elnöke, valamint a Miskolc-Tetenvári Református Egyházközség főgondnoka volt. Kurátorként az ő koordinálásával építették újjá a leégett Deszkatemplomot. A gyülekezet fenntartásában működő Jókai Mór Református Általános Iskola iskolatanácsának elnökeként meghatározó szerepet vállalt az intézmény működtetésében. Jelenleg az egyházközség tiszteletbeli főgondnoka és az iskolatanács tiszteletbeli elnöke.

– Édesapám ötven évig szolgált lelkészként, hosszú ideig a tetenvári gyülekezetben. Ő vezetett be az egyházközség tevékenységébe; foglalkozása, nevelése, a tőle kapott útravaló és a családi miliő végig meghatározó volt számomra – mondta a kitüntetett, hozzáfűzve, hogy bár voltak próbatételek az életében, de a hite mindig elég erős volt ahhoz, hogy Isten segítségével legyőzze a problémákat.

Szilágyi István

* * *

Folytatja a neves elődök által elkezdett munkát, de sok szempontból eltér a hagyományoktól. Az istentiszteletek mellett bevezette az ifjúsági bibliaórát, a babamama kört, a hitoktatók és középkorúak bibliaóráját, valamint az idősek számára megtartott klubot.

Jobbágy Bertalan

Jobbágy Bertalan, a Miskolc-Hejőcsabai Református Egyházközség vezető lelképásztorát kiemelkedő gyülekezeti szolgálatért Miskolc város napján Nívódíjjal tüntették ki, melyet Kriza Ákos polgármester adott át a Miskolci Nemzeti Színházban.

– *Először arról kérdeztük, hogy milyen érzésekkel vette át az egyházi munkáját elismerő világi díjat.*

– Nagy öröm, amikor az ember kap külső visszajelzéseket a munkájáról, amely nem kötelességszerű, hanem annak az elismerése, hogy a város látja az egyházi munka közre kiható áldásos eredményét. Természetesen

nem önmagamnak tudom be ezt az elismerést, hisz mindenekelőtt Istené a dicsőség. Rá tekintve látom mindazokat, akik mellettem állnak és segítenek a szolgálatban, kiegészítve az egyház és a gyülekezet életét. Ilyenkor az ember visszatekint arra, hogy mi történt az elmúlt években és mi az, amit eddig tett. Sok mindenre gondolok: a családomra, barátaimra, lelkészársaimra és a gyülekezetre.

– *A laudációban az állt, hogy a gyülekezetben folytatja az elődök által elkezdetteket. Miben nyilvánul meg ez a hagyománytisztélet?*

– Idén húsz éve, hogy lelkipásztor vagyok, és tizenöt éve szolgálók Hejőcsabán. 2000 karácsonyán érkeztünk feleségemmel ebbe a gyülekezetbe, előtte Debrecenben voltam segéd- és beosztott lelkész. Amikor megpályáztam a hejőcsabai állást, a gyülekezeti tagok azt kérdezték tőlem, hogy szeretek-e dolgozni és nem csak a lelkipásztori munkákra gondoltak, hanem a kétkezi munkára is. Ebből már értettem, hogy folytatnom kell azt, amit az elődök elkezdtek.

A gyülekezetnek valóban van egy olyan múltja, amit nem lehet elfelejteni, elhanyagolni, s ez a lelkiéletre és a fizikai munkára egyaránt érvényes. A régi jól bevált alkalmakon – melyeken az emberek az igehirdetés, az egymással való találkozás nyomán épültek – semmiképpen nem akartam változtatni. Megmaradt az istentiszteletek rendje, melyet ma is nagy szeretettel látogatnak, mindig „teltház érzésem” van, amikor belépek vasárnap a templomba.

– *Mi az, amiben újat hozott Hejőcsabára?*

– A lelkipásztor nem foglalkozhat csupán egy területtel, különösen, ha vezető lelkipásztorról van szó. Minden és mindenki fontos kell, hogy legyen számára, de észre kell venni, hogy melyek azok a területek, amiket meg kell erősíteni, hogy teljes legyen a gyülekezet. Voltak olyan korábban szerzett élményeim, tapasztalataim, amiket szerettem volna továbbvinni. Elsődleges célunk volt, hogy az új alkalmak bevezetésével azok is megtalálják a helyüket, akik addig valamiért nem tették, és hogy új embereket tudjunk megszólítani, akik aktív, szolgáló gyülekezeti tagokká válhatnak. Így jött létre az ifjúsági-, a hitoktatók- és a középkorúak bibliaórája, a baba-mama kör, illetve az idősgondozás és a gyülekezeti alapítvány.

– *Az ifjúsági misszió ügyét különösen a szívében viseli...*

– Lelkipásztorként arra rendeltettem, hogy az embereket elérjem és vezessem, segítsen őket a mindennapokban és ez igaz a fiatalokra is. Jézus mondja: „mert az embernek fia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért”. A gyülekezet egy nagy család, ahol a legkisebbtől a legnagyobbig mindenki fontos. Mindenkit a saját nyelvén kell elérni.

Ehhez eszköz az ifjúsági klub, a csendes hetek és a berekfürdői gyülekezeti tábor. Továbbá a zenei és irodalmi alkalmak, vetítéses estek határon túli értékeinkről, sportrendezvények az egyházmegye gyülekezeti számára és még sorolhatnám. A pincét fiatalos programok számára alkalmas helyiségnek rendeztük be és elindult egyfajta ifjúsági gyülekezeti élet. Ez a hely később a gyermek-istentiszteleteknek és a már hagyományos nyári csendes hétnek is helyet adott.

– *Milyen célokat tűznek ki ezzel a programmal?*

– Az elsődleges cél az evangélium hirdetése, így az egész hét egy csodálatos istentisztelet. Gyakoroljuk és tanuljuk, hogyan lehet szolgálni és tenni másokért. Ezzel együtt nagyon fontosnak tartjuk, hogy a gyermekek szívébe beleplántáljuk a hagyományainkat, a nemzeti értékeinket, kincseinket. Akár a kézműves, akár a néptáncos foglalkozásokon keresztül ismerjék meg, hogy honnan jövünk és kik vagyunk. Rendkívüli élmény, amikor mintegy százötven, 12 év alatti gyermek van együtt 30–40 segítővel, ami azt jelzi, hogy Isten lelke csodálatosan munkálkodik az életünkben.

– *Azt mondta, hogy vasárnaponként mindig „teltház érzése” van a templomban. Ez minnek köszönhető?*

– Mindig keserű, amikor azt lehet hallani, hogy egyre kevesebben élnek egy településen, egyre kisebbek a gyülekezetek. Vannak elkerülhetetlen, fájdalmas élmények és megtapasztalások, azonban Istennek adok hálát, hogy egy olyan városrészre kerülhettem, ahol sokan laknak. Ez egy olyan terület, amit nem lehet felelőtlenül használni, hanem jó gazda módjára kell jelen lenni a városrészben.

Először is meg kell találni a közös hangot, azt a nyelvet, amin meg lehet szólítani a legkisebbet és a legidősebbet is. Meg kell látni azokat a feladatokat és lehetőségeket, melyeken keresztül meg lehet érinteni az emberi szíveket. Nem elég teológiai igazságokat mondani. Nem elég elvárásokat támasztani másokkal szemben. Mutatni kell a célt, a következő állomást és az ezekhez vezető utat, hogy az emberek lássák, merre tartunk.

– *Merre tartanak?*

– Pilinszky János azt írta, hogy az egyház számára olyan, mint egy nagy hajó: tele van terhekkal, sokféle emberrel... Ezt az egyházat szeretni kell a maga szépségeivel és tökéletlenségével. Nincs más lehetőség. Hirdetett igazságaival nem a végállomás, hanem a túlsó part felé tart. A gyülekezet célja, hogy a földi életben megélje azt a szeretetközösséget, amit az Isten gyakorol az emberrel. A lelkipásztor feladata pedig, hogy az üdvösség felé vezesse az embereket.

MIKOLAI VINCE

A katolikus egyház társadalmi tanítása

Mondhatjuk, hogy lehetetlen dologra vállalkozik az ember, mikor az egyház társadalmi tanításáról akar beszélni, úgyhogy kis mozaikokat fogok kiragadni, részleteket felvillantani. Azzal kezdem, hogy gyakran halljuk: az egyház ne politizáljon! Maradjon a kaptafánál, foglalkozzon az emberekkel a templomban, a közélet nem tartozik rá. Pártpolitikát ne folytasson az egyház, de hogy ne szóljon hozzá, hogy mi történik a társadalomban, a közéletben, ez bűn és mulasztás lenne.

EVANGÉLIUMI PÉLDÁK

Érdeemes az evangéliumból néhány példát hozni arról, hogy Jézus életében is találkozunk közéleti problémákkal. Emlékszünk rá: odaadják Jézus kezébe az adógarast és kérdezik tőle: szabad-e adót fizetni a császárnak? Válasza, kinek a képe van rajta? A császáré... Akkor adjuk meg a császárnak, ami a császáré, Istennek pedig ami az Istené.

Mikolai Vince

Egy másik híres jelenet, amikor Pilátus azt mondja neki, hogy nem tudod, hogy hatalmam van fölötted, elbocsáthatlak, vagy kivégeztethetlek? Jézus azt mondja, nem lenne hatalmad, ha nem kaptad volna onnan felülről. Nagyon fontos állásfoglalás, hogy honnan van a hatalom. Mi demokráciában élünk, és meg vagyunk győződve arról, hogy „minden hatalom a dolgozó népé” – ahogy hirdették – és mi bízunk meg a választott képviselőket, hogy igazgassák az életünket. Jézus pedig azt mondja, hogy a hatalom felülről van.

Amikor az emberek kenyeret követeltek tőle, azt mondta, nem csak kenyérrel él az ember, hanem minden Igével, ami Isten ajkáról való. Vagyis, hogy az ember igazi kérdése és a társadalom kérdése nemcsak a fogyasztás, az embernek más dimenziója is van.

PÉLDÁK AZ EGYHÁZ ÉLETÉBŐL

Ha az induló egyház életéből veszünk néhány dolgot, érzelmi közösségükről azt mondták, hogy mindenük közös volt, egyikük sem mondta a sajátját magáénak. Mi ez, ha nem kommunizmus? Mondhatnánk, hogy volt első kommunisztikus próbálkozás az egyház életében is, amiről gyorsan kiderült, hogy életképtelen és abba is hagyták. Legalább kisebb közösségekben, a szerzetesi közösségekben ennek a közös

tulajdonnak a gondolata végigkíséri az egyház életét. Szent Pál apostol gondolata, hogy aki nem dolgozik, az ne is egyék. Ez arról szól, hogy az ember nem lehet ingyen-élő, meg kell dolgoznia a kenyeréért, csak akkor eheti jó ízzel és szívvel a kenyerét, ha fáradozott és dolgozott érte.

Láthattuk, hogy az evangélium, Jézus tanítása is számos olyan dolgot tartalmaz, amelynek van közéleti, társadalmi vonatkozása, amely a későbbiek során visszhangra talált az egyház társadalmi tanításában.

Mi ez a társadalmi tanítás? Megjelent egy könyv, Az egyház társadalmi tanításának kompendiuma címmel. II. János Pál pápa kérte, hogy a jubileumi, 2000. évben foglalják össze az egyház társadalmi tanítását, és 2003-ban jelent meg ez a könyv, amely összefoglalja az egészet.

Enciklikák sora érzékelteti velünk a társadalmi tanítás történetét. Ez nem 1891-ben kezdődött, hanem korábban, hiszen az egyháznak állást kellett foglalnia a rabszolgasággal kapcsolatosan is, nem hirdetett rabszolga-felkelést, hanem azt mondta, úgy tekintünk a rabszolgákra, mint Krisztusban testvérekre. Az egyház szemben találta magát a népvándorlás problematikájával is, az új nemzetek érkezésével, amelyeket kultúrára kellett tanítani. A későbbiek során az új világ felfedezésével elindult a gyarmatosítás, ahol hihetetlen mértékben visszaéltek az emberi méltósággal, és az egyház felemelte a szavát, hogy ezek az emberek nem irtásra ítélt pogányok, hanem jóhiszeműleg vannak tévedésben, mert nem volt alkalmuk megismerni az evangéliumot.

Ugyanúgy megvoltak a problémák a XVII. században, a nagy európai vallásháborúk idején, amikor a keresztények „szívvel-lélekkel” irtották egymást, és rá kellett jönniük, hogy meg kell békülniük egymással. Ezek mindig nagy kihívásokat jelentettek, ahol az egyháznak is állást kellett foglalnia. Itt kell megemlíteni az investitúra harcot, ahol az volt a kérdés, hogy kinek van nagyobb hatalma, a pápának, vagy a császárnak? Ezek mind társadalmi kérdések is voltak.

A reformáció idején is meghirdették az elvet, hogy cuius regio, eius religio, akié a tulajdon, azé a vallás. Ha egy adott terület földesura azt mondta, hogy ő katolikusból protestáns lesz, akkor az egész népnek követnie kellett, és fordítva, hasonlóképpen. Ezek súlyos társadalmi problémákat jelentettek, amelyekkel foglalkozni kellett.

ÚJ IDŐK – ÚJ GONDOK

XIII. Leo pápa a Rerum novarum enciklikában a modern kor legdrámaibb kérdésével találja magát szemben, ez a munkáskérdés. Ez nem akkor vetődött fel, hanem jóval korábban. Az ipari forradalom Angliában már az 1800-as évek első harmadában megkezdődött. A Dickens által is megírt állapotok szörnyűségesek voltak Angliában és másutt is. Hihetetlen mértékben kizsákmányolták az embereket és emberi méltóságukban is megalázták őket. Sokszor mondják, hogy az egyház mindig lemarad, későn reagál a dolgokra. A Kommunista kiáltvány megjelent 1848-ban. Érdekes módon 1848-ban Mainzban, Ketterer püspök egy adventi konferenciabeszédet tartott az egyház társadalmi tanításáról és annak kérdéseiről.

Az egyház a munkáskérdésre lelkipásztori szinten is reagált, Németországban létre jött a Kolping-mozgalom, az iparos legények felkarolására, illetve Olaszországban Don Bosco ugyancsak a városi, szegény gyerekek felkarolására hozta létre a maga művét. Az egyház érezte a problémákat, reagált rá, de el kellett telnie jó egynéhány évtizednek, amíg feljutott mindez a legfelső tanítói szintre is, ahol átfogóan és részletesen látták a problémát. XIII. Leo pápa volt, aki a már említett enciklikájában reagált erre a kérdésre. A munka és a tőke viszonyára, a munkások helyzetére, a sztrájkjogra és sok másra. Egészen pozitívan és kiváló módon foglalta össze az egyház álláspontját, amiről száz évvel később II. János Pál pápa a Centesimus annus enciklikájában is elismerően szólt, hogy milyen pozitívan látott előde.

Érdekes dolog, hogy XIII. Leo pápa fiatal korában nuncius volt Belgiumban és ott látta a forradalmi mozgalmakat és ez foglalkoztatta őt egész életében. Ezért tudott árnyaltabban foglalkozni ezzel a kérdéssel. Hogy az enciklika mennyire felforgató jellegű volt, a katolikus uralkodó, Ferenc József nem engedte Magyarországon kihirdetni. Prohászka Ottokár volt az, aki először lefordította és aztán fokozatosan megismerték itthon is.

A XIX. században a munkáskérdés volt a legnagyobb, a kapitalizmus kérdése, erre reagált az egyház. Eltelt negyven év, és XI. Piusz pápa Quadragesimo anno – Negyvenedik év – enciklikája jelent meg 1931-ben. Előtte van 1929-ben a nagy gazdasági válság Európában. Ebben az évtizedben jelentkezett a fasizmus Olaszországban és Németországban, a kommunizmus dúl Oroszországban, s a pápa ezekkel a kérdésekkel kapcsolatosan foglal állást. Külön enciklikájában elítéli az olasz és a német fasizmust és a Divini Redemptoris enciklikájában pedig a kommunizmust. Csak a legfelsőbb egyházi vezetés rendelkezik anynyi információval, illetve rálátással, hogy meg tudja ítélni az adott társadalmi helyzet pozitívumait és negatívumait és tud világos és egyértelmű útmutatást adni.

Más kérdés, hogy ezeket az útmutatásokat nem mindenhol fogadják szívesen, ha ellenkezik az adott hatalmi berendezkedés érdekeivel, akkor próbálják negligálni és félretenni az egészet.

Megint ugrunk egy nagyot. XII. Piusz pápa a második világháború pápája volt, tudjuk, 1938-ban Magyarországon járt, az Eucharisztikus Világkongresszuson, ő volt a pápai legátus, és vele volt a későbbi VI. Pál pápa is, aki akkor a titkára volt. Mielőtt XII. Piuszt pápává választották volna, berlini nuncius volt, a németeket közelről ismerte. Abban az időben több beszédet mondott, a karácsonyi rádióbeszédében próbált a békére buzdítani és próbált a háború szörnyűségei között vigasztalást adni az emberek számára.

PÁPAI ENCIKLIKÁK A II. VATIKÁNI ZSINATTÓL NAPJAINKIG

XXIII. János pápa 1961-ben – tehát 70 évvel vagyunk a Rerum novarum után – a Mater et magistra, ami annyit jelent, hogy Anya és tanítómester, címmel adott ki enciklikát. Ebben az időben milyen szituáció van a világban? A hatvanas években indul a dekolonizáció, a gyarmatok felszámolása, ami nagyon pozitív időszaknak tűnik,

sorra nyerik el függetlenségüket ezek az államok, aminek mindenki örül, de aztán kiderült, hogy a gazdasági függés megmaradt. Ebben a szituációban írt a pápa és különösen is fontos a *Pacem in terris* enciklikája. Akkor, 1962-ban volt az úgynevezett karibi válság, amikor legközelebb állt a világ a harmadik világháborúhoz. Akkor vitték az orosz hajók a rakétákat Kubába, mire az amerikaiak azt mondták, ha nem fordulnak vissza, erősebb lépések következnek. Olyan feszült volt a helyzet, hogy Washingtonban megszólaltak a szirénák.

Ekkor a pápai diplomácia lépéseket tett az amerikaiaknál és az oroszoknál is, bár az oroszokkal nem volt diplomáciai kapcsolata a Vatikánnak. XXIII. János pápának óriási respektje volt a szocialista országokban is, Adzsubej, talán emlékszünk még a nevére, Hruscsov veje volt, ő Rómában, a pápa karjai között halt meg, amikor diplomataként ott járt.

A *Pacem in terris* enciklikában a Szentatya a békéről szólt, ahogy írta, a békének négy feltétele van – ezekkel majd találkozunk a keresztény értékeknél – az igazság, az igazságosság, a szabadság és a szeretet. Ezek közül bármelyik hiányzik, nem beszélhetünk békéről. Nálunk a szocializmusban leginkább a szabadság hiányzott és az igazság is, mert elég sokat hazudtak. Emlékszem, még gyermekkoromban hallgattuk a rádiót '56-ban, hogy hazudtunk reggel, este, éjjel, minden hullámhosszon.

XXIII. János, aki mindössze öt évig volt pápa, azzal, hogy megnyitotta a II. Vatikáni zsinatot és, hogy ennyire markánsan felemelte a szavát a béke érdekében, nagy fordulatot ért el a világban. A hatvanas évek második felében kezdődtek a tárgyalások Európában, ami a Helsinki zárónyilatkozattal végződött 1971-ben. Ebben különböző kosarak voltak, amelyekben a jogokról esett szó, aminek az volt a célja, szintén a Vatikán kezdeményezésére, hogy a keleti, szocialista országokat is rászorítsák az emberi jogok elfogadására.

A II. Vatikáni zsinat '62-től '65-ig tartott, és különösen két elfogadott dokumentumát szokták emlegetni, a *Gaudium et spes*t, ami egy lelkipásztori konstitúció, amely az egyház társadalmi tanításával foglalkozik. Beszél az emberről, az emberi jogokról, a gazdaságról, társadalomról, a politikáról, a békéről, a nemzetközi helyzetről. Mindezeket módszeresen áttekinti, és eligazító útmutatásokat ad a korabeli keresztények számára.

A *Dignitatis humanae* pedig a lelkiismereti szabadságról szól. Ez az egyik legvitatottabb pontja a zsinatnak. A többi majdnem egyhangúan fogadták el, ebben viszont jelentős ellentét volt, mert a püspökök közül sokan úgy gondolták, ha a vallásszabadságot mint olyat meghirdetik, ez közömbösséghez vezet, az emberek úgy gondolhatják, egyforma minden vallás, bármelyiket választhatják.

XXIII. János pápa egy évet élt a zsinat alatt, utána VI. Pál pápa vette át az egyház, a zsinat irányítását. Nagyon felkészült ember volt, aki korábban évekig ott dolgozott a Vatikánban, mint államtitkár-helyettes is. Az ő enciklikái közül is kettőt emelhetünk ki. Az egyik a *Populorum progressio*, amelyik a népek fejlődéséről szól. 1967-ben a zsinat után két évvel jelent meg. Egy francia filozófus, Jacques Maritain inspirálta ezt az enciklikát a konkrét tapasztalatokon túl, aki az *Integral Humanisme* című művében írt arról, hogy milyenek kell lenni az igazi humanizmusnak. Olyannak, ami az

egész embert átfogja, és ami minden emberre kiterjed. Innen jött ez a nagyon fontos mondat, hogy az igazi fejlődés az egész ember és minden ember fejlődése.

Az egész ember alatt azt értjük, hogy nem elég a technikai tudásban, a gazdaságban vagy másban fejlődni az embernek, hanem a gondolkodásban, a kulturáltságában, szellemiségében, lelkeségében is alakulnia kell. Az összes ember fejlődése is szükséges, nem elég, ha egy-két ember vidáman éli az életét, a többiek meg nyomorban tengődnek. Mindannyian felelősek vagyunk a többi emberért, segíteni kell őket. Ezt a kérdést tárgyalja a *Populorum progressio*.

Az *Octogesima adveniens*, a nyolcvanadik év, ahogy említettem. Az 1960-as évek végén látszott már az egyenlőtlen fejlődés, hogy a gazdag államok kiugranak, a többiek lemaradnak, és ezek bonyodalmakat jelentenek. Ebben az enciklikában VI. Pál leírja ezt a mondatot, hogy a szocializmus korunk szégyene. A pápák tehát rámutattak a szocializmus egyoldalúságaira, alapvető hiányosságaira. Tulajdonképp egy antropológiai hiányossága volt a szocializmusnak, hogy félreismerte az embert, a transzcendenst teljesen kihagyta belőle. Úgy tekintette az embert, mint egy társadalmi produktumot, akinek egy dolga van, hogy fokozza a termelést, bővelkedjék anyagiakban.

Ezután jutunk el II. János Pál pápához, akinek három enciklikáját szokták emlegetni, a *Laborem exercens* címűt, ami 90 évvel később jelent meg a *Rerum novarum* után. A pápa morálistanár volt korábban, jól ismerte a problematikát. Itt azt fejtegeti, hogy a munka szubjektív oldalról megközelítve mit is jelent az ember számára, mit jelent az Istennel való együttműködés szempontjából, mint a teremtésben való közreműködés. A *Sollicitudo rei socialis* VI. Pál *Populorum progressio* enciklikájára tekint vissza, húsz évvel utána. Abban a korban a fejlődés problematikáját elemezgette, majd jött a *Centesimus annus*, 1991-ben, a nevéből is kiderül, hogy a *Rerum novarum* megjelenésének a századik évfordulóján adta ki.

Itt vagyunk az 1989-es nagy, keleti átalakulás után, amikor a pápa figyelmeztet arra, hogy a szocializmusban az a legnehezebb, ami utána következik. De a kapitalisták ne ünnepeljenek a szocializmus bukásán, mert ez nem az ő diadalukat jelenti, hanem a rendszer hiányosságai és belső ellentmondásai miatt omlott össze. A pápa világosan utalt arra, hogy sok mindent át kell gondolnia az emberiségnek ahhoz, hogy ha azokat a gazdasági-társadalmi válságokat le akarja küzdeni, amelyek jellemzőek, és hangsúlyozottan szólt a nyugatiaknak, hogy támogassák a keleti országokat, hogy ki tudjanak emelkedni a gödörből.

Most mi is itt vagyunk a rendszerváltás után, immáron 25 évvel, és sokan hitték, hogy a nyugati életszínvonal elérésével minden egy csapásra megváltozik, de nem így történt. Sok kínlódás, maszatolás volt, elmaradt a számonkérés, tehát felemásan sikerült ez a dolog és nem járt vele a katarzis élménye, hogy valamit magunk mögött hagytunk, valamitől megtisztultunk.

Két dokumentumról kell még említést tenni. A *Caritas in veritate* XVI. Benedek pápa 2009-es enciklikája, ez is a *Rerum novarum*ra tekint vissza. Benne vagyunk a gazdasági válságban, ebben a közegben alakítja ki a pápa a maga álláspontját arra

nézve, hogy milyen dolgokra van szükség az igazi fejlődéshez. Az egész ember és minden ember fejlődéséhez.

Végül a *Laudato si'*, *Áldott légy!* című, Ferenc pápa ökológiai enciklikája, amelyben a környezetvédelemmel, vagy inkább teremtésvédelemmel foglalkozik és ezt is generálisan közelíti meg, nem egyszerűen csak a természeti értékeket védelmezi, szerinte oly módon kell alakítani a gazdaságot, a társadalmat, magát az embert – mert van kulturális jellegű ökológia is –, hogy nem csak a szemét eldobásával szennyezhetjük a világot, hanem a méltatlan beszéddel, gondolkodásunkkal és viselkedésünkkel is.

Ezek azok az enciklikák, amelyekben az egyház vázolja társadalmi tanítását. Láttuk, vannak állandó visszautalások és új szempontok, problémák is, amire reagálni kell. Nem véletlen, hogy Ferenc pápa enciklikája néhány hónappal korábban jelent meg, a tavalyi párizsi ökológiai konferencia előtt, amit csak most, a Föld napján írtak alá az ENSZ-ben. A pápa megnyilatkozása pozitívan hatott rá, hogy szülessen valamilyen egyezség, mert az emberiségnek át kell éreznie, mennyire veszélyeztetett helyzetben van.

A KATOLIKUS EGYHÁZ TÁRSADALMI TANÍTÁSÁNAK ALAPELVEI

Az alapelvek világában törekvések vannak megfogalmazva, amelyeknek biztosítani kell az alapvető értékeket. Ezek a társadalmi értékek az igazság, a szabadság, az igazságosság és a szeretet.

1. Az igazság

Számunkra az emberi kibontakozás elképzelhetetlen az igazság keresése, tisztelete, megismerése nélkül. Ahogy a boldogságokban is szerepel: boldogok, akik éheznek és szomjúhozják az igazságot, mert a vágyakozásuk beteljesedik. Elementáris igény van bennünk az igazságra. Ha nem ismerem az igazságot, nem az igazságnak megfelelően látom a körülöttem lévő világot, akkor nincs értelme semminek, nem jutok semmire.

2. A szabadság

Azt nem kell hangsúlyozni, hogy az ember, aki az Isten képére és hasonlatosságára van teremtve, leginkább a szabadságban éli meg a maga méltóságát, ahol átéli, hogy választhat különböző utak és lehetőségek és értékrendek között, hogy a maga választotta úton kibontakoztassa magát.

3. Az igazságosság

Az igazságosság társadalmi alapérték. Így fogalmazzák meg az *Osservatore Romano* címlapján: *Suum cuique* – mindenkinek megadni, ami neki jár. Elismerni a jogainkat, ami bennünket a társadalomban megillet, és meg is teremteni mindazokat a feltételeket, ami alapján az ember kibontakozhat. Például színvonalas oktatást kell biztosítani ahhoz, hogy a gyerekek értékes emberekké válhassanak. Erről is van diskurzus a társadalomban, hogy jó az iskola, vagy nem, jó a kerettanterv, vagy nem jó,

mindent át kell-e alakítani vagy nem? Nemrég olvastam, hogy az a jó pedagógus, aki ellent tud állni a reformdühnek, ami húsz év óta tarolja a magyar közoktatást, mert mindenki reformálni akarja, és senki sem tudja, most hol is tartunk.

4. A szeretet

Az egyház a szeretet civilizációját hirdeti, az Isten szeretet. Mi is arra vagyunk hivatva, hogy szeretetben élő emberek legyünk. Olyan értéket jelent számunkra a szeretet, ami mindent át tud hatni, mindenben meg tud nyilvánulni.

A KERESZTÉNY TÁRSADALMI TANÍTÁS ALAPELVEI

1. Az emberi személy méltósága

Hogy ezeket az alapértékeket meg tudjuk élni, meg tudjuk valósítani, ezekhez szükségesek ezek az alapelvek, amelyek segítségével kibontakoztatható, mindenekelőtt az emberi személy méltósága. A kereszténység egyik legnagyobb ajándéka az a filozófia számára és az emberi tudás és erkölcs számára, hogy a kereszténység vezette be a személy fogalmát. A személyt a filozófia úgy határozza meg, hogy értelmes, egyedi substantia. Ha egy szép Ady verset idézek, akkor ezt könnyebben megértjük: „Sem rokona, sem ismerőse nem vagyok senkinek, nem vagyok senkinek. Vagyok, mint minden ember: fenség, észak-fok, titok, idegenség, lidérces, messze fény, lidérces, messze fény.”

Ez a sor az ember önállóságát, titokzatosságát, maga számára is rejtelmességét, mások számára is nehezen megérthetőségét jelenti. „De jaj, nem tudok így maradni, szeretném magam megmutatni, hogy látva lássanak, hogy látva lássanak. Ezért minden önkínzás – ének: szeretném, hogyha szeretnének, s lennék valakié, lennék valakié.” A személy kifejezhetetlensége, misztériumjellege, a gyötrődés, hogy megmutassa magát, és a vágy, hogy elfogadják és szeressék, és maga is szerethessen – mondanyunk tapasztalata.

Ez azért fontos, hogy az ember nemcsak egyed, nemcsak individuum, akinek megvan a saját világa, a saját érdekei, tervei. A társadalom manapság egyre individualistább, mindenki bezárkózik a maga kis világába, hozzánk ne jöjjön senki, mi sem megyünk máshoz, mert drága a vendéglátás – így szokták megfogalmazni. A baráti kapcsolatok elhalványulnak, meggyengülnek, mert nem látják, hogy az ember önmagában, magába zárkózva igazában semmi. Az ember a másik ember által bontakozhat ki. A keresztény felfogás szerint az embernek mással élőnek, másokért élő embernek kell lennie, aki saját magát úgy tudja megvalósítani, hogy kilép önmagából és odaajándékozza magát szolgáló szeretettel a másik embernek.

A személy fogalma, amely a Szentháromságról való diskurzusokban bontakozott ki, alapvetően fontos dolog. Az ember személyi méltósága teremtett voltunkból következik, mert Isten képére és hasonlatosságára vagyunk teremtve, és ráadásul férfinak és nőnek vagyunk teremtve. Ez annyit jelent, hogy az ember természeténél fogva a másakra irányul. Személynek lenni annyit jelent, mint tartozni a másik emberhez. Ennek következtében a személy csak a másikkal együtt, vele közösségben tudja saját magát megvalósítani.

Ez fontos felismerés, hiszen jól tudjuk, hogy a két egymással versengő ideológia, a szocializmus és a kapitalizmus ebben ütközött. A kapitalizmus individualista, a szocializmus pedig kollektivista volt. Az egyházi álláspont az emberre vonatkozóan valahol középen van. Nemcsak egyed, hanem közösség, és nemcsak közösség, hanem személy is. Ebből a személyi méltóságból következnek aztán a jogok. A II. világháború után, 1948. december 10-én fogadták el az Egyetemes emberi jogok chartáját. Ez nagyon fontos volt az emberiség számára, rögzítették azokat a jogokat, amiket mindenhol mindenkinek be kell tartani, aki számot tart arra, hogy emberként kezeljék. Az egyház mindig törekedett arra, hogy a gyermekek és a családok jogait kodifikálja. Világosan, értelmesen lettek ezek megfogalmazva, hogy ne lehessen elmaszatolni és mindenkinek biztosítsák ezeket a jogokat. Ezeket felismerni, elismerni, behajtatni nagyon fontos ahhoz, hogy a társadalom jogbiztonságban élhessen, hogy bontakozhasson.

2. A javak egyetemes rendeltetése

Ugyanilyen fontos a javak egyetemes rendeltetése. Az egyház mindig azt tanította, hogy a föld mindenkié. Ugyanakkor elismerte a magántulajdonhoz való jogot, de annak abszolút jogát mindig tagadta. Az ember a munkájával a földnek egy részét birtokolja, a maga képére, hasonlatosságára alakítja, ehhez joga van, de a javak egyetemes rendeltetése megelőzi a magántulajdont.

Ha összevetjük egymással a kapitalizmust és a szocializmust, az az érdekesség benne, hogy az egyik a magántulajdonra épített, annak a szentségét tartotta fontosnak, a szocialista kritika azt mondta, ez nem jó, legyen a tulajdon közösségi, akkor lesz igazán gyümölcsöző, akkor fog mindenkit szolgálni. De aztán gyorsan beláttuk, hogy közös lónak turós a háta (nem túrós, hanem turós, amit a nyereg a sok lovaglás következtében megsebesít). Mind a kettőnek az volt a gyengéje, hogy az embert a birtoklás, a tulajdon felől közelítette meg. Akkor vagyok értékes ember, ha sok pénzem van, befektetésem vannak, részvényeim vannak. A másik pedig azt gondolta, akkor vagyok értékes, ha kommunában élek, szövetkezetet alakítok.

Az egyház nem ezt hirdeti. Azt mondja, az ember számára fontos a tulajdon, de nem a birtoklás tesz bennünket igazán emberré, sokkal inkább a szeretet. A birtoklás az, hogy nekem mindent meg kell ragadni, a szeretet meg az, hogy odaadok neked mindent, neked ajándékozom, mert van miből, abból a szeretetből, amit én is Istentől kapok. Ez döntően más megközelítés.

Szükséghelyzetekben, amikor éhínség, vagy szárazság van, az egyház szerint megengedhető, hogy a magántulajdon kisajátítható legyen a nagyobb közösség számára, hogy elkerüljük a nagyobb katasztrófákat.

3. A közjó

A köz java megelőzi az egyén javát. Iskoláskorunktól hallottuk: hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül. Az igazi ember nem a saját érdekeit keresi elsősorban, hanem a köz érdekeit. A közjó annyit jelent, hogy az egyes emberek javainak egybefo-

gása, dinamikus kapcsolat a személy és a köz között. A személynek szüksége van a köz támogatására ahhoz, hogy kibontakozzék, és ő az értékeivel gazdagítsa a közösséget. A család és a társadalom viszonylatában ez jól példázható. Ha erős családok vannak, erős a társadalom, ha a családok szétesőben vannak, széteső a társadalom is.

4. A szubszidiaritás

Ez nehezen értelmezhető dolog. Ennek hiányát különösképpen tapasztaltuk a szocializmusban. Akkor senki nem merete vállalni a felelősséget, mindig fentről várták az utasítást. Ki volt a legfelsőbb fórum, aki döntött? A párt politikai bizottsága, amely 13 tagból állt, döntött a legfontosabb kérdésekben. Készítettük az ötéves terveket, megszerveztük, meghirdettük, mire végre kellett volna hajtani kifutottak az időből és új terveket kellett készíteni. Az volt a probléma, hogy nem bíztak az alattuk lévő emberekben, azok meg nem mertek kezdeményezni, mert annyira félték a hatalomtól, hogy csak az elvtársak az okosak, mi meg buták vagyunk, nekünk csak végre kell hajtani, amit ők előírtak.

Mi a szubszidiaritás? Az ember szabadságának tisztelete. Az, hogy amit alacsonyabb szinten el lehet intézni, nem kell magasabb szintre vinni. Ha családban, munkahelyi közösségben valamit meg tudunk oldani, akkor nem a polgármestertől, vagy a megyei közgyűlés elnökétől kell várni, hogy rábólintson, hanem nekünk kell kezdeményezni. A rendszerváltás nagyon fontos dolgot hozott be a közéletbe, az önkormányzatiság elvét kezdte érvényesíteni, magyarán a települések helyben élő emberei fontolják meg, mit kell tenniük, ők döntsenek, és ha nincsenek megfelelő források, kapjanak hozzá támogatást. A szubszidiaritás elve az egyházban sem működött mindig hiánytalanul, mert nálunk is, ha a pápa mond valamit, a püspök továbbadja és mi végrehajtjuk, ez a mai napig így van. De kell egy kis saját kezdeményezés is letről, mert a pápa nem tud nekünk mindent elmondani, hogy itt, Miskolcon az adott egyházközösségben mi az elsődleges feladat.

A szubszidiaritás elve a szabadsághoz társítható. Az emberi szabadság, az emberi kezdeményezőkézségnek a komolyan vétele, tiszteletben tartása és felhasználása. Ha az emberek mernek gondolkodni, kezdeményezni, vállalkozni, akkor az az egész közösség számára pozitív dolgot jelent. Ha passzivitásban vannak, nem mernek lépni, kezdeményezni, megáll a tudomány.

5. A részvétel

Sokat emlegetjük a participációt és az egységet. Ha demokráciában élünk, csak akkor érezzük a sajátunkénak, ha részt vehetünk a döntési folyamatokban, ha véleményt mondhatunk. Azért vannak a választások, hogy elmondjuk véleményünket és a különböző programokhoz bizalmat adjunk. Ezek persze sohasem működnek tökéletesen, de ha valaki azt mondja, hogy engem nem érdekel, ebben nem veszek részt, hazugság az egész, nem működhet a dolog.

Sokan mondják, hogy a politika szennyes dolog, s lehet, hogy igazuk van. Az egyház mégis azt mondja, hogy a politikusság egy nemes mesterség, amelyet minél több

embernek felelősségteljesen kell végeznie. Ha valaki azt mondja, hogy ő nem politizál, az is egy politikai állásfoglalás. A részvétel azt jelenti, hogy a szabadságomnak, értékeimnek megfelelően a közösség felelős tagjaként részt akarok venni az ügyek intézéséhez, ehhez kívánok magamnak teret, kívánok segítséget és bátorítást és nem akarok passzívan várni másokra.

6. A szolidaritás

Sokszor mondjuk: egy csónakban evezünk. Ez leginkább a szeretettel társítható. Ez olyasmi, amikor átérzem, hogy felelős vagyok a másik emberért, és ezt nem csak mondom, hanem ki is nyilvánítom. Amikor természeti katasztrófák, földrengések, árvizek vannak, akkor gyűjtünk, adunk a sajátunkból. Kisebb körben, ha körülöttünk élő szerencsétlen embereket látunk, próbálunk segíteni. A szolidaritás a szeretet konkrét megnyilvánulása. Ennek a társadalom egészében is érvényesülnie kell, hiszen látjuk, hogy az országban is vannak leszakadó régiók és vannak gazdagok, ezeknek támogatnia kell a leszakadókat. Ugyanígy a társadalom különböző csoportjaiban is vannak egyenlőtlenségek, ezeknek mérséklése keresztény feladat.

AZ EGYHÁZ TÁRSADALMI TANÍTÁSA ÉS AZ EVANGELIZÁCIÓ

Ezekre az alapelvekre épül az egyház társadalmi tanítása. Ezek arra hivatottak, hogy előmozdítsák azokat az értékeket, amelyek mentén megvalósul a konkrét emberi személy és annak gazdagsága. Az egyház társadalmi tanítása egy sajátos karakterű valami, ami inkább vallási és etikai jellegű. Az egyház nem rendelkezik olyan kompetenciával, hogy megmondja, melyik a legkiválóbb társadalmi berendezkedés. De fenntartja magának azt a jogot, hogy minden korban értékelje a társadalom kibontakozását, arról véleményt mondjon, és előmozdítsa a fejlődést. Tehát etikai szempontból mond bírálatot az embertelen, kegyetlen rendszerekről, amelyek szegénységbe döntik az embereket, és próbál valamiféle kiutat mutatni.

A pápa most például ökológiai kérdésben rámutat arra, hogy az emberiségnek gyökeres szemléletváltásra van szüksége ahhoz, ha azt akarjuk, hogy éljünk a bolygón és a következő nemzedéknek is jusson valami. Az egyház véleményt formál és ítéletet mond és a pozitív kibontakozást próbálja elősegíteni.

Az egyház társadalmi tanítása az evangelizáció része. Elvinni Krisztus örömhírét az Isten országáról minden emberhez. Tudjuk, hogy az Isten országa sohasem valósul meg maradék nélkül itt a földön, de minden nemzedéknek törekednie kell arra, hogy ebből minél többet realizáljon. Az egyház társadalmi tanítása éppen azokat az utakat, módokat mutatja meg, hogy az Isten országának értékét hogyan lehet egyre teljesebben belevinni a közéletbe. Ez az egyik korban jobban sikerül, a másikban kevésbé. Az egyik kor talán békésebb, építőbb jellegű, a másik kor talán rombolóbb, vagy kuszább, de a feladat mindig fennáll. Látjuk, hogy az egyház a XX. században is hihetetlen válságokat élt át, de hihetetlen fordulatokra volt képes.

Annak idején a pápákat hordszéken vitték. XXIII. János pápa természetes ember volt, és amikor fel kellett emelni a hordszéket, erősen nyögtek a hordszékvívók. Jött VI. Pál pápa, aki vékony, kis ember volt, ő nyugodtan felülhetett volna, de nem, ő véget vetett az egyházban a barokk pompának. A zsinaton a liturgiában, a világgal való kapcsolatban nagyon markáns változások történtek, sokan úgy érezték, már az egyház is változik. Az egyház át tudta tekinteni a saját történelmét, és visszanyúlt egészen az első századokig és olyan pozitív dolgokat vett elő, melyeket korábban elfelejtettek, azért, hogy a mai világban is hiteles legyen.

A pápák bátorítanak arra, hogy részt kell venni a világ formálásában, ez elsősorban a világi hívek feladata. A papok el vannak tiltva a pártpolitikától, nem lehetnek tagjai egyetlen pártnak sem. Ugyanakkor kötelességükké teszik, hogy a szószerűről hirdessék az egyház társadalmi tanítását. Amikor néhányszor Diósgyőrben ezt megtettem, halottam: már megint politizált a plébános. Persze, hogy politizál, mert egy-két dolgot szóvá tesz, amit szóvá kell tenni. Mi a plébános feladata? Hogy a világi hívőket felkészítse a társadalomban való tevékeny részvételre, épp az egyház társadalmi tanításának a hirdetése révén. Hogy a világi hívőnek legyen valamilyen áttekintése arról, hogy mit gondol az egyház gazdaságról, társadalomról, békéről, és így hatékonyan tudja képviselni az egyház társadalomépítő szándékát az emberek között.

(A megyei könyvtárban május 3-án tartott előadás szerkesztett változata)

KÖLÖNTE SÁNDOR

Gyülekezeti diakónia intézményes keretek között

Szűcs Endre püspöki főtanácsos úr egy beszámolóra kért fel a gyülekezetünkben zajló intézményes diakóniáról, a perkipai Gondviselés Református Diakóniai Központ bemutatására. A cím tehát: Gyülekezeti diakónia intézményes keretek között. Az elmúlt két és fél órában az intézményes keretekről hallottunk. Országos, zsinati, illetve kerületi szinten, és ahogy láttuk, a piramisnak az alján a gyülekezetek vannak. Gyülekezeti szinten is működik az intézményes diakónia, sőt a legtöbb intézményt és szolgálatot a gyülekezeti fenntartók működtetik, amelyek semmiképpen nem helyettesíthetik a konkrét gyülekezeti diakóniát. A kérdés az, hogy az intézményes diakóniát mi különbözteti meg a világi, szociális munkától? Kérdés,

KölonTE Sándor

hogy szolgáltatás vagy szolgálat, szolgáltatunk vagy szolgálunk? Ez valóban elég vékony mezsgye, amelyet mindenképpen meg kell húzni és a határt világossá tenni. Mert ha sima szolgáltató intézményként működünk, ugyanúgy, mint egy önkormányzati, világi fenntartású, akkor nekünk nem szabad intézményt működtetni. A kérdés mindig az, hogy milyen célból hozunk létre egy intézményt. Akár iskolát, akár szociális intézményt, bármit. A kérdésre a választ megadja a mi Urunk. Egyház, gyülekezet vagyunk. A gyülekezet, az egyház alapítója az Úr Jézus Krisztus. Az alapító meghatározta a célt, megadta a feladatot egy mondatban: „*menjeteK el, tegyeteK tanítvánnyá minden népet...*” (Máté 28:19). Ez az elsődleges feladata a gyülekezetnek, az egyházközségnek. Minden más ez alá tartozik.

Amikor egy gyülekezet azon gondolkozik, hogy létrehoz egy diakóniai intézményt, akkor ennek a feladatnak meg kell felelnie. Néhány ígét írtam erre a diára, amely a mi diakóniai intézményünk működését, napi feladatát meghatározza. Az első ige az imént idézett, a második ige: „*Uram, nincs emberem, hogy amint felkavarodik a víz, beemeljen a medencébe...*” (János 5:7) A jól ismert történet a 38 éve beteg emberé a Bethesda tavánál. Ez nagyon sokszor visszahangzik a fülemben és nagyon sokszor találkozom a mindennapi életben ezzel a felkiáltással, ezzel a sóhajjal, különböző megfogalmazásokban, hogy „nincs emberem”. Nagyon sokan és egyre többen vannak és lesznek, akik azt mondják, hogy nincs emberem.

Kitől jön a segítség? Nagyon sokan gyógyulni szeretnének, de senki nem törődik ezekkel a szerencsétlen emberekkel, hogy megfogják és bevigyék elsőnek a mendencébe. Honnan jött a segítség? Jézustól, aki testet-lelket gyógyít. Több helyről ismerjük a gyógyítási történeteket, ahol Jézus a kettőt egyszerre gyógyítja. A kettő együtt a holisztikus szemlélet. Test és lélek. Itt van a különbség a világi szociális szolgáltató központ vagy intézmény és az egyházi diakóniai központ között: a lelkiség. Nagyon szépen fogalmazta meg az egyik lelkipásztor testvérem, hogy míg a világi szociális intézmény arra törekszik, hogy a sírig kövesse végig az időseket, mi azt mondjuk, hogy a síron túl is. Nemcsak az a célunk, hogy méltósággal elkísérjük a koporsóig, hanem segítsünk neki azon túl is. Nemcsak az életben, hanem örök életre segítsük.

Itt a következő ige: „*Ki a felebarátom?*” Az irgalmas samaritánus története, „... *menj el és te is hasonlóképpen cselekedj*” (Lukács 10:25–35). Ez számunkra küldetés: „*Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és elmédből és felebarátodat, mint magadat.*” De ki az én felebarátom? A szükségben lévő ember. Függetlenül attól, hogy református, katolikus, zsidó, hívő vagy hitetlen. A szükségben lévő ember. Végül a negyedik ige, amely intézményünk mottója, jeligeje is: „*Az Isten szeretet*” (1János 4:7/b). Az egészet ez a szeretet kell, hogy áthassa. Ez a szeretet, az isteni szeretet az alapja a diakóniának és ezt a szeretetet adjuk, visszük tovább.

Most a gyülekezeti intézményes diakóniáról van szó. A 2011. évi CCVI. törvény – a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény a legújabb, meg az azt megelőző is lehetővé tette, hogy az egyházak és azon belül, mint jogi személy, az egyházközségek iskolát, szociális intézményeket alapítsanak, amelyre az állam önkormányzati intézményekkel azonos feltételek mellett támogatást biztosít. Egyházunk 2000. évi II. törvénye a Magyar Református Egyház szeretetszolgálatáról, arról szól, hogy egyházunk „a szeretetszolgálati feladatokat az egyházközségekben, egyházmegyékben, az egyházkerületekben, az országos egyház keretében és mindezek tulajdonában, fenntartásában, kezelésében lévő intézményekben végzi.”

A feltételek adottak, tudjuk, hogyan kell mindezt végezni, mi ennek a módja. Ahogy említettem, egyre többen fognak kiáltani azzal, hogy „nincs emberem” és nagyon sokan, különösen itt a végeken tapasztaljuk ezt. Ide másoltam Magyarországon 2014-es korfáját. A korfa olyan sávdiagram, amely jelzi a népesség nemek és korcsoportok szerinti megoszlását. Akkor egészséges egy korfa, ha piramis alakú, alul széles, mert sok a születések száma, és felfelé keskenyedő. Látjuk, hogy ez nem ilyen, alul keskeny, majd felfelé szélesedő: hagyma vagy urna formájú, ezt a fiatalok arányának csökkenése, és az idősek arányának növekedése okozza. A dia legalján vannak 0-tól 4 éves korig és megy fel egészen 100 éves korig. Ez egy nagyon egészségtelen korfa, mert azt mutatja, hogy a középkorú és idős egyre több és kevesebb a fiatal. A piramisforma, urnaalakúvá alakul át. De a másik kép még beszédesebb, az időskori függőségi ráta, amely az aktív korú (15–64 évesek) népességre jutó idősek (65 évesek és annál idősebbek) arányát mutatja. Ez a mutató az öregedés aktuális

állapotát jelzi. A függőségi ráta értéke Magyarországon 1990-ben még 20, tehát 100 aktív korúra nagyjából 20 időskorú (20 százalék) jutott. A mutató értéke 2000-ben még 21,4 százalék volt, 2011-ben pedig 25 százalék volt. Jelenleg 28 százalék körül vagyunk, 2020-ra a 30 százalékot éri el, és 2050-ben az 50 százalékot. Tehát fele-fele arányban lesz az időse és az aktív korú.

Visszautalok még egyszer arra, hogy „nincs emberem”. Egyre többen fogják azt kiáltani, hogy nincs emberem. Itt van az egyháznak a különös feladata, küldetése és kötelessége, hogy gondoskodni kell azokról, akiknek nincs emberük. Ezen a terepen különösen fontos a gyülekezeti diakónia. Az a szeretet, amellyel a gyülekezetben lévők hitből jövő feladatként, kötelességként szolgálnak a rászorultak körében. Ez rendkívül lényeges, de az időskorúak gondozásában szükség van a szakmaiságra is. Ahhoz, hogy otthon, a maguk környezetében el lehessen látni a rászorulókat, nagyon sokat jelent a segítő szeretet. De szükség van szakemberre, megfelelő szakmaiságra is. Nagyon fontos, hogy az időst, a beteget szeretetben ápolják, gondozzák otthon, de szükséges a professzionális szakember az ő szakértelmével.

Itt van szerepe, a gyülekezeti diakónia mellett az intézményes diakóniának, ahol professzionális, szakképzett, főállásban lévő gondozók, diakónusok végzik a szolgálatot az idősek körében. A 90-es években nyílt újra lehetőség gyülekezeti fenntartású diakóniai intézményt indítani. Az irodavezető úr mutatott egy diát, ahol százalékban mutatta a kerületben lévő gyülekezeti fenntartású intézményeket. A Tiszáninneri Református Egyházkerületben 12 gyülekezet tart fenn diakóniai intézményt vagy szolgálatot, abból öt a mi, Abaúji egyházmegyénkben van. Nem az számít, hogy hányan vannak, hány gyülekezeti intézmény, hanem a munka, a szolgálat, amit végeznek. Az abaújiakról biztosan tudom, hogy mind az öt szolgálat úgy jött létre, azzal a szándékkal, hogy az Úr Jézus Krisztust szeretnék vinni az ellátottakhoz. Valóban szolgálni akarnak.

Most jutunk oda, hogy a saját intézményemet, illetve a gyülekezet intézményét mutassam be, a Gondviselés Református Diakóniai Központot. 2007-ben kaptuk a telepítő csomagot. A szeretetszolgálati irodának egyik feladata, hogy segítse, támogassa a gyülekezeteket és ellássa szükséges információval, telepítő csomagokkal. Ezt maximálisan ellátta akkor is és ma is. Egy ilyen telepítő csomagot kaptunk és arra gondoltunk, hogy ott van üresen a visszakapott egykori iskolaépület Szögligeten, milyen jó lenne abban egy idősek klubját létrehozni. Túl sokat nem tudtam szakmailag erről a klubról, felhívtam Czibere Károlyt, akkori irodavezetőt. Néhány napon belül kiküldte a megfelelő szakértői stábot, felméréseket készítettek és arra a következtetésre jutottak, hogy megalapozott az óhaj, érdemes beadni a pályázatot. Beadtuk 2008-ban, de nem sikerült. Az egyháziak egy ponttal lemaradtak „véletlenül” a pályázatról. Egy világ omlott össze bennem. Azóta tudom, hogy jó, hogy így volt. Jó, mert nem volt eléggé megalapozva. Az egyik legfontosabb az imádság, elkérni az Úrtól. Helyes az akarat, hogy az épület rendben legyen, és nagyon jó az elgondolás, hogy az idősek milyen jól ellesznek abban az épületben, ki lesz használva az épület, de el volt-e kérve az Úrtól? Bűnbánó szívvel vallom be, hogy nem.

A következő évben megérintett az Úr, és felnyitotta a szememet a látásra, hogy ne essek kétségbe, hogy nem sikerült a tervem. Ott van Perkupán a használaton kívüli parókia, emberi számítás szerint ott jó ideig nem lesz helyben lakó lelkész, hiszen elfogyott a gyülekezet alapja, az a bizonyos korfa szomorú képet mutat. Huszonkét évvel ezelőtt, amikor oda kerültünk, 60 hittanos volt, most egy sincs, iskola sincs. Tehát drámaian előregedett a gyülekezet. Az Úr ott adott útmutatást, lelkesedést és elkezdtük a felmérést.

Ezért írtam a következő diára: *2009 június, Perkupa, imádság, felmérés, döntések, munkálatok*. A presbiteri döntéseket azok nem szavazták meg, vagy tartózkodtak, akik a legidősebbek voltak és most mind ellátottaink, de a döntő többség megszavazta és örült, hogy a használaton kívüli parókiát átalakítjuk és beadjuk az engedélyezési eljárást. Mi 600 ezer forinttal kalkuláltunk és 1 millió 600 ezer lett a vége. Tűzoltóság, ÁNTSZ, a különböző hatóságok különböző kérésekkel, igényekkel voltak. Önerőből megvalósítottuk, átalakítottuk, és 2010. május 7-én megkaptuk a működési engedélyt. 2010. május 25-én, pünkösd utáni kedden a Gondviselés Református Diakóniai Központ, megnyitotta kapuit. Hatvan főre kaptunk engedélyt, idősek nappali ellátására, tehát a klubra. Házi segítségnyújtásra 9 főre kértük engedélyt, illetve szociális étkeztetésre. Sok-sok csodát tapasztaltunk meg. Ha valóban az Úrtól jön valami, egy döntés, akkor az sikerül és valóban csodák történnek.

Az Úr csodásan működik, mondja a szép régi énekünk. Amit az Úr megáldott, annak megy a jó híre. Egyre több lelkész keresett meg, hogy de jó lenne náluk is ilyen létrehozni. Elmondtam, hogy mi ennek a folyamata, hogyan lehet indítani. Sok esetben azonban a lelkipásztorok nem vállalkoztak az engedélyeztetési eljárásra, hanem a már meglévő szolgáltatásunkhoz csatlakoztak. Következő év február 7-én volt az első bővítésünk, majd az év folyamán többször is bővült a diakóniai szolgálat. Az Abauji egyházmegye területén 4 kistérségre van működési engedélyünk. 31 településen, nem mondom, hogy gyülekezetben, mert van olyan település, ahol nekünk, reformátusoknak nincs gyülekezetünk, mert csak katolikusok vannak, működik ma perkupai központtal a házi segítségnyújtó szolgálat. Két településen, Perkupán és Szögligeten az idősek nappali ellátása, idősek klubja is működik. A napi egyszeri meleg étkezést csak az ellátottaink számára biztosítjuk, Szögligeten és Perkupán.

A másik szolgálatunk az időskorúak nappali intézményi ellátása. Az intézmény a tizennyolcadik életévüket betöltött, egészségi állapotuk vagy idős koruk miatt szociális és mentális támogatásra szoruló, önmaguk ellátására részben képes személyek részére biztosít lehetőséget napközbeni tartózkodásra, társas kapcsolatokra, valamint az alapvető higiéniai szükségletek kielégítésére. Továbbá igény szerint megszervezzük az ellátottak napközbeni étkezését. Tehát azt, amit a jogszabály előír, biztosítjuk az idősek számára. Az előzetes felmérésben már 71-en jelezték írásban, hogy ha lesz ilyen intézmény, akkor ők szívesen beiratkoznának. Ma 68–70 fő környékén mozog a létszám, Szögligeten pedig 50–52 fős tagja van.

Az idősek klubjában minden reggel van áhítat, azt követően pedig különböző programok töltik ki a napot. Pénteken egy kis sárga lapon minden ellátott megkapja a

következő heti programot és eldönti, hogy melyikre szeretne részt venni. Vannak kézműves foglalkozások, egészségmegőrző programok, előadások, sajtószemle, vetélkedők, filmek, gyógytorna, megemlékezünk jeles személyekről, irodalmi-kulturális délelőttök vannak, az idősek igényeire figyelve igyekszünk érdeklődésüknek megfelelő programokat biztosítani a számukra. Kik azok a munkatársak, akik ezt biztosítják? Az idősek klubjában négy munkatársunk dolgozik. Van közöttük teológiai végzettségű, szociális szervező, van lelkész munkatárs és szociális ápoló és gondozói végzettségű.

Nagyon sok kirándulásunk volt, templomi ünnepélyeken való közreműködés, a megyei Ki mit tud?-on is részt vettünk, ahonnan különdíjakkal jöttünk haza. Kórusok éjszakáját szerveztünk, adventi délutánokat, a Szeretethíd programban részt veszünk minden évben. Az adventi adománygyűjtésnek tavalyelőtt született meg a gondolata, hogy ha már ilyen sok ellátottat ér el az egyház, próbáljuk felhívni a figyelmüket valamilyen jótékonyági célra. Akkor éppen Magyar Református Szeretetszolgálat adventi kampánya zajlott, amelynek célja volt, hogy felhívja a figyelmet a hazai gyermekékezésre. Ehhez kapcsolódva mi is készítettünk egy kis szórólapot, melyet eljuttattunk az ellátottakhoz. Akkor valamivel több mint háromszázhetvenezer forint gyűlt össze, amit továbbítottunk is a szeretetszolgálatnak. Tavaly is meghirdettük az adventi adománygyűjtést, de most önálló adventi kampányunk volt, a kárpátjai testvérek megsegítésére. Itt is közel háromszázezer forint gyűlt össze.

Nemcsak gyűjtünk, hanem osztunk is adományokat. Egy Kecskemét közelében lakó vállalkozó adományából egy kamion burgonyát saját költségünkön (1600 zsák krumplit) hoztunk és osztottunk szét az ellátási területünkön.

Az ökumené is nagyon fontos, hiszen nem színtiszta református településeken lakunk. Szögligeten 20 százalék a reformátusok száma, Perkupán 35 százalék. Ennek megfelelően a szükségben lévők, az idősek is körülbelül ilyen arányban vannak. Szögligeten 22 évvel ezelőtt, amikor odakerültünk lelkésznek, számomra meglepő volt, hogy milyen nagy gyanakvással figyelte egymást a két felekezet, a református és a római katolikus gyülekezet, de ennek megvannak a történelmi gyökerei, hiszen a szögligeti reformátusság igen nehéz időkön ment át az ellenreformáció idején. Talán az ellenszenv apáról fiúra öröklődött, de Istennek hála az intézmény, az idősek klubja, összehozta a rózsafüzéres idős néniket, a mi nyakas kálvinista időseinkkel, akik eddig nem voltak hajlandók bemenni egymás templomába. Családok bomlott ketté vegyes házasság miatt.

Most ezen a településen együtt énekelnek a reggeli áhítatokon a református énekeskönyvből és a katolikus Hozsánából, most már ismerik egymás énekeit is. Időseink nagyon szeretnek énekelni és tudjuk: „aki énekel, az kétszer imádkozik”. Eleinte nehéz volt ezt összehozni, de hát az Úr megmutatta erre is az utat. Amikor nincsen a katolikus templomban vasárnap mise az atya betegsége miatt, akkor a református templomban többen vagyunk, mert eljönnek a katolikus testvérek közül is, ami ezelőtt elképzelhetetlen volt. Tehát fantasztikus a klub hatása az ökumenére.

Az előző előadásban hallottunk az egyházkerület házi segítségnyújtó szolgálatáról, annak tartalmáról. Nagyjából én is ugyanezeket mondhatom el, ezért most inkább ezt nem ismétlem el. Említettem, hogy 2010-ben 9 fővel indult a házi segítségnyújtó

tás, ma már 540 fő van csak a perkipai Gondviselés Református Diakóniai Központ ellátásában és további 81 fő a szögligeti Református Diakóniai Központ ellátásában, tehát 620 körül van a házi gondozásban ellátottaknak a száma, 29–31 településen. Egy szociális gondozó átlagosan kilenc idős embert lát el, a főállásúak mellett vannak társadalmi gondozók és közfoglalkoztatottak. A tevékenységek: bevásárlás, mosás, takarítás, fürdetés, gyógyszer felírás, orvos utasítása szerinti ápolási feladatok, felolvasás. Mindezt elvégzi bármelyik önkormányzati házi gondozó, de mi az a plusz, amit mi adunk, amit mi viszünk? Viszem az én munkámat, az én erőmet, viszem a szaktudásomat és viszem az Úr Jézus Krisztust, azt a szeretetet, amelyet tőle kaptam és Őt adom át.

A munkatársak kiválasztása. Milyen legyen egy jó munkatárs, egy diakónus? Hitben élő, hitét gyakorló, Isten által vezetett személy. Természetesen nem meseországban élünk és tudjuk, hogy a százegynéhány munkatárs közül nem mindenki ilyen. Örülünk, hogyha esetleg a fele, de nem vizsgáljuk senkinek a hitét. Nagyon sok élő hitű, megtért, imádkozó gondozónő munkatárs van, aki valóban úgy végzi a munkáját, mint szolgálatot és nem szolgáltatást. Olyan, aki el tudja mondani, élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus is. Ezt a Krisztust viszem. Írtam a diára, hogy egyházközeliek a munkatársak. Mit jelent ez? Lelkészek ajánlják őket. Mi az adott településen keveseket, vagy éppen senkit nem ismertünk, az ottani lelkészek, gondnokok, presbiterek a gyülekezetükből viszont mindenkit, legalábbis az aktív tagok közül. Ennek megfelelően a munkatársakat is ők ajánlották és az ő felelősségük, hogy kiket ajánlanak, és hogy megtalálják azokat a munkatársakat, akik ennek a feltételnek megfelelnek. Hála Istennek nem kellett még nagyon csalódnunk, minimális volt az elmúlt hat évben a lemorzsolódás a munkatársak körében. Az egyházunk törvénye értelmében csak akkor végezhet a perkipai egyházközségben valaki bármilyen szociális munkát, ha az adott presbitérium ehhez hozzájárult. Van olyan gyülekezetünk, ahol a presbitérium zárt ülésen választotta meg, hogy ki legyen a gondozónő. Egyházi törvényink értelmében az adott gyülekezet presbitériuma is hozzájárulását kell, hogy adja ahhoz, hogy területén más gyülekezet fenntartásában működő szolgálat vagy intézmény működjön, ezt a hozzájárulást mindenhol megkaptuk.

Görögkatolikus lelkészek is megkerestek és volt, akinek igent mondtunk és elmentünk tisztán katolikus településre is. Azon a településen nyilván csak katolikus ellátottak vannak és katolikus munkatársak, a lelki gondozásról ott a görög lelkész gondoskodik.

Négy vezető gondozónő fogja össze az intézményben a házi segítségnyújtó szolgálatot. Van közöttük teológiai végzettségű, pszichológus, szociálpedagógus, illetve szociális munkás végzettségű. Területenként vannak beosztva és a napi operatív munkát ők felügyelik és irányítják. Naponta vagy kétnaponta számolnak be nekem a munkáról. Amiben ők nem tudnak dönteni, vagy nem az ő kompetenciájuk, megkeresnek engem.

A következő diára egy ézsaiási igét írtam: „...akik az Úrban bíznak, erejük megújul.” (Ézsaiás 40:31/a). Rendkívül nehéz a gondozói szolgálat. Bármilyen területen,

ahol emberekkel foglalkoznak, tapasztaljuk, hogy milyen nehéz. Amikor egy ember a maga gondját, baját rázúdítja valakire, érezzük mi, lelkészek, pszichológusok, milyen nehéz azt hordozni, viselni. Nemcsak a magunk gondját, baját, hanem a másikat is, és ha napi 8 órában olyan feladatot végzünk, ahol a sok-sok nyomorúság árad felém, sok-sok probléma, akkor bizony az nagyon le tudja sújtani az embert. Nagyon könnyen ki tudunk égni, mi lelkészek is, sajnos ki is égünk, sok-sok jele van ennek egyházunkban. Erre egy igazi megoldás van, az Úr Jézus Krisztus. Mert igazán az tud megújulni, akit az Úr Jézus újít meg. Ezt látjuk, tapasztaljuk a munkatársak körében is, hogy azok, akik élő hitű, akár református, akár katolikus munkatársak ebben a szolgálatban, a munkában nem kiégnek, hanem megújulnak. Ez is egy csoda, az Isten csodája.

A következő dián egy diagram látható a munkatársakról. 2010-ben még öten voltunk, 2011-ben 48-an. Ezekben benne vannak a főállású szociális gondozók, társadalmi gondozók, illetve a közfoglalkoztatottak. A 2015. december 31-i állományi létszámmunk már 136 volt. Az ellátottak száma 2010-ben 92 volt, 2011-ben pedig elkezdődött az ellátotti létszámnak a növekedése. 2012-ben folyamatosan kerestek meg lelkészek, hogy településükön is kezdjék el a gondozást, mert sok az idős, segítségre szoruló. 2015. december 31-én 788 ellátottunk volt.

Végezetül minden év szeptemberében készítünk szociológiai felérést az ellátottak körében. Nálunk az ellátottak 60 százaléka egyedül él, 40 százaléka családban. Nőtlen 3,1 százalék, hajadon 1,8 és elvált 2 százalék. Ez azért is érdekes, mert három évvel ezelőtt még csak 0,6 százalék, majd 1 százalék, tavaly már 2 százalék volt az elváltak száma. Ami viszont megdöbbentő, hogy az ellátottak 56 százalékanak egyáltalán nincs gyermeke a településen. Az alaptörvény előírja, hogy kötelessége a gyermeknek gondoskodni az idős szüleiről. Két korosztály szorul gondoskodásra, a gyermek és az idős. Nem lesz gyermek, aki az idős szülőket gondozza. Nálunk, a végeken, különösen a kis falvakban probléma az is, hogy a fiatalok elköltöztek, Dublinban, Londonban, Berlinben vagy éppen Miskolcon, Budapesten laknak, dolgoznak, és nem tudnak gondoskodni személyesen a szülőkről, akik viszont nem szívesen hagyják ott szülőfalujukat, a házat ahol leélték életüket. Van olyan település, például Percse, ahol egyik ellátottunknak sincs gyermeke a településen, aki gondoskodhatna róluk. Itt jön megint a „nincs emberem”, és ez már a mi feladatunk és felelősségünk.

A vízellátás a felmérésben azért érdekes, mert a gondozók munkájával kapcsolatos. Ha nincs a lakásban az ilyen idősnek vezetékes vize, akkor valakinek be kell vinnie. 80 százaléknak van vezetékes víz a lakásában, a többinek pedig az udvaron, vagy utcán, közkúton. A fűtés azért érdekes, mert a lakások döntő többségében fatüzelés van. Tehát itt is komoly szerepük van a gondozóknak. A mozgásképesség szintén fontos szempont. A gondozottak 56 százaléka tud önállóan közlekedni, 38 csak segédeszközzel, 5,6 százaléka csak személyi segítséssel, gyakorlatilag ők azok, akik csak fekszenek és pelenkázásra is szorulnak.

Felekezeti megosztás: református 43 százalék, római katolikus 41,4, görög katolikus 15 és egyéb 0,7 százalék. Ketten vannak evangélikusok, és ketten olyanok, akik nincsenek megkeresztelve. Ez egyre több lesz a későbbiekben, egyre több olyan időssel talál-

kozunk majd házi gondozásban és a bentlakásos intézményekben is, akik nincsenek megkeresztelve és nem tartoznak felekezethez. „Elmenvén azért tegyetek tanítványokká minden népeket.” Itt van a missziói felelősség, hogy akár 80–90 éves korúakhoz is hogy tudjuk elvinni és megismertetni velük a szerető Istent.

Végül a veszélyek. Sok veszélye van a gyülekezeti intézményes diakóniának. Vannak, akik a gyülekezettől függetlenül végzik szolgálatukat. Pedig úgy nem szabad, mert a gyülekezet mindenképpen kárát fogja látni. A másik veszély, hogy elaltat bennünket. Felvetődhet ez a gondolat: „Az egyháznak fizetem az egyházfenntartói járulékot, tudom, kötelességem a diakónia, de elvégzi helyettem gyülekezetem intézménye”. Az anyagi lehetőségek mások egy olyan gyülekezetben, ahol intézmény is működik, állami forrásokkal, de nagyon fontos a kettőt különválasztani, a kettő külön működik, nem helyettesítheti, és nem válthatja ki egyik a másikat.

Misszió és diakónia. A misszió meg a diakónia ikertestvérek. Nem véletlenül tartja a szeretetszolgálati iroda együtt az évente megrendezésre kerülő Kárpát-medencei diakónia- és missziókonferenciát, mert bizony ikertestvérek. Mindkettő az evangélium hirdetése, Isten gondoskodó szeretetének a megnyilvánulása, a cselekvő ige megnyilvánulása. Az egyház lényegéhez hozzátartozik, és mindkettő a megváltott emberre irányul. A református egyházzal büszkén mondjuk mi, hogy az ige egyháza. Ez igaz is, de ez nem beszélő tevékenységet jelent csupán. Nem csak azt jelenti, hogy a templomfalakon belül odaáll a lelkész a szószerkekre és hirdeti az igét. Azt mondja Péter apostol az első levelében: „*Legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységét.*” (1Pt. 3,15/b). Kérdés, hogy vannak-e olyan tetteink? Kérdés, hogy van-e valaki, akiben a mi tetteink kérdéseket támasztanak? Sajnos vannak olyan tetteink is, melyek bárcsak ne támasztának kérdéseket. Mert a tetteink a figyelemfelkeltés, és utána következik a beszéd, beszéd Jézus Krisztusról.

Ha a gondozónőtől megkérdezzük, mondd, te hogy tudod ilyen erővel, ilyen lelkesedéssel végezni nap, mint nap a munkádát? Mondd, te hogyan tudsz ilyen szeretettel lehajolni? Mondd, te hogy tudsz elviselni ennyi különböző terhet? Figyelemfelkeltés, rákérdezés, és utána jön a beszéd, az evangélium, jön a bizonyásgtétel. Megint mondom, a diakónia és misszió ikertestvérek. Ennek a feltétele, ugyancsak ez az ige mondja meg, „*Krisztust tartásatok szentnek szívetekben.*” (1Pt 3,15/a). Hogy mondja Pál? „Élek, többé nem én, hanem él bennem a Krisztus”. A tiszta forrás Krisztus, és csak tiszta forrásból táplálkozva lehet diakóniát végezni. Ahogy fogalmaz a szeretetszolgálati törvénynek a preambuluma, ez olyan tevékenység, amelynek alapja Jézus Krisztus, tárgya pedig a szenvedő ember.

(Az április 23-án az egyházkerületi lelkész-presbiteri konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata)

A diakónia gyakorlata a gyülekezetben

Reméltem – szinte utolsó előadóként –, hogy talán már senki nem marad itt, és okafogyottá válik ennek a nehéz feladatnak az elvégzése, az előadás, a bemutató megtartása. Megtiszteltetés számomra, hogy egy ilyen közösség előtt tarthatok beszámolót arról, mit jelent, hol van a diakónia helye egy gyülekezet életében? A noszvaji református gyülekezet lelkipásztora vagyok, Eger mellett, a mi egyházkerületünkben, az Egervölgyi egyházmegyében. Ebből a gyülekezetből három jó példával kezdem. A héten beszélgettem egy idős asszony testvérrel. Egy másikat akartam meglátogatni, aki a szomszédjában lakik, illetve lakott, azóta daganatos betegség miatt eltávozott közülünk. Beszélgettünk arról, hogy milyen hatások érték ezt a nagyon súlyosan beteg asszonyt. Kiderült, hogy több alkalommal el látogattak hozzá Jehova tanúi, akikkel ő beszélgetett. De ez a szomszéd asszony elmondta, hogy azért ő is, mint református asszony, rendszeresen, kétnaponta átment hozzá. Együtt olvastak ígét. Együtt olvasták el az adott napra szóló igeszakaszt a református kalauz szerint. Imádkoztak együtt, próbálta megtartani a maga református identitásában ezt a beteg szomszédasszonyát.

Egy másik példa az informális diakóniára: a faluban lakik egy kisebbségi idős asszony, aki olykor eljön a parókiára kéregetni. Ő mesélte el, hogy van egy nagyon lelkiismeretes gyülekezeti tagunk, egy 80 fölötti református asszony, aki nagyon segíti, mióta kiderült, hogy gyógyíthatatlan daganatos betegségben szenved. Ezért amikor főz, visz át neki egy kis ételt, visz valamilyen üzenetet, ígét is. Mivel ez a cigányasszony írástudatlan, ezért olvas Isten ígéből, vagy valamilyen magyarázatot az ő számára. A harmadik példa: a mindenkor noszvaji lelkipásztornak feladata az, hogy amikor úrvacsoraosztás következik, akár sátoros ünnep, akár egyéb alkalmából, akkor házi úrvacsorát visz az időseknek, betegeknek. Így minden évben legalább hatszor meg kell látogatnom azokat az időseket, akik már nem tudnak eljönni a templomba. Minden ünnepi alkalommal, úrvacsoraosztás alkalmával 20–25-en élnek az otthonukban az úrvacsorai közösséggel.

Most arra hívom a testvéreket, lássuk meg, hogy egy gyülekezetben mennyivel tágabb a diakóniának a fogalma és mennyire szükséges, hogy tágabb is legyen a diakóniának a gyakorlata, mint csupán – és ezt értsük idézőjelben – az idősekről való gondoskodás, illetve odafigyelés. Először is nézzük meg a diakóniának az értelmezését. A

Anda Tibor

diakónia Varga Zsigmond szótárában első jelentése szerint felszolgálás. Felszolgálás, szolgálat. S valóban ezt láthatjuk Mária és Márta történetében. A Lukács 10,40-ben ezt a szót találjuk, amikor azt olvassuk, hogy Mártát nagyon lefoglalta a sok munka. Márta nagyon sokat foglalkozik a diakóniával, és emiatt nincs ideje, vagy nincs lehetősége odatelepedni az Úr Jézus lábához, hogy hallgassa az ő tanítását, az ő gondolatait. Innen indul a diakónia jelentése, ahogyan Márta sürgölődik az asztal körül, felszolgál azoknak, akik étkeznek.

Mária itt a jobb részt választotta, és ez bizony sokszor abba az irányba viheti el az életünket, mint gyülekezethez tartozó embereknek az életét, hogy nekünk ez a feladatunk. Nekünk mindig, minden esetben ezt a jobb részt kell választanunk, odatelepedni az Úr Jézus lábához és így is alakítjuk ki az egyházunk struktúráit. Van valaki, aki elmondja, és vannak sokan, akik meghallgatják. Mi, lelkészek, elmondjuk, a testvérek hallgatják, és azt gondoljuk, hogy ez így helyes, ahogyan zajlik az életünk. Nem mindig van ez így testvérek. Olykor ez a Márta féle odaszántság, szorgalom és tevékeny hozzáállás is nagyon fontos a mi keresztyén életünkben.

Ezt világítja meg egy másik példa a Szentírásban a diakóniával kapcsolatban: a hét diakónus megválasztása. Amikor az Apostolok cselekedeteiről írt könyv hatodik fejezetében olvasunk erről, ott valóban azokról az özvegyasszonyokról van szó – idősekről, valószínűleg –, akikről gondoskodni kellett, odafigyelve és szervezeten a gyülekezethez. Ugyanakkor az a probléma is felmerült, hogy nem helyes, hogy az apostolok az asztal körül szolgáltak. „Nem helyes az, hogy az Isten igéjét elhanyagolva mi szolgálunk az asztaloknál, hanem válasszatok ki magatok közül testvéreket, hét férfit, akikről jó bizonyosságot tesznek, telve vannak lélekkel és bölcsességgel és őket állítsuk be ebbe a munkába, mi pedig megmaradunk az imádságban, az imádkozásban és az ige szolgálat mellett.”

Látjuk, hogy már ott, a korai gyülekezetben kettévált az a két nagyon fontos, de egymástól valójában elválaszthatatlan terület, a lelki szolgálat és a gyakorlati feladatoknak a végzése. A lelki munka és a gyakorlati háttérfeladatoknak az elvégzése, amely nélkül egy idő után lehetetlenné válik a lelki munka. Jakab apostol is inkább erről ír a levelében, és nem szembeállítja a cselekedetekkel a hitet, ellentmondva a páli tanításnak, hanem inkább azt a kérdést teszi fel, hogy mit ér a hit diakónia nélkül? Ezt az igét hadd olvassam föl a Szentírásból, Jakab levelének második fejezetéből: „Ha egy férfi vagy nőtestvérünknek nincs ruhája és nincs meg a mindennapi kenyere, valaki pedig ezt mondja nekik közületek: Menjete el békességgel, melegegdetek meg és lakjatok jól, de nem adjátok meg nekik, amire a testnek szüksége van, mit használ az? Ugyanígy a hit is, ha cselekedetei nincsenek, halott önmagában.” Mít ér a hit diakónia nélkül? Ez is egy fontos kérdés számunkra.

De meg is fordítja az apostol. Mít ér a diakónia hit nélkül? Mít ér, ha sokat segítünk, enni adunk az éhezőknek, de nem mondjuk el neki érthetően, hogy kinek a nevében végezzük a diakóniát? Ki tud a mi ideiglenes segítségnyújtásunkon túl örök segítséget, megmentést, megváltást nyújtani az egyénnek? Nagyon fontos eszköz a diakónia ebben a szolgálatban, hiszen lehetőséget teremt számunkra azzal kapcsolat-

ban, hogy elmondjuk az evangéliumot azoknak, akiknek segítünk. Egy evangelizációs sorozat volt az egyházmegyénkben ezen a héten, tegnap este lett vége. Amikor valaki eljön segítséget kérni a rászorulóknak közül, akkor tudjuk azt mondani, hogy igen, adunk valamilyen segítséget, de valójában az lenne a nagy segítség, hogyha el tudna jönni egy evangelizációs estére és megismerkedne az Isten szeretetével, kegyelmével, ami nélkül nem működhet jól az életünk, nem lehetünk boldogok.

Nézzük meg, hogy egy kicsit tágabban értve a diakónia gyakorlatát, milyen sok terület van, ahol mi, gyülekezeti tagok, presbiterek is bekapcsolódhatunk a gyülekezet körüli feladatoknak a végzésébe, hiszen ez munkát jelent, és nemcsak kifejezetten idősök gondozását, vagy betegek gondozását, hanem mindenféle feladatnak a végzését, ami egy gyülekezet körül adódhat, illetve amire szükség lehet. Ennek a munkának a vezetője nem más, mint a jó pásztor, Jézus Krisztus. Ő az, aki indít minket mindenféle szolgálatra és hív is minket szolgálatra. Hív, hogy törekedjünk arra, változzanak a mi gyülekezeteink abba az irányba, hogy ne csak egy egyszemélyes show legyen a gyülekezetnek az élete, amelyik mint valamilyen közönség van jelen az egyházban, hanem szolgáló közösségként próbálunk tenni valamit.

Megragadott a tetté lett igének a gondolata a korábbi előadásban, hogy a tetté lett ige válhasson tapasztalhatóvá az emberek számára, akik körülöttünk élnek. Az Úr Jézus indít minket erre. Milyen területek vannak, amiket jó átgondolnunk? Nemrég Noszvajon egy tréningre került sor, amit egy élménypedagógiai szakember vezetett, református pedagógiai intézet külső munkatársa, Surányi Zoltán, aki segített nekünk. Annak a 25 testvérnek, akik eljöttek és gondolkodtak azon, hogy milyen szolgálatot, milyen feladatot vállalhatnának a gyülekezetben, segített, nem nekem, hogy megmondjam, hogy mit kellene tennünk, hanem hogy együtt átgondoljuk, milyen területek, milyen feladatkörök vannak egy gyülekezetben, amit általában a lelkipásztor végez.

Hadd mondjak egy nem annyira jó példát. Valamelyik vasárnap szalad le az orgonától a kántorunk, rohan oda hozzám és mondja, hogy rengeteg poloska van az orgonánál, nagyon fél ő a poloskától. Ezzel valamit tenni, csinálni kéne. Én elgondolkodtam azon, hogy milyen érdekes, hogy a kántorunk azt gondolja, én vagyok a legnagyobb poloskaszakértő itt a gyülekezetben, és én tudom megmondani, mi is lenne ezzel kapcsolatban a teendő. Ez egy negatív példa azzal kapcsolatban, hogy vannak területek, amik arra várnak, hogy foglalkozunk velük, és ne feltétlenül a lelkipásztorokat terheljék meg ezek a gyakorlati feladatok.

Nézzük meg tehát, hogy ezen a tréningen milyen feladatköröket tudott elkülöníteni a gyülekezet szolgálói vágyó közössége, az a 25 fő, akik ott voltak ezen az alkalmon. Össze is kellett vonni a végén a feladatköröket, hiszen nem tudtunk olyan sok munkacsoportot létrehozni. Végül hét munkacsoport alakult meg a gyülekezetünkben. Voltak olyanok, akik elvállalták, hogy az imaközösség, az imádkozás terhet fogják tovább vinni, hordozni és szervezni a gyülekezetben. Ez is egy felismerés volt a testvérek számára, hogy innen indul ki minden élet, hogy mi kérjük a mi Urunktól, a mi jó pásztorunktól, Jézus Krisztustól azt, hogy mutasson utat számunkra, mutassa meg

a gyülekezetünk számára is, meg az egyház számára is, hogy merre tudunk tovább lépni, haladni. Mit tudunk tenni annak érdekében, hogy szembe szálljunk azokkal a folyamatokkal, tendenciákkal, amik minden gyülekezetben érvényesek, a fogyás, a fiatalok nehéz bevonása. Vannak, akik gondolkodnak azon, hogy a misszió, az evangelizáció alkalmaira hogyan kerülhet sor, milyen formában. Szükség van elkötelezett életű emberekre, akik megértik mélyen a szívükben, mi az, amit Isten megtett értünk Jézusban a kereszten, és ezért szeretnének hálából valamit visszaadni, tevékenyen is. Nagyon fontosak tehát az evangelizációs alkalmak számunkra.

Minden csoporthoz feliratkozhattak a testvérek. Volt egy kis táblánk kiteve ezen a gyülekezetépítéssel kapcsolatos tréningen és hét testvér vállalta, hogy az imaközösségnek a terhet, abban való részvételt, annak a szervezését vállalja, illetve gondolkodik evangelizációs alkalmakon. Másik ilyen fontos terület az istentiszteleti szolgálatok. Küzdünk ezzel Noszvajon, hogyan lehetne bekapcsolódni minél több testvérnek az istentisztelet körüli feladatok végzésébe, hiszen mint mondtam, nem az a célunk, hogy megmaradjon egyszemélyes feladatnak, szolgálatnak az istentisztelet. Valószínűleg meg az, hogy együtt szolgálunk Istennek, amikor ott vagyunk vasárnap a templomban, vagy más alkalmakkor. Ehhez hozzátartozik a zenei szolgálat. Hála Istennek folyamatosan bekapcsolódnak fiatalok a gyülekezet zenei életébe, az orgonaszó mellett van, aki zongorán, vagy gitáron, fuvolán, furulyán kísér énekeket. Nagyon fontos szolgálat, és segít közel vinni az üzenetet, ráhangolni a mai emberek szívét Istennek az igéjére. De bekapcsolódnak testvérek igeolvasással, imádkozással is, lekió felolvasással, énekkari tagok, vagy házi csoportoknak a tagjai, házaspárok is felváltva, ifjúsági csoporttagok is felváltva vesznek részt ebben a szolgálatban.

A gyermekprogramok is egy olyan terület a gyülekezetben, amelyek sok embert igényelnek, sok segítséget. Itt van a vasárnapi iskola, a gyermek-istentisztelet vasárnap délelőttönként. Hála Istennek ott is van egy kis közösség, akik felváltva vállalják a gyermek-istentiszteletre való felkészülést, annak a lebonyolítását. A gyermekmegőrzés is egy fontos feladata a mi gyülekezetünknek. Ez egy kis helyiségben van, ahol felváltva asszonytestvérek vigyáznak, tulajdonképpen idegen gyerekekre, így a kisgyermekes házaspárok el tudnak jönni templomba, el tudják hozni a kisgyermeküket és ott valaki vigyáz rájuk, játszik velük. Háromtól 6 éves korig, még őket nem visszük be a gyermek-istentiszteletre, hanem csak a megőrzést biztosítjuk. Az is fontos, hogy ne égjen ki ebben senki és ne morzsolódjon le.

A szűkebb értelemben vett diakónia is meg kell, hogy jelenjen a nagyon sokféle szolgálat között: az idősekkel való törődés, foglalkozás, a betegeknek látogatása, hívogatás programokra. Két külön terület kapcsolódott össze ennek a munkacsoportnak a feladatai között és erre is jelentkeztek testvérek. Közöttük van a harangozónk is, aki szociális kisegítő is, egészségügyi végzettséggel, aki a nem materiális diakónia területén nagyon sok mindent tesz, amikor jönnek idősek akár befizetni egyházfenntartói járulékot, adományokat, akkor ő nagyon szépen el tud beszélgetni velük. Megkérdezi, hogy vannak, el tudják mondani fájdalmaikat, ez is hihetetlenül fontos terület. Sokan magányosan élnek, ahogy láttuk egy korábbi előadásban 68 százaléka él egyedül

a gondozottaknak. Nagyon sokan élnek egyedül idős emberek, akik megkapják az egészségügyi segítséget, de nincs ember, aki meghallgassa őket, aki leüljön, beszélgeszen velük. Ezt a gyülekezeti tagok, szolgálatkész és szolgálatra vágyó gyülekezeti tagok el tudják végezni.

Közösségi terek karbantartása. Ez is egy olyan terület, amit nem biztos, hogy a harangozó egyedül el tud végezni megfelelően. Sokszor vannak alkalmak, amikor egyéb segítségre is szükség van. Noszvajon szombatoként próbál haladni a harangozónk a tavaszi nagytakarítással, a templomablakok megtisztításával és az egyéb épületeknek a nagytakarításával. Ebbe is bevonódnak testvérek, ez is egy fontos szolgálati terület, ami a gyülekezet életéhez nagyon sokat hozzáad. Erre 12 fő is jelentkezett, hogy valamilyen módon bekapcsolódnak ebbe a munkába. Vannak műszaki, gazdasági feladatok egy gyülekezetben, amelyek sokszor a lelkipásztort érik el, pedig nem biztos, hogy ő a legnagyobb szakértője egy-egy területnek. Hála Istennek nálunk a presbitériumban mérnökök is vannak, akiknek sokkal jobb rálátása van egy-egy műszaki hibára, problémára. A ravatalozóban a hűtő meghibásodásáról beszélgettünk éppen presbiter testvéremmel, akivel jöttünk, és kiderült, hogy neki van otthon egy kompresszora elfekvőben, amit rá tudunk tenni az elromlott koporsóhűtőre. Tehát ezekbe a műszaki feladatokba is jó, hogyha bekapcsolódnak gyülekezeti tagok.

Vannak informatikai munkák is. Régóta, évek óta küszködtem azzal, hogy a gyülekezet honlapja nem lép előre, valamikor elkészült, de évek óta nem volt időm foglalkozni vele. Valaki most vállalta, hogy szerkeszti, föltesz új információkat gyülekezetünk honlapjára. De sok más terület is van, könyvelés, adminisztráció, utazások előkészítése, sok apróság, de ezek elvonják a lelkipásztor figyelmét meg az energiáit az igazán nagy volumenű feladatoktól.

Vendéglátás. Ez is sokszor előfordul és ez is egy nagyon fontos terület, hiszen szertevendégeket folyamatosan szervezünk, programokkal kapcsolatban, akár evangelizációra, akár más eseményre kerül sor. Van, hogy a Lévy gimnáziumból jön hozzánk az az osztály, amelyikkel valamilyen partneri kapcsolatot vállaltunk, és ilyenkor a testvérek odafigyelnek arra, hogy legyenek sütemények, a tea el legyen készítve, mert nem biztos, hogy a harangozónk mindent el tud intézni. Ha vendégszolgáltató jön, van, aki törődik azzal, hol legyen elszállásolva, hogyan kerül sor az étkeztetésére. Ezzel is óriási terhet vesznek le a lelkipásztor válláról.

A lelkipásztornak vagy a gondok testvérünknek a feladata, hogy koordináljuk ezeket a munkacsoportoknak a működését, tevékenységét. Nekünk kell felügyelnünk és áttekintenünk, hogy minden szép rendben menjen, és ne egymás ellen dolgozzanak a különböző csoportok, hanem valóban vállvetve és azért a célért, ami a szemünk előtt van, a tanítvánnyá tételért, az Úr Jézus missziói parancsa alapján.

Nagyon fontos személy a harangozónk is, hiszen ő is nagyon sok apró dolgot koordinál és megszervez. Noszvajon irigylésre méltó jó helyzetben vagyunk, hiszen van hagyománya annak, hogy szolgálatot végeznek gyülekezeti tagok is. Van, hogy ezek a területek átfedik egymást, a gyakorlati feladatok, vagy a lelki munka, az igehirdetés. Például volt, hogy főtiszteletű püspök urunknak az édesapja Noszvajon gyermek-is-

tentiszteletet tartott, és ma is emlékeznek arra az idők, milyen jó volt, hogy amikor száz gyermek összegyűlt a gyülekezeti teremben, akkor énekelték el a Száz juhocskám mind együtt legelt kezdetű éneket. Ez valami gyönyörű lehetett, és most is csillog az idők szeme, amikor visszagondolnak erre, hogy akkor nem tizenketten voltak gyerekek-istentiszteleten, hanem százan, és ez csak úgy valósulhatott meg, hogy voltak szolgálattevők és voltak ebben a gyülekezetben olyanok, akik mentek, és lelkigondozást végeztek és látogattak.

Hála Istennek ezekért az örömökért. Hadd zárjam le azzal, hogy messze nem tökéletes, távolról sem teljesen kialakult vagy idealizálható a mi gyülekezetünk diakóniai tevékenysége. Sőt, Pállal együtt el kell mondanom, hogy nem mintha elértük volna már mindezt, vagy már a célnál volnánk. A szervezett formában végzett közös szolgálat gyakorlata valójában még gyermekcipőben jár Noszvajon is, és fontos törekednünk arra, hogy ez szervezeten és ütőképesen működjön, hogy ne maradjon ki senki, ne maradjanak fehér foltok, akár az idők, betegek gondozása, látogatása tekintetében, akár a fiataloknak vagy középkorúaknak szervezett programlehetőségeknek a megragadása terén. Kérem azt a testvérektől, hogy imádkozzanak a noszvaji gyülekezetért is és az itt folyó munkáért, diakóniáért, misszióért is. Imádkozzunk egymásért is, hogy az élő Isten segítsen minket abban, hogy tudjunk megújulni, tudjanak megújulni gyülekezeteink és újra azt a hatást tudjuk kifejteni a környezetünkre, amit talán a régi és dicsőséges múltban a mi egyházunk és gyülekezeteink meg tudtak tenni. Isten segítsen minket ebben.

(Az április 23-án elhangzott előadás szerkesztett változata)

TÓTH ISTVÁN

A szembenállástól a közösségig

EVANGÉLIKUS–RÓMAI KATOLIKUS MEGEMLÉKEZÉS A REFORMÁCIÓRÓL 2017-BEN

2017-ben katolikusok és evangélikusok együttesen tekintenek vissza a reformáció 500 évvel ezelőtti történet eseményeire, ugyanakkor a hivatalos ökumenikus dialógus elmúlt ötven évére is.

A reformációt (1517) követő évszázadokra inkább a szembenállás volt a jellemző, ám a 20. század elejére a gyarmatbirodalmakon egyszerre megjelenő egyházak képviselői eljutottak arra a belátásra, hogy a megosztottság tényleges botrányt jelent az evangélium hirdetése során.

Ezzel egy kis ajtó nyílt meg a mozgalmi ökumenizmus felé, mely a II. Vatikáni zsinat meghirdetésével (1959. január 25.) teljesen kitarult. Szent XXIII. János pápa magát a zsinatot is ökumenikusnak, azaz mindenre kiterjedőnek, vagyis az egész egyházra vonatkozóan nevezte. Az új szellem már megjelent a zsinati dokumentumokban, melyek, mint az egyházzal szülő *Lumen gentium* és az Isten Igéjével foglalkozó *Dei verbum* konstitúciók, már számolnak az ökumenizmus valóságával. Az ökumenizmusról szóló határozat (*Uniti redintegratio*) pedig ki is dolgozza az ökumenizmus katolikus alapelveit, és útmutatást ad a jövőre vonatkozó teljes egység irányába.

Az ökumenikus mozgalom eddigi legjelentősebb eredménye, hogy megváltozott a katolikus egyház és a nem katolikus egyházak viszonya. Ennek látható jele, hogy az egy-egy felekezethez tartozó keresztények már nem ellenségnek vagy kívülállónak tekintik a többi keresztényt, hanem a „testvért” látják bennük. Ezt az újfajta kapcsolatot a „szeretet párbeszédének” is szoktuk nevezni, amely a katolikus egyházban akkor kezdődött, amikor a II. Vatikáni zsinat végén VI. Pál pápa testvéri szeretettel magához ölelte Athenagorasz pátriárkát (1965. december 7.).

Nyilvánvaló, hogy napjainkban ez már kevés. Az egyházak illetékes vezetői egyetértenek abban, hogy a „szeretet párbeszéde” után meg kell kezdeni a *teológiai párbeszédet* is.

Ezért már rögtön a II. Vatikáni zsinat után, a zsinati határozatok szellemében teológiai párbeszéd kezdődött a katolikus egyház (egységittárság) és a különböző egyházak (felekezeti világszövetségek) között. A párbeszéd megkezdődött és kiterjedt

Tóth István

minden keleti és nyugati egyházra különböző formákban és különböző eredményekkel. A cél a teljes kiengesztelődés és az egység.

A párbeszéd arra szolgál, hogy megerősítsük azt, ami a katolikusok és más keresztények hitében közös, továbbá hogy megvilágítsuk az eddig vitatott kérdésekben a nézetek közeledését, illetve hogy világosabban és új módon megjelöljük a különbségeket, amelyek megoldásait még keresnünk kell a Szentírás és az egyházi hagyomány fényében.

Bonyolult és kényes folyamatról van szó, hiszen a párbeszéd magában foglalja a hit, a tanítás, a liturgia és az egyházfegyelem kérdéseit. Aki a dialógusban részt vesz, annak törekednie kell a kiengesztelődésre és az egységre az igazságban. Ez azonban csak úgy valósulhat meg, ha felhagyunk a szembenállással. Az ökumenikus párbeszéd alapfeltételei létrejöttek a II. Vatikáni zsinat „áldott ideje” alatt.

A zsinat után rögtön megkezdődött a teológiai párbeszéd a keresztény, de nem katolikus egyházakkal: elsőként az anglikán közösséggel (1966), majd a Lutheránus Világszövetséggel (1967), a Metodista Világtanáccsal (1967), a Református Világszövetséggel (1970), a pünkösdisták közösségeivel (1972), a Kopt Ortodox Egyházzal (1973), a Krisztus Tanítványai Egyházzal (1977), az Evangéliumi Világiansszal (1977), az ortodox egyházzal a maga teljességében (1980), a Baptista Világszövetséggel (1984), az Indiai Szír Egyházzal (1989), a Mennonita Világkonferenciával (1989), a régi keleti egyházakkal (2003) és az ókatolikus egyházzal (2004).

II. János Pál pápa így fogalmazott az 1995-ben megjelent *Ut unum sint* kezdetű enciklikájában: „A katolikus egyház a II. Vatikáni zsinattal visszafordíthatatlanul elkötelezte magát arra, hogy az ökumenizmus útját járja.”

A pápai dokumentum szerint a következő eredményeknek lehetünk tanúi:

- az újra megtalált testvériség (41–42. p.),
- szolidaritás az emberiség szolgálatában (43. p.),
- közeledés Isten igéjében és az istentiszteletben (44–46. p.),
- a többi keresztényeknél meglévő értékek megbecsülése (47–48. p.),
- a közösség növekedése (49. p.),
- dialógus a keleti egyházakkal (50–63. p.),
- dialógus a többi nyugati egyházzal és egyházi közösséggel (64–70. p.),
- egyházi kapcsolatok (71–73. p.),
- konkrét együttműködések (74–76. p.).

A pápai enciklika által is említett eredmények mellett az ökumenizmus jövője szempontjából nagy jelentősége van azoknak a dialógusokból született dokumentumoknak, kidolgozott és elfogadott megegyezéseknek, amelyek egy-egy pontosan meghatározott hitbeli és teológiai kérdéssről szólnak.

Ezek a már megjelent dokumentumok, amelyek tulajdonképpen nem mások, mint magas szinten kidolgozott „teológiai konszenzusok” (megegyezések), egyre világosabban állítják elénk, hogy mi az, ami összeköti, és mi az, ami elválasztja a különböző keresztény egyházakat.

A zsinat utáni években először az *egységtitkárság és felekezeti világszövetségek között* kezdődtek meg a tárgyalások.

Az evangélikus–katolikus párbeszéd 1967-ben indult meg.

A nemzetközi teológiai vegyes bizottság *Evangélium és az egyház* címmel 1971-ben tette közzé munkájának első eredményét, amely *Máltai riport* néven került be a párbeszéd történetébe. A másik, még jelentősebb dokumentum 1978-ban jelent meg *Úrvacsora* címmel. A vegyesbizottság itt világosan rámutat az elért eredményekre, de egyúttal arra is, hogy a közeledés ellenére a valóságos jelenlét tartalma, a szentmise áldozatjellegének kérdése, valamint az Eucharisztia megünneplésének vezetőjével kapcsolatos problémák még a lezáratlan kérdések közé tartoznak.

1981-ben az *egyházi szolgálat kérdéseiről* jelent meg közös nyilatkozat. Az alapvető kérdésekben sikerült közös álláspontot kialakítani, de nem jutottak előre a püspöki szolgálat (*episzkopé*) kérdésében.

A párbeszéd legjelentősebb gyümölcse: *Az evangélikus és a katolikus egyház közös nyilatkozata a megigazulásról* (1999. október 31. Augsburg), amit II. János Pál pápa „mérőöldkőnek” nevezett az egység felé vezető úton. Az aláírás napján, október 31-én vasárnap, a déli Úrangyala elimádkozásakor II. János Pál pápa még a következőket is hangsúlyozta: „rendkívül jelentőségteljes, hogy erre éppen abban a városban kerül sor, ahol 1530-ban az Ágostai hitvallás megfogalmazása döntő lépést jelentett a lutheri reformáció történelmében. Ez a nyilatkozat biztos alapot jelent az ökumenikus teológiai kutatás folytatásához és ahhoz, hogy a jövőben megalapozott reménnyel törekedhessenek a még fennálló nehézségek megoldására. Értékes hozzájárulást jelent továbbá a történelmi emlékezet megtisztításához és a közös tanúságtételhez.”

Főként azért nevezhetjük mérőöldkőnek ezt az eseményt, mert az évek óta folyó számos, az egyházak közötti tárgyalás eredményeként kiadott közös nyilatkozatok közül ez az első, amelyet a tárgyaló egyházak legfőbb képviselői hivatalosan elismertek.

A *Közös nyilatkozat a megigazulásról c.* dokumentum hét részből áll:

- Bevezetés (1–7. bekezdés).
- A megigazulástan bibliai üzenete (8–12.).
- A megigazulástan mint ökumenikus probléma (13.).
- A megigazulás közös értelmezése (14–18.).
- A megigazulástan közös értelmezésének kifejtése (19–39.).
- Az elért konszenzus jelentősége és hordereje (40–44.).
- Annex – függelék = források a megigazulásról szóló közös nyilatkozathoz.

Különösen is figyelemre méltó a bevezetés, amely közli, hogy ez nem csupán egy új dokumentum az eddigiek mellett, hanem inkább az eddigi közös eredmények összegzése. A legfontosabb gondolata talán az, hogy „meg akarja mutatni, hogy az aláíró evangélikus egyházak és a római katolikus egyház a párbeszéd alapján most már képesek kifejezni Isten kegyelmének, valamint a Krisztusba vetett hit által való megigazulásunk közös értelmezését.

A reformáció 500. évfordulójára készül a protestáns világ Magyarországon is. Természetesen mi nem ünnepeljük az 500 évvel ezelőtti szakadást, a nyugati kereszténység megosztottságát. Inkább emlékezünk, és bűnbánó lélekkel keressük egyrészt a kiváltó okait, hiszen ahogy XXIII. János pápa mondta: a felelősség megosztott, másrészt keressük az egység útjait és lehetőségeit.

„A szembenállástól a közösségig. (*From Conflict to Communion*) Evangélikus–római

katolikus közös megemlékezés a reformációról 2017-ben” című párbeszéd-dokumentum a Luther Kiadó gondozásában jelent meg magyarul.

A könyv előszavában ezt olvassuk: „Luther Márton egész életét az Istennel való küzdelem határozta meg. A Hogyan találok kegyelmes Istent? kérdése mindvégig a szeme előtt volt. Kegyelmes Istenét Jézus Krisztus evangéliumában találta meg.

„Tehát csak a megfeszített Krisztusban van az igazi teológia és istenismeret.” (Luther Márton: Heidelbergi disputáció. Ford. Nagybocksai Vilmos). 2017-ben a katolikus és evangélikus keresztények akkor tekintenek a leghelyesebben az 500 évvel korábbi eseményekre, ha Jézus Krisztus evangéliumát helyezik a középpontba.

Az evangéliumot úgy kell ünnepelnünk és közvetítenünk korunk embere felé, hogy a világ elhiggye, hogy Isten önmagát adja az embereknek, és közösségre hív magával és az egyházzal. Ez a közös hitünkben való örvendezés alapja. Az örvendezés része ugyanakkor az alapos önkritikus vizsgálódás is, a történelemre és a jelenre vonatkozóan egyaránt. Keresztényként nem mindig voltunk hívek az evangéliumhoz, túlságosan gyakran alkalmazkodtunk a minket körülvevő világ gondolataihoz és magatartásformáihoz. Sokszor akadályoztuk az isteni kegyelem jó hírének kiadását. Egyénileg és a hívők közösségében egyaránt folyamatosan szükségünk van bűnbánatra és megújulásra a Szentlélek bátorításával és vezetésével. „Mikor Urunk és Mesterünk azt mondta: »Térjete meg!« – azt akarta, hogy a hívek egész élete bűnbánatra térés legyen” (ford. Zsigmondy Árpád). Ez az első Luther 1517-ben közzétett 95 tézise közül, amely elindította a reformációi mozgalmat. Noha ez a tézis manapság egyáltalán nem magától értetődő, evangélikus és katolikus keresztényként komolyan akarjuk venni, és kritikus tekintetünket elsőként magunkra, nem pedig egymásra kívánjuk irányítani.”

A dokumentum eredeti angol nyelvű címének – From Conflict to Communion – kulcsszavai magyarul is jól érthetőek és sokat mondóak: A konfliktustól a közösség felé.

A két közismert idegen szót érdemes összekötni egy harmadik latin kifejezéssel, a konfrontációval. Ez az ugyancsak gazdag tartalmú szó magában hordozza azt az ígéretes lehetőséget, hogy készek vagyunk kölcsönösen elmenni akár végső határainkig is annak érdekében, hogy egymást jobban megismerve, megértve megtanuljunk tisztelni és elfogadni egymás értékeit. Megtapasztalt reménységünk, hogy a határon nemcsak elvlasztó kerítésekkel találkozunk, hanem közös Urunkkal is, aki így mutatkozik be: „Én vagyok az ajtó...” (Jn 10,9).

A dokumentumkötet nagy előrelépés és példaadás a keresztény egység útján, mely bátran szembenéz az egyházak közötti múltbeli megosztottsággal, és az evangéliumhoz való hűség alapján arra törekszik, hogy a keresztény közösségek együtt hallják meg, „mit mond a Lélek az egyházaknak” (Jel 1,7).

Az utolsó vacsorán elhangzott krisztusi felszólítás, „legyenek mindnyájan egy” (Jn 17,21) mellett a korunkban megtapasztalható új történelmi, társadalmi és kulturális helyzet is válaszadásra készíti a keresztényeket.

A kötet magyar fordítása lehetővé teszi, hogy a múlt sebeit, az egyházszakadásokat, eltérő teológiai értelmezéseket tárgyilagosan mérjük fel, hogy legyen bátorságunk kimondani és bevallani az egység ellen elkövetett bűnöket, ahogy ezt a zsinat kérte: „Alázatosan könyörögve kérjük bocsánatot Istentől is, különvált testvéreinktől is, viszont mi is bocsássunk meg az ellenünk vétkezőknek” (Unitis redintegratio, 7).

Maga a kiadvány is arról tesz tanúságot, hogy minél jobban törekszünk az evangéliumi életre, és minél szorosabb a közösségünk az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel, annál bensőségesebb és könnyebb lesz majd a növekedés a kölcsönös testvériségben is.

Előszó

A 2017-es emlékévre akkor tekintenek helyesen katolikusok és evangélikus keresztyének, ha Jézus evangéliumát helyezzük középpontba, amihez nem voltunk mindig hűségesek. Bűnbánatra és megújulásra van szükségünk, hogy a világ elhiggye, Isten közösségre hív Önmagával és az egyházzal.

Bevezetés (1–3)

Az emlékév jelentősége, hogy evangélikusok és katolikusok *közösen* emlékeznek a reformáció kezdetére. Tudjuk, hogy több az, ami összeköt, mint ami szétválaszt. Közös a hitünk a Szentháromság Istenben, a Jézus Krisztus kinyilatkoztatásában, valamint a megigazulás-tan alapvető igazságainak felismerésében.

I. FEJEZET

A reformációi megemlékezés az ökumené és a globalizáció korában (4–15)

Az előttünk álló emlékévnek 3 jellemvonása, karaktere van.

Ez az első százéves megemlékezés, ami az ökumené korában történik.

A korábbi centenáriumi megemlékezéseket jelentősen befolyásolták politikai és egyházpolitikai megfontolások. A 2017-es megemlékezés nemcsak olyan százéves évforduló, amelyre az egység jegyében kerül sor, hanem egybeesik az evangélikus-katolikus dialógus ötvenéves évfordulójával is.

Az emlékév második karaktere, hogy *ez globális környezetben* történik. Míg a reformáció kezdete európai esemény volt, addig mára a kereszténység az egész földkerekségen jelen van.

Bár a kereszténység mára globális jelenséggé vált, szembesülünk a *szekularizáció* jelenségével, fájdalmasan látjuk, milyen sokan elhagyják az egyházat, s ezzel együtt mindegyik keresztény egyház előtt világos az új evangelizáció szükségessége.

II. FEJEZET

Luther Márton és a reformáció új perspektívái (16–34)

A múltat megváltoztatni nem lehet, de az, hogy mire és hogyan emlékezünk, változik az idő múltával.

Lutherre úgy tekintünk ma, mint aki komoly hívő volt, az imádság embere, akinek nem annyira a megigazulás-tannal volt problémája, hanem kora egyháza állapotával.

A hittudósok nem kételkednek abban, hogy Luther szándéka nem a megosztás, hanem a reform volt.

III. FEJEZET

A lutheri reformáció és az arra adott katolikus válasz történelmi vázlata (35–90)

Ez a rész a lutheri reformáció történetét és a tridenti zsinat tanítását foglalja ösz-

sze, amit egyháztörténelemből jól ismerünk. Mégis új a fejezetben, hogy túllép az antiprotestáns és antikatólikus megközelítésen.

A zsinat nem egyéneket, hanem tanításokat ítélte el, s következménye lett, hogy szembekerültek a katolikusok és protestánsok, s a nyugati világban megrendült az egyház egysége.

IV. FEJEZET

Luther Márton teológiájának alapvető témái az evangélikus–római katolikus párbeszéd fényében (91–208.)

Luther Márton és a lutheri teológia alapvető tételei a 16. század óta viták tárgyát képezték a katolikusok és az evangélikusok között. E fejezet négy témakört ölel fel: a megigazulás, az úrvacsora, a papi hivatás, valamint a Szentírás és hagyomány kérdéskörét. Bemutatja Luther meglátásait, illetve a katolikus tanítást, s kiemeli a közös pontokat, illetve a fennmaradó különbségeket.

Megigazulás: Luther és a többi reformátor a bűnösök megigazulásáról szóló tanítást tekintették „az első és fő tételnek”, ezért meghatározó a párbeszéd kérdésében. A kérdésre irányuló vizsgálódások és párbeszéddek összefoglalása a *Közös nyilatkozat a megigazulás tanításáról*, amelyet a Római Katolikus Egyház és a Lutheránus Világszövetség 1999-ben fogadott el hivatalosan. A konszenzus nem szünteti meg a különbségeket, hanem kimondottan magában foglalja azokat.

A katolikusok és az evangélikusok közösen vallják: „Egyedül kegyelemből, Krisztus üdvözítő művébe vetett hitben, nem saját érdemünk alapján fogad el minket Isten és kapjuk a Szentlelket, aki megújítja szívünket, képessé tesz és felszólít jó cselekedetekre” (KNy 15). Ezt ajándékba kapjuk és hitben fogadjuk el, de soha – semmilyen formában – kiérdemelni nem tudjuk.” (KNy 17) „Közösen valljuk, hogy üdvössége tekintetében az ember teljesen Isten megmentő kegyelmére szorul.” (KNy 19)

Amikor az evangélikusok hangsúlyozzák, hogy az ember csak kaphatja a megigazulás ajándékát, „ezzel ugyan kizárják az embernek minden saját hozzájárulását a megigazulásához, nem tagadják azonban teljes személyes részvételét a hitben, amelyet Isten Igéje munkál” (KNy 21). Amikor a katolikusok „közreműködésről” szólnak a kegyelemre való előkészület kapcsán, „akkor az ilyen személyes beleegyezést is már a kegyelem egyik hatásának tekintik és nem az ember vele született képességéből származó cselekvésnek” (KNy 20).

Eucharisztia: Jézus Krisztus valóságos jelenlétének kérdése az úrvacsorában nem jelent ellentétet a katolikusok és az evangélikusok között.

„Az evangélikus hagyomány megerősíti a katolikus tradíciót, melyben a megszentelt jegyekben nem egyszerű kenyér és bor, hanem a teremtő Ige erejével Krisztus teste és vére adatik nekünk. Ebben az értelemben az evangélikusok is beszélhetnek adott esetben változásról.”

Az evangélikusok és a katolikusok közösen vallhatják Jézus Krisztus valóságos jelenlétét az úrvacsorában: „A mi Urunk vacsorája szentségében Jézus Krisztus mint való-

ságos Isten és valóságos ember, teljes valójában, testében és vérében van jelen a kenyér és a bor színe által.” „Az eucharisztikus jelenlét időtartamára vonatkozó eltérések a liturgikus gyakorlatban is megjelennek.”

Papi hivatás: „A katolikusok és az evangélikusok egyetértenek abban, hogy minden megkereszteltnek, aki Krisztusban hisz, része van Krisztus papságában és ezáltal feladata, »hogy hirdesse nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára« hívta el (1Pt 2,9). Így tehát minden tagnak megvan a feladata, amit az egész testben betölt.”

Az ordinált hivatal isteni eredetéről közös meggyőződés van: „A katolikusok és az evangélikusok közösen állapítják meg, hogy Isten szerezte a szolgálatot, amely szükséges az egyház léteéhez, mivel Isten ígéje, az ige nyilvános hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása szükséges a Jézus Krisztusba vetett hit ébredéséhez és fenntartásához.”

„Az erre a szolgálatra való indítás ordinációval történik, amelyben a keresztény embert imádsággal és kézzelvezetéssel hívják el, és megbízzák az evangélium nyilvános hirdetésével az ige és a szentségek által. Ez az imádság a Szentlélek és a Lélek ajándékainak ígéretén alapul abban a bizonyosságban, hogy meghallgattatik.”

A Szentírás és a hagyomány: A párbeszéd során a katolikusok a reformáció tanításához illeszkedő gondolatokat képviseltek, köztük a Lélektől ihletett bibliai szöveg hatékonyságát a kinyilvánított igazság átadásában, mely formálja értelmünket és szívünket.

Az ökumenikus párbeszéd hozadéka az evangélikus teológia számára a nyitottság a katolikus meggyőződésre, miszerint a Szentírás nemcsak egyes emberekben, de az egész egyházban is kifejti hatását.

V. FEJEZET

Közös megemlékezésre hívtunk

A közös emlékezés alapja: „219. Az egyház Krisztus teste. Amint egy a Krisztus, úgy a teste is egy. A keresztség által az emberek az ő testének tagjai lesznek.”

„A katolikusok és az evangélikusok egy test tagjaiként közösen emlékeznek a reformáció eseményeire.”

A fáradozás kétirányú: fel kell ismerni azt, ami közös és összeköt, de azt is, ami elválaszt. Az első hála és öröm forrása lehet, a második fájdalomra és panaszra adhat okot.

Miközben a 2017-es közös emlékezés örömet és hálát is kifejezhet, evangélikus és katolikus részről egyaránt helyt kell adni a hibák és vétkek feletti fájdalom, a személyekhez és az emlékezés tárgyát alkotó eseményekhez kötődő bűnök és a bűnbánat megélésének.

Ahogy az irgalmas samaritánus példabeszédében, úgy az elmúlt évtizedekben a történelem ura bőségesebben, mint valaha, árasztani kezdte napjainkban a lassan gyógyuló sebekre, az egymástól különvált testvérekre az önbírálat és az egymás utáni vágyakozás kegyelmét (Lk 10,33–34). Mert Krisztus is, amikor „meglátta a bajba jutottat, megessett rajta a szíve, odament hozzá, olajat és bort öntött a sebeire, és bekötözte azokat”.

Az összeállított kötet kétszáznegyvenöt tartalmi üzenete most nekünk ad vigaszt, hogy felkelhetünk elesettségeinkből, az emlékezet megtisztításával meggyógyíthat-

jük sebeinket, és a Krisztustól kapott gondoskodás által eljuthatunk arra a közösségre, amelyben testvérnek ismerjük el egymást.

A mintegy százoldalas kötet a jövőre való kitekintéssel zárul, öt határozott felszólítás megfogalmazásával a római katolikusokat és az evangélikusokat összekötő közös pontokról, egymás elfogadásáról, az egységért való küzdelem látható tetteiről, az evangélium együtt megtapasztalt örömeről és a közös tanúságtételről.

ÖT ÖKUMENIKUS FELSZÓLÍTÁS

Az első felszólítás: A katolikusok és az evangélikusok mindig az egység, nem pedig a megosztás szempontjából indulnak ki, megerősítve azt, ami összeköt – noha a különbségek könnyebben láthatók és átélhetőek.

A második felszólítás: Az evangélikusok és a katolikusok engednek a folyamatos transzformáció erejének az egymással való találkozás és a hitről való kölcsönös tanúságtétel által.

A harmadik felszólítás: A katolikusok és az evangélikusok újra elkötelezik magukat a látható egység keresése mellett, konkrét cselekedetekkel közösen munkálva azt, állandóan törekedve e cél elérésére.

A negyedik felszólítás: Az evangélikusok és a katolikusok közösen fedezik fel újra Jézus Krisztus evangéliumának erejét a mai korban.

Az ötödik felszólítás: A katolikusok és az evangélikusok közösen tesznek tanúságot Isten kegyelméről az ige hirdetése és a világban végzett szolgálat által.

A 20. század utolsó esztendejében a megigazulásról szóló Közös Nyilatkozat 1999. évi megjelenése után egy újabb mérföldkő elérése történt, hazai egyházi viszonylatban is, mert *A szembenállástól a közösségig* című új kötet segítségével elsajátíthatjuk az egyházak közötti bensőséges testvériséget, a bővülő egység, és az összetartó közösség erejét.

Az igazságról szóló párbeszédet éppen ebben az évben még valami más is kiegészítheti. A Római Katolikus Egyházban az Irgalmasság szentéve kezdődött el, mely katolikus részről szinte rímel Luther Márton 500 évvel ezelőtti kérdésére, hogy „hol van a kegyelmes és irgalmas Isten?” Luther kérdésére napjainkban mintha Ferenc pápa válaszolna, amikor kijelenti, hogy Jézus Krisztus az Atya irgalmasságának az arca (*Misericordiae vultus*).

Az isteni irgalmasság az egyházak között is egy olyan forrás, mely soha nem apad el, mert Isten irgalmassága végtelen.

Jean Guitton francia akadémikus szavaival zárhatjuk: „A századvég ökumenizmusa szükségképpen feszített lesz. Mert itt arról van szó, hogy a szeretetet összhangba kell hozni az igazsággal. És ez csak egy módon lehetséges: az igazság kölcsönös szeretete által.”

IRODALOM:

A szembenállástól a közösségig, Luther Kiadó 2016.

DOLHAI LAJOS: *Bevezetés az ökumenizmusba*, Jel kiadó 2012.

PÁPAI LAJOS: *Reformáció – reform – párbeszéd 1517–2017.*, SzIT. 2016. *Vigília* 2016/4.

Külföldi kórházlelkészek a GYEK-ben

Külföldi kórházlelkészek és lelki gondozók látogattak a miskolci Velkey László Gyermekegészségügyi Központba, hogy megismerjék az intézményben folyó szolgálatot. Farkas Edina református lelkész végez itt évek óta szolgálatot, akinek vezetésével a vendégek körbejártak az osztályokon, beszélgettek, érdeklődtek, hogy aztán tapasztalataikat beépíthessék az otthoni munkájukba.

A Magyarországi Református Egyház meghívására idén Debrecenben tartotta konferenciáját az Európai Kórházlelkész és Lelkigondozói Hálózat, azaz az ENHCC (European Network of Health Care Chaplaincy), melyen 23 ország több mint 60 szakembere vett részt. A hálózat két évente találkozik mindig más-más országban. A résztvevők ilyenkor megoszthatják egymással tapasztalataikat, jó gyakorlataikat, és beszélhetnek a különböző országokban folyó kutatásokról és eredményekről.

Vendégek és vendéglátók

Az ötnapos esemény során a résztvevők több kórházi intézménybe is ellátogattak, ezek között Miskolcra, a Megyei Kórház Velkey László Gyermekegészségügyi Központjába is, ahová elsősorban a gyerekek között végzett kórházlelkésszi szolgálat iránt érdeklődőket várták. Meglátogatjuk a vendégekkel a koraszülött osztályt, a gyermeksebészetet, a gyermekonkológiát, a gyermekintenzívet és a GYEK-kápolnát – mondta Farkas Edina kórházlelkész.

A külföldi vendégeket először Vizi Valéria Laura köszöntötte, aki elmondta, hogy az intézményben nagyon sokra értékelik a kórházlelkészek munkáját. Mint mondta,

a kórház területén főállású lelkipásztorok is végeznek szolgálatot, illetve 2000-ben egy kápolnát alakítottak ki, ahol a betegek imádkozhatnak és kérhetik Isten segítségét a gyógyuláshoz. – A GYEK 1976-ban épült és Magyarország második legnagyobb gyermekegészségügyi központja, ahol jelenleg 300–330 ágyon folyik a betegek ellátása és gondozása – tájékoztatott a központ vezető főnövére.

„Az egyháznak egy különös küldetése a kórházlelkészség, hiszen a gyülekezeti, vagy nem gyülekezeti tagok egy különös élethelyzetben kerülnek ide.

Az itt dolgozók tudják, hogy mennyivel érzékenyebbek azok, akik itt vannak, mint otthon. Mennyivel másképpen kell beszélni egy kórházban lévő gyülekezeti taggal. Mennyire más a gyerekeknek a helyzete, mint a saját, otthoni közegükben. Ezekben a különös élethelyzetekben nagyon fontos, hogy Isten igéjével és szeretetével közel legyünk hozzájuk” – fogalmazott köszöntőjében Pásztor Dániel tiszánineni püspökhelyettes, aki szerint „a kórházlelkészek szolgálata nem helyettesíti a gyógyszert és a műtétet, de hogy nagyon fontos a gyógyulásban, az egészen biztos”.

Különös küldetés a kórházlelkészség

ANKA LÁSZLÓ

Gróf Apponyi Albert pályafutása a kezdetektől Trianonig

A 18. század első harmadában a bárói, majd grófi cím megszerzésével az arisztokrácia soraiba emelkedő, a magyar nemzetnek Mária Terézia és II. József, a kalapos király korában katonákat, könyvtáralapítókat, kastélyépítőket, főispánokat nyújtó nagyapponyi Apponyi família igazán csak a következő évszázadban vált a magyar politikai és kulturális közélet meghatározó családjává. Többen közülük a Habsburg Birodalmat nagykövetségként képviselték európai fővárosokban, Apponyi Lajost királyi udvarnaggyá nevezték ki, Apponyi György pedig a reformkor utolsó éveiben a magyar királyi alkancellári, majd kancellári – kormányfői – tisztséget töltötte be. Az ő gyermeke volt az 1846. május 29-én, Bécsben született Apponyi Albert, amint állítólag Széchenyi István megjegyezte: „az isteni Albi.” A fiút hithű katolikus családi légkör vette körül, első házitá-

Anka László

nítói is szerzetesrendek soraiból kerültek ki. Tizenegy esztendő volt, amikor édesapja a császárváros melletti kalksburgi jezsuita kollégiumba íratta be. Ebben, a birodalmi arisztokrácia elitképzőjének számító intézményben töltötte középiskolai éveit, erősödött meg benne a katolikus szellem és egyháza iránti elkötelezettség. Ezzel párhuzamosan komoly szónoki, zenei képzésben részesült, és több idegen nyelvet is tökéletesen elsajátított. A jezsuitáktól tanult meghatározónak bizonyultak egész életében. Kalksburg után a bécsi, majd pesti egyetem jogi fakultása következett. Tanulmányaival párhuzamosan autodidakta módon képezte magát, hogy minél szélesebb látókörrrel rendelkezzen, majd az egyetem elvégzése után európai körutazásra indult, amely akkoriban a főnemesi ifjak szocializációjának egyik legfontosabb jellemzője volt.

A politikába édesapja mellett kapcsolódott be, és 1872-ben a kormányzó Deák Párttal együttműködő Katolikus Konzervatív Párt színeiben választották meg először országgyűlési képviselőnek. Két rövid megszakítással (1875–1877, 1918–1920) egészen haláláig tagja maradt a magyar országgyűlésnek. Katolikus világnézete teljes képviselői pályafutása során meghatározta pártjai programját és a dualizmus korában a szabadelvű államhoz való viszonyát.

A korszakban azonban az 1867-es kiegyezéshez való viszony dominált a belpolitikai diskurzusban. Apponyi kezdetben támogatta a '67-es rendszert, melynek létrehozásában még apja is érdemeket szerzett, majd ellenzékiként fokozatosan eltávolodott a kiegyezés támogatásától, mikor ráeszmélt arra, hogy ennek kritikája („továbbfejlesztése”) jelenthet számára mozgásteret egy olyan politikai kontextusban, amelyben a hegemon helyzetű liberalizmus mellett nem volt esélye egy alternatív konzervatív eszmerendszerrel tömegeket megnyerni. Pedig az a konzervativizmus nem az 1848 előtti maradiságot képviselte volna, hanem a kortárs európai, keresztényszociális, nemzetben gondolkodó, intervencionista államot vizionáló újkonzervatív nézeteken alapult. Hogy Apponyi nem volt képes ilyen ideológia számára teret hódítani, alapvetően a magyar állam korlátolt erőforrásain és a magyar konzervatív hagyománynak a reformkorig visszavezethető népszerűtlenségén nyugodott. Hoszszú ideig az Apponyi név sem számított megnyerő-

Apponyi Albert az 1880-as években

nek, hiszen Albert édesapja alkancellári, kancellári minőségében olyan politikai gyakorlatot képviselt („pecovics”), melyet a politizáló közvélemény többsége elutasított.

Ilyen előzmények és környezet hatására döntött úgy Apponyi Albert, hogy a '67-es kiegyezés, a közjogi kérdések dimenziójában próbál pártjaival érvényesülni a képviselőházban. Erre remek lehetőséget nyújtott az, hogy a kiegyezés értelmében gazdasági és hadügyi kérdésekben az osztrák és magyar parlamentnek tízévente meg kellett egymással egyezni, és a megegyezés eredményét törvényekbe kellett foglalni. Vagyis a kiegyezést kritizáló ellenzéknek bőven adódott lehetőség, hogy támadást intézzon a mindenkori kabinet ellen. Apponyi az 1889-es, úgynevezett Nagy Véderővitában olyan eredményesen küzdött a véderőtörvény ellen, hogy ennek következtében még Tisza Kálmán miniszterelnök is megbukott.

A közjogi kérdések kiéleződése azonban oda vezetett, hogy a '67-es Apponyi végül a rendszerellenes '48-as táborban találta magát és az 1905-ös választásokon már a Függetlenségi és 48-as Párt egyik vezéréként vezette győzelemre pártját. De soha nem vált belőle igazi '48-as. Miután új pártja 1906-ban hatalomra került és Apponyi lett a második Wekerle-kormányban (1906–1910) a vallás- és közoktatásügyi tárca vezetője, a nyilvánosság előtt és a színpalak mögött is mindent megtett annak érdekében, hogy a függetlenségi program ne hogy megvalósuljon. Erre a királlyal kötött úgynevezett áprilisi paktumban a Függetlenségi Párt több vezére is ígéretet tett, vagyis elszabotálták pártjuk régmúlta visszatekintő elképzeléseinek megvalósítását, mert azok a kormányalakítás szempontjából megkerülhetetlennek számító Ferenc József számára elfogadhatatlanok voltak.

Apponyi nem készült miniszternek, de amikor kinevezték kultuszminiszternek, már jelentős tudásanyagot halmozott fel a tárcájához tartozó ügyekből a képviselőházi viták és különböző bizottsági munkák során. Jó kapcsolatok fűzték a magyar katolikus főpapsághoz, ismerte a felekezeti intézmények működésének jogszabályi hátterét, vagyoni helyzetét és magáénak érezte azt az oktatáspolitikát, amely nacionalista módon évtizedek óta törekedett a nemzetiségekkel szembeni magyar szupremácia további erősítésére. Emlékirataiban utólag azt állította, hogy Grünwald Béla volt hatással az oktatás- és nemzetiségi politikájának kialakításában, de mire tárcavezető lett belőle, meghaladta Grünwald elképzeléseit és nem a középiskolában, hanem az elemi népiskolai oktatásban vélte megtalálni annak eszközét, amelytől azt remélte, hogy a magyar nemzeti érdekeket kedvezőbb helyzetbe hozhatja a nemzetiségek rovására. Ennek következtében született meg 1907-ben a „Lex Apponyi” néven elhíresült két törvény, melyek az állami és nem állami fenntartású elemi népiskolák és tanítóik státuszát, finanszírozását, tanrendjét, felügyeletét, magyar nemzeti szimbólumok iskolán belüli használatát és a magyar nyelv tanítását kívánták rendezni. Bár a törvények körül nagy vita kerekedett, melynek hatásától még napjainkban sem sikerült elszakadni, kijelenthető, nem asszimilációs céllal születtek, hatásuk gyengébb volt, mint a magyar nacionalista erők eredetileg remélték és a nemzetiségi politikusok által terjesztett vádak több eleme is hazugságnak bizonyult, azonban a Magyar Királyságban élő nemzetiségeket sikerült elidegeníteni a magyar államtól. 1908-ban Apponyi egy újabb törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé, melynek elfogadásával ingyenessé tette az elemi népoktatást az országban. A következő évben a katolikus lelkészek és valamennyi törvényesen bevett hitfelekezet segédlelkészeinek fizetés-kiegészítő államsegélyét (kongrua) rendezte, miáltal európai színvonalúra emelte a papság egzisztenciális hátterét (a nem katolikus lelkészek javadalmazását egy 1898-as törvény már rendezte).

Első minisztersége idején nyitotta meg kapuit a Zeneakadémia épülete, ő vásárolta meg az állam számára a festő Lotz Károly művészeti hagyatékát és Ráth György, az Iparművészeti Múzeum alapítójának műkincsgyűjteményét. A tanítóképző intézeti tanárképzés érdekében megalapította a róla elnevezett Apponyi Collegiumot. Második miniszterségét (1917–1918) már beárnyékolta az első világháború, ami nem kedvezett a nagy tervek megvalósításának, mint például a katolikus autonómia bevezetése, mikor a háborús kabinetek válságról válságra vergődve vezették az országot.

A boldog békeidők éveiben nem csupán a magyar képviselőházban fejtett ki közéleti tevékenységet. A

Apponyi Albert 1908-ban

A béke apostola – karikatúra a pacifista Apponyiról a századfordulón

majd kórház üzemeltetésével. Az első világháború idején pedig megszervezte az Országos Stefánia Szövetséget, amely az anya- és csecsemővédelem területén igyekezett a közös érdekében eredményes munkát folytatni.

Az 1890-es évtized közepén csatlakozott a pacifista eszméket hirdető Interparlamentáris Unió (IPU) Magyar Csoportjához. Az angolul, franciául, németül és olaszul kiválóan beszélő, kulturális értelemben egész Európában otthonosan mozgó főnemes rövid időn belül az Unió egyik nemzetközi híró szónokává nőtte ki magát és az IPU vezetőségének szűk körébe is bekerült. Kultuszminiszterként május 18-át rendeletileg a Béke Napjává nyilvánította Magyarországon. A nemzetközi jog és békemozgalom fejlődése érdekében kifejtett munkásságáért 1911-ben magyar jogászok Nobel-békedíjra jelölték.

Magánélete éppen olyan színesen alakult, mint közszereplése. Folyamatosan betegeskedő édesanyját fiatalon elvesztette. Kilencvenegy esztendőn élt édesapja gyakran esett súlyos betegségekre, majd megvakult és állandó ápolást igényelt. Fia mindig a betegágya mellett volt, akkor is, ha a politikai helyzet máshol igényelte volna jelenlétét. Apponyi Albertet hírbe hozták, hogy egy Károlyi grófkisasszonyba volt szerelmes az 1880-as években, de csak jóval később, ötvenegy éves korában házasodott meg. Választottjáról egyik barátját így tájékoztatta: „Egy minden tekintetben kiváló nőt, a kivel a véletlen, helyesebben: a gondviselés különös kegye hozott össze, Mensdorff Clotild grófnőt, ha ő is ugy akarja nőül veszem. Neki elég rossz ízlése volt hogy vonzalmamat viszonzza.” Házasságukból egy fiú és két leány született, akik teljesen eltérő életutat jártak be.

Nősülés előtt titkos szeretőket tartott, akik közül Pilisy Schumayer Rozália és Pongrácz Mária bárónő neve vált ismerté. Előbbi a korszak híres kurtizánja és írónője lett,

románcuknak Krúdy Gyula az *Utazások a vörös postakocsin* című művében állított emléket. Pongrácz bárónő adott életet a gróf természetes fiának, Bereczky Albertnek, aki a kommunista diktatúra idején a magyarországi református egyház élére került.

Családi fészke Éberhardon volt, földbirtokainak mérete az 1890-es évektől az első világháborúig töredékére zsugorodott – nyilvánvaló módon közéleti-politikai aktivizmusa emésztette fel vagyonát. Trianon után a falut Csehszlovákiához csatolták, Apponyi mindenét elvesztette, a magyar államtól kapott később kárpótlást. Szerencsejáték, sport, műkincsgyűjtés, szenvedélybetegség nem jellemezte. A zenehallgatás és a gyalogtúrázás volt kedvenc kikapcsolódása, a főnemesség kedvelt időtöltését, a vadászatot, lóversenyzést nem kultiválta.

Annak ellenére, hogy nemzetközi fórumokon közel évtizedig hirdette a békemozgalom eszméjét, és tagja volt a hágai Nemzetközi Választott Bíróságnak, „Hát végre!” felkiáltással üdvözölte 1914-ben a Szerbiának küldött hadüzenetet, mely konfliktus néhány nap alatt világháborúvá nőtte ki magát. A pacifista háborúpártivá változott, ellenzéki mivolta ellenére évekig támogatta Tisza István háborús kabinetjét, az USA sajtójában agitált a Monarchia háborús igaza mellett, még a korlátlan tengeralattjáróháborút is elfogadta a győzelem érdekében. Bár Károlyi Mihály gróffal egy párthoz tartoztak, a háború támogatásának kérdésében idővel meghasonlás támadt kettejük között, ami Károlynak a Függetlenségi és 48-as Pártból való kilépéséhez vezetett. A háborúpárti Apponyi azonban a harcok éveitől kezdve megőrizte humanista gondolkodását, részt vett a Vöröskereszt

Károlyi Mihály társaságában az 1910-es években

munkájában, éberhardi kastélyában hadikórházat alakított ki, ahol felesége és idősebb leánya ápolónőként dolgoztak. Magyarország területi integritásának megőrzése érdekében még egy titkos békeajánlatot is eljuttatott az antant vezetőihez az 1915-ös olasz hadüzenet előtt, melyet a címzettek egy pillanatig sem vettek komolyan.

Az első világháború utolsó hónapjában, 1918 októberében a magyar belpolitikában olyan miniszterelnök kerestetett, aki képes lehet a vereség után az állami-társadalmi összeomlásból kivezetni az országot. Apponyi neve is felmerült, de kormányalakítási kísérlete egy-két nap alatt kifulladt, viszont a különböző kormányalakítási tárgyalások során szóba került, Apponyi vezesse a béketárgyalásokat magyar részről.

Az őszirózsás forradalom után támogatta Károlyi Mihály kabinetjét, elfogadta az új rendszer mellett felálló Országos Katolikus Tanács elnöki székét, egyháza érdekeinek védelmében kapcsolatokat keresett a Tanácsköztársaság vezető köreivel, de hamarosan

menekülnie kellett, mert a kommunisták letartóztatási parancsot adtak ki ellene.

1919 őszén tért vissza a politikai életbe Sir George Russell Clerk hívására, akit az antant azért küldött Budapestre, hogy létrehozzon egy olyan kormányt, melyet a békekonzferencia elismerhet és meghívhat a világháborút lezáró tárgyalásokra. Ismét felmerült, legyen Apponyi ennek a kabinetnek a feje, melyben minden párt képviselteti magát, de az ez irányú törekvést a keresztényszocialista párt megakadályozta, hogy saját körükből Huszár Károly számára szerezzék meg a miniszterelnöki stallumot (a keresztényszocialisták Apponyit nem tartották elég kereszténynek). Huszár pedig Apponyit jelölte a magyar béke delegáció elnökének.

A győztes antant külpolitikai értelemben teljesen izolálta, illetve élelmiszer-alapanyagok és ipari nyersanyagok szempontjából kiszolgáltatott helyzetbe hozta a románok által részben megszállt Magyarországot. Ebből a helyzetből a Huszár-kormány nem látott más lehetőséget, minthogy mielőbb békét kössön a győztes hatalmakkal, tudván, hogy a békefeltételek kedvezőtlenek lesznek Magyarországra nézve. A delegációt vezető Apponyi számára világos volt, hogy a béketárgyaláson nem egyenrangú félként fogják kezelni, de tárgyalási alapként elfogadta a minisztertanáccsal – amelynek amúgy sem volt elképzelése és koncepciója a tárgyalásokról –, hogy ragaszkodnak az ország területi integritásához és népszavazást kérnek az elcsatolandó területekről. Az antant vezetői előtt 1920. január 16-án mondhatta el híres szónoklatát, amely „védőbeszéd” névvel vált híressé. Tömören fogalmazta meg a békefeltételekről alkotott véleményét: „Ha Magyarország abba a helyzetbe állíthatnák, hogy választania kellene ennek a békének az elfogadása vagy aláírásának visszautasítása között, úgy tulajdonképpen azt a kérdést kellene feltennie magának: legyen-e öngyilkos azért, hogy ne haljon meg?”

Érvei között az etnikai-nemzeti elvre, az önrendelkezés kérdésére, történelmi, civilizációs-műveltségi érvekre, biztonságpolitikai szempontokra és gazdasági-földrajzi viszonyokra alapozva próbált érvelni Magyarország területi egységének megőrzése mellett. Vezető brit politikusok között volt némi hatása a beszédnek, de a szigorú feltételek módosítását nem tudta elérni. Apponyi az aláírás szomorú aktusát is vállalta volna, de Teleki Pál külügyminiszter lebeszélte erről.

Bár a békeszerződés aláírását a magyarság tudomásul vette és a nemzetgyűlés is ratifikálta, de senki sem nyugodott bele, és a feltételek felülvizsgálatának – revíziójának – érdekében országos kampány indult. Ennek egyik hősvé magasztosult Apponyi, aki az 1920-as években a Népszövetségben küzdött a békediktátum igazságtalanságai

Apponyi Huszár Károly miniszterelnökkel

miatt, „védőbeszéde” pedig a revizionizmus érvrendszerének alapjául szolgált. A revízió jegyében kultusz kerekedett személye körül, 75., 80., 85. születésnapja országos ünnep rangjára emelkedett. Több száz község és város választotta meg díszpolgárnak, köztérek vették fel nevét, magyar egyetemek a kultusz jegyében négszer jelölték Nobel-békedíjra. A kultusz táplálói az 1918 előtti pályafutásából csak humanizmusát és pacifizmusát hangsúlyozták ki, más vonatkozásban eltorzították, vagy elhallgatták múltját. 1933. február 7-én halt meg a svájci Genfben, ahol a Népszövetség székelt. Halálát országos gyász követte. A demokráciát elfogadó, katolikus-konzervatív politikus emlékének ápolására 1937-ben megalakult Gróf Apponyi Albert Társaság már a náciizmus és a magyar szélsőjobboldali radikalizmus veszélyeire figyelmeztette a kortársakat.

László Fülöp portréja az idős Apponyiról

FELHASZNÁLT IRODALOM

APPONYI ALBERT: *Élmények és emlékek*. Athenaeum, Budapest, 1933.

APPONYI ALBERT: *Emlékirataim. Ötven év. Ifjúkorom – huszonöt év az ellenzéken*. Pantheon, Budapest, 1922.

Apponyi Albert emlékiratai. 1899–1906. II. köt. Királyi Magyar Egyetemi, Budapest, 1934.

ANKA LÁSZLÓ: *A béke delegáció elnökének kiválasztása. Miért éppen Apponyi?* In: *Élet és Tudomány*, 2013/22. 681–683.

ANKA LÁSZLÓ: *Apponyi Albert gróf vallás- és közoktatásügyi minisztersége*. In: *Valóság*, 2009/7. 52–68.

ANKA LÁSZLÓ: „Vihar tépte büszke tölgyünk.” *Gróf Apponyi Albert jászberényi kultusza a kezdetektől napjainkig*. In: Ujváry Gábor (szerk.): *VERITAS Évkönyv 2014*. VERITAS Történetkutató Intézet–Magyar Napló, Budapest, 2015. 99–124.

Apponyi Emlékkönyv. Adalékok Apponyi Albert gróf közéleti működésének méltatásához születésének 80-ik évfordulója alkalmából. Magyar Külügyi Társaság, Budapest, 1926.

GULYÁS LÁSZLÓ: *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*. Attraktor, Máriabesnyő, 2012.

KISS ENDRE: *Apponyi Albert, az ideológus és politikus*. In: *Történelmi Szemle* 1986/1. 1–35.

SZÉCSÉNYI ANDRÁS: *Apponyi Albert kultusza a két világháború között*. In: *Valóság*, 2013/9. 40–54.

TARJÁN TAMÁS: *Lex Apponyi*. In: Ekert Mária–Molnár Attila Károly (szerk.): *Eszme és történet*. NKE, Budapest, 2014. 382–405.

ZEIDLER MIKLÓS: *A revíziós gondolat*. Kalligram, Pozsony, 2009.

Horváth Barnát hiszvévesen, budapesti teológusként érte az 1956-os forradalom és szabadságharc. Az első napokban a fővárosban tartózkodott, mint teológus természetesen fegyvert nem fogott. Később a konszolidáció elősegítése érdekében több társával együtt Borsod megyébe küldték a forradalmi központból, hogy segítsék a közigazgatás átalakítását. Miskolcra és környékére kerültek, ahonnan ő hazalátogatott Mádra, a szüleihez. Édesapja, az első világháború poklát megjárt nyugalmazott székesfővárosi pénzügyőr pedig nem engedte vissza Budapestre egyetlen gyermekét egészen a teológia újraindulásáig.

1957 őszén, a forradalom után egy évvel Balás-Piri László volt pataki gimnazista, pesti gyógyszerész-hallgató, a társadalomban eluralkodó apátiát, hallgatást és felejtést megelégtelve röpcédulákat készített és terjesztett városszerte, melyekben az 1956 áldozataira való emlékezésre hívott fel. Több volt diáktársuk, barátjuk vált a forradalom napjaiban ártatlanul hősi halottá: Tatay Zoltán budapesti egyetemista, aki Horváth Barnának gyermekkori barátja és Sárospatakon évfolyamtársa volt, Herczeg Lajos és Magócsi István pesti teológusok, Batka Ferenc volt pataki teológus és mások. Balás-Piri a röpcédulákat rendszeresen összejöveleteket tartó pataki diáktársai körében is terjesztette. Így kapott belőlük néhányat Horváth Barna is, aki baráti körében osztotta szét őket. Balás-Piri László azonban lebukott, az ügyet felgöngyölítették, és a társaság egy részét letartóztatták, előzetesbe helyezték a Gyorskocsi utcában, ahol akkor éppen Nagy Imre miniszterelnököt és körét is fogva tartották (később a Markóba kerültek). Horváth Barnát az ügy hatodrendű vádlottjaként végül négy hónap börtönbüntetésre ítélték, amit előzetesben letöltött (fél hónap ráadással), és professzorai támogatásával évvesztés nélkül folytathatta tanulmányait a budapesti teológián. Balás-Piri László ma a Történelmi Igazságtétel Bizottság alelnöke, az 1956 Alapítvány kurátora.

Horváth Barna az alábbi, nem sokkal az események után papírra vetett novellatörredékében az 1957. november 12-i letartóztatását írja le. Az írás, illetve ügyének részletei életműsorozatának önéletrajzi kötetében, az Emlékezni tilos című könyvben jelentek meg 2014-ben, az Amfipressz kiadó gondozásában.

Horváth Barnabás Dávid

HORVÁTH BARNA

1957. november 12.

Éjszaka, tizenegy óra elmúlt, november közepe, az időjárásra nem emlékszem. Haza-jöttem valahonnan. Nem, tévedés. Éppen az az érdekes, hogy azon a napon, november 12-én nem mozdultam ki az épületből: mondhatnám, hogy a saját jószántamból már egy nappal előbb elkezdtem azt, amibe oly nehezen tudtam beletörődni néhány órával később. Határozottan emlékszem, hogy Kovács Imre *A néma forradalom* című könyvét olvastam: szekták, egyke, kivándorlás. Így lázadt néhány évtizede egy nemzet. Tizenegy előtt néhány perccel átadtam valakinek a könyvet, és valami fájdalmas elragadtatással mondtam: megdöbbentő! Nem volt már kedvem semmibe belefogni. Van úgy, hogy mindent értelmetlennek tart az ember. Ilyenkor le kell feküdni, belevetődni az ágyba, másnap megújuló kedéllyel ébredünk. Leoltottam az asztali lámpát, társam még levelet írt. El sem fészkelődtem, szokatlan, idegen kopogtatás az ajtón, a nevemet mondják.

– Ki keresi?

– A rendőrség.

Horváth Barnabás*

hangzik, mint bármikor. „Belügyminisztérium... tartson házkutatást nevezett lakásán, és vegye őrizetbe...” Bevallja az ember, hogy először remegnek a lábai, és olyan, mintha a belső szervei a bőrén keresztül ki akarnának ömleni. Elém tesznek egy levelet.

– Ki ez az illető, akiről azt írják, hogy előzetes letartóztatásban van?

– Egy vidéki barátom, egyetemi docens, valami szerepe volt az októberi események idején.

– Milyen szerepe? Színész, hogy szerepe volt?

A szemétkosárból előhalásznak egy kis, összegyűrt papírdarabot, rajta egy telefonszám. A sapkás türelmesen kisimogatja, hosszú ideig nézi, majd a levél mellé teszi az asztalra. Közben bármilyen furcsa, de az jár az eszemben, hogy a jobbik barna nadrágomat kell felvenni – még ilyen helyen is fontos a megjelenés. Hozzá a barna lemebdzseket és a nyugati, merész, absztrakt mintákkal díszített, úgynevezett kozmopolita-nyakkendőt. Vajon nem fogja-e majd fellázítani őket? Mindegy, döntöttem. Az a naiv gondolat vezetett, hogy egy jól öltözött, elegáns, határozott megjelenésű emberhez nehezebb hozzányúlni. Közben társamnak igyekeztem odavágni ezt az egy mondatot: „Írd meg haza!” Hogy miért kellett ezt sügni, ezt ma sem tudom. Ebben a pillanatban váltam fogollyá. Saját magam vontam meg a válaszfalat magam és a szabadon járó emberek között. Némán készülődtem, abban a tudatban, hogy bármit mondok a társamnak, rám szólnak. Igyekeztem az első pillanattól fegyelmeztet lenni: ebben a helyzetben egyedül a fegyelmezettség védett engem. Inget, fogkefét raktam a táskámba, még összetűrt holmim felé is tettem egy-két rendező mozdulatot, a jelenlévők aláírták a házkutatási jegyzőkönyvet, és elindultunk.

Egy rossz, lyukas, barna kalapot tettem a fejemre, amit már egyszer elajándékoztam egy barátomnak, aki szemet hordott benne a pincében, majd visszavettem, s most erre az útra nagyon jó volt. A kapu alatt kezet nyújtott a portás, és remélte, hogy „nem lesz

* Horváth Barna az első esperesi beiktatásán, a Tiszáninneni Református Egyházkerület székházában, Miskolcon, 1989. január 24-én. *(Várady József felvétele)*

semmi”. De láthatólag megkönnyebbült, amikor kiléptünk, és sugárzott róla a kisember öröme, aki nem avatkozik bele a világ rejtélyes dolgaiba, s ezért egy kis ijedség után visszamehet még ki se hűlt ágyába.

Zöld Pobeda kocsit várt a ház előtt közömbös sofőrrel. Beszálltunk: a riporterkülsője előre ült a sofőr mellé, hátul ketten közrefogtak: szorultunk. A vörös, tüskés bajszúnak hallottam a szuszogását: egy prédát vivő állat lihegésére emlékeztetett. Láttam magam különféle helyzetekben, néztem, annak ellenére, hogy teljesen elképzelhetetlen volt, a mindedig „udvarias” módszerről hogy fognak majd az annyiszor hallott „keményebbre” átváltani. Lehet, hogy nem ezek végzik. Láttam egyenruhás rendőröket gumibottal, akiket gombnyomással szólítanak elő egy szomszéd szobából, ahol addig cigarettázva röhögnek, szórakoznak. Hatalmas öklöket, pofonokat láttam. Rugdosást csizmával, ordítást hallottam, fejet falba verve és falhoz állítást. Most tapasztaltam először életemben, hogy milyen átkozott veszedelem a képzelet. Pillanatok alatt kínzó élességgel jelent meg előttem és moziképszerű gyorsasággal pergett le mindaz, amit a Gestapo-módszerekről valaha is hallottam. Ha a képzeletem nem működött volna olyan felfokozott erővel, talán nem lett volna félelemérzetem, vagy legalább nem lett volna ilyen elviselhetetlen. Mindent összegezve utólag meg kell állapítanom, hogy többet szenvedtem egész rabságom alatt a saját képzelgésem, mint az úgynevezett objektív tényezők miatt. Meg kell állapítanom, hogy a félelem szülője a képzeleőrő. Íme, egy pozitívumnak tekintett emberi tulajdonság, ami sok örömet szerezhet, nagy lendítőerő, de az élet bizonyos helyzeteiben súlyos negatívvá válik. Boldog és bizonyára bátor ember az, aki tudja szabályozni a képzeletét.

A kocsit röpült velünk a néptelen éjszakai utcán. Egyetlen embert nem láttam. Két útrészletre emlékszem: az Űllői útnak az orvostudományi egyetemtől a Kálvin térig terjedő szakaszára, itt nem sokkal előbb járhatott a locsológép, mert a vizes úttesten csillogott a lámpák fénye. Később a Lánchíd előtti félkör is beleíródott emlékezetembe: a két oroszlán. Átmentünk Budára. A sofőr szóltanul vezetett, a nyomozók jelentéktelen dolgokat kérdeztek. Mondhatnám azt is, hogy beszélgettünk, ha annak lehet nevezni azt, amikor az ember nem tudja, hogy hova viszik, és mi történik vele a következő pillanatban. Lenne ezernyi fontosabb kérdése, olyan érzése van, mintha egy soha ki nem gyógyítható közlekedési baleset áldozata lenne, mintha a villamos levágta volna a lábát, és félig eszméletlenül valami forró kábulatban rohanna vele végig a városon éjszaka a mentő.

Gyerekkoromban egyszer a cséplőgép körül settenkedtem, nagybátyám javította. Olajos ronggyal törülgettem az alkatrészeket. Egyszerre a gép beindult, a nagybácsi elfeledkezett rólam, csak arra eszmélt fel, hogy ordítottam, mert valami kerék levette az egyik körmöm. Most is az az érzésem volt, ami akkor. Külsőleg, testileg semmi fájdalom nem lehetett, mint ahogy a friss seb sem fáj először, amikor a leszakadt köröm lóg az ember ujján, és a kezét elönti a vér. A fájdalom ilyenkor belül sajog, a gyomor táján, mintha valami érzékeny szövet akarna szétszakadni a feszültségtől. Az agyközpont az ideggócokon keresztül továbbítja a hírt: elvesztettem valamit, ami szervesen hozzám tartozott. Valami leszakadt rólam. Elvesztettem az egyik lábamat, és soha többé nem lesz lábam. Valami olyasmi történt, ami az életben helyrehozhatatlan. Mintha láthatatlan,

vékony fonalak lennének kifeszítve bennünk, s amikor ilyen megrázkódtatás ér, egy-egy fonál elszakad. Elvesztettem valamit: vigyázatlanságból, ügyetlenség miatt. Nem került megfontolásra semmi. Nem volt vállalt kockázat. Itt is, mint annyiszor az életben, az utolsó pillanatig jelentéktelennek látszó dolog mérgesedett el váratlanul. Egy jelentéktelen pattanás, egy ártatlan zsírmirigy, egy kis karcolás a kézen, amibe az illető belehal. Jelentéktelennek ítélt dolgok sokszor váratlanul jelentősekké válnak az életünkben.

Az autó hirtelen megállt egy épület előtt. A vezető fényjelezett, a felvillanó autólámpa világánál egy géppisztolyos katonát pillantottam meg. A kapu kitérült, s mi besiklotunk a boltív alá, ahol egy rendőr őrmester tisztelgett és fogadta a nyomozó jelentését. Mindez olyan gyorsan és diszkréten, halkán zajlott le, mintha már százszor elpróbálták volna, egyre jobban tompítva a jelenetet a titokzatosság nyomasztó légkörében. Az őrmester több ajtón keresztül bevezetett az alagsorba, ahol olyasforma deszkabodék sorakoztak, mint egy rendesebb falusi illemhely. Mindegyik ajtón tolózár volt. Az alagsorban, lépcsőházi félhomályban álltunk, bal felől egy irodaszerű helyiség félig nyitott ajtaján fénykéve sugárzott. Az alacsony, csizmás, jelentéktelenebb megjelenésű rendőr kinyitotta az egyik fülke ajtaját, és szürke, szenttelen hangon annyit mondott:

– Menjen be! Beszélni nem lehet.

A magammal hozott kézitáskát a tiszt előtt utasítására az ajtó elé letettem. A kis klozetban volt egy, a hátsó falhoz erősített deszkapárkány, amire le lehetett ülni. Mint hazánkban minden ilyen nyilvános helyiségben, úgy itt is, a falak tele voltak firkálvá. Úgy látszik, az ilyen kis helyiségek tiszta falai különös ingerrel hatnak az ott időzőkre. Ez annyiban különbözött a többitől, hogy itt nem az önmagáért való trágárság tobzódott, hanem a szenvedélyes politikai indulatok primitív kézjegyei lettek láthatóvá. Itt már volt célpontja és iránya ennek a lelki ürüléknek, ami úgy látszik, a testivel egy időben távozik az emberből, s ami a városi WC-k falain mint l'art pour l'art trágárság olvasható. A feliratok általában így kezdődtek: „Bolszevikok! Vörös bitangok!” A feliratok és versek között egy Kossuth-címer, sőt egy kereszt is látható volt. A kereszt alatt legnagyobb meglepetésemre ezt olvastam: „Ne féjl! Higgy Krisztusban!” S íme az, ami kint ezerszer hallott közhely volt, az, amivel legjobb esetben mosolygásra vagy legyintésre lehetett kihívni az embereket, ebben a helyzetben, ezek között a kézjelek között új értelmet nyert. Itt, az alagsor félhomályában, az éjszakában ismeretlen sorstárs író kacaja előtt felvillant egy Krisztusban megbékélt és megerősödött, sohasem látott ember egyénisége, aki talán éppen ilyen bizonytalan és reménytelen volt, amikor itt járt, de az utána jövőknek hátrahagyta a maga megerősítő hitének jelét. Nyilvánvaló, hogy ahogyan mindenféle propaganda is szereti kihasználni a bajba jutott ember kényszerhelyzetét, a börtön az, ahol az embert legkönnyebb lelkileg levenni a lábáról. De vajon a vallás nem a bajba jutott ember segélykiáltása-é? „Odakinn”, tehát az úgynevezett normális életben hozzászoktunk ahhoz, hogy az ilyen jó tanácsokat semmibe vegyük. Aki ilyeneket mond, az a normális ember szemében gyanússá válik: bizonyára érdeke, hogy ezt mondja, vagy nem egészen normális. Nos, szeretném azt a normális embert éjnek idején ebben a kucikban látni! Mint ahogy a többi feliratok az ott járt emberek legtermészetesebb, legőszintébb megnyilatkozásainak tekinthetők, úgy ez is abban a helyzetben egészen hiteles emberi

érzést jelöl. Nem frázis, nem álszentség, nem klerikális propaganda, sőt még csak nem is primitív rajongás. Az, ami kint kopott volt, unalmas, banális, elcsépelte, az itt visszanyert valamit eredeti fényéből, szépségéből. Jellé vált újra a kereszt, szimbólummá, mint az első keresztények ichthüszé, akik, ha a pogány Római Birodalom valamelyik állami épületének falára egy halat rajzoltak, egy arra járó másik keresztény abból kiolvashatta az összetartozás csodálatosan szép Igéjét: Jézus Krisztus, Isten Fia, Megváltó. Itt, a kis kalitkában megnyugtató volt a felismerés, hogy a sok mindenféle ember között itt szorongott egy keresztyén ember is, aki talán kis grafitjának utolsó maradványával jegyezte fel azt, amit a legérdemlegesebbnek talált. Ebben a pillanatban, ha nem kötötte volna le figyelmemet sok új benyomás és a következő események elképzelése, bizonyára azt az általános megállapítást kellett volna tennem, hogy a keresztyénség az emberi szenvedés vallása, s ezért míg a világ világ, mindig lesz keresztyénség, mert lesz szenvedés is. De amikor az ember maga szenved, akkor nem jutnak eszébe ilyenek. Nem volt időm arra, hogy a helyzetemet felmérjem gondolatban, vagy a szomszéd kalitkák felé kezdjek tájékozódni a deszkán lévő kis résen keresztül vagy szóval, lépések közeledtek.

– Na, jöjjön!

Elmentem a letett táska mellett. Az őrmester rám szólt:

– Vigye azt is!

Amikor lehajoltam érte, a felegyenesedés mozdulatában észrevettem, hogy a rendőr néz. Most nézett meg először. Próbáltam kitalálni a gondolatát. Akkor még nem ismertem az őrmesteri észjárást, így csak homályosan éreztem, hogy ez az átható tekintet, amivel tetőtől talpig végigmért, a fogoly felmérése, felbecsülése komoly és többnyire ösztönös emberismereti képességgel történik. Vannak kategóriái ennek az emberismeretnek. „Itt vagyok én, az őrmester, ez a fogoly alattam van, ez fölöttem, ez körülbelül olyan fokon van, mint én, ez a másik magasán fölöttem áll minden tekintetben.” Ez a viszonyító kategorizálás ilyen megfigyeléseken alapszik: fiatal, öreg, jól öltözött, vagy látszik, hogy egy ruhája van, udvarias, művelt vagy strici, jampec, hivatalnokféle vagy kétkezi munkás. Nem igaz, hogy mindenki egyforma bánásmódban részesül. A bánásmód mindig attól függ, hogy ki mennyire áll alatta vagy fölötte az őrmesternek. Vannak minden körülmények között tiszteletet parancsoló egyeniségek, s nagyon elvadott embernek kell lenni annak az őrnek, aki szánt szándékkal az ilyenek megszegényítésére törekszik. Ha társadalmilag alatta áll a fogoly az őrnek, akkor az őt vele szemben fesztelen, úgy egzecírozhatja, ahogy jólesik. Nem azt mondja neki, hogy „jöjjön!”, hanem azt, hogy „na, gyerünk, apafej!” Ha viszont a fogoly letartóztatása előtt magas állású állami tisztviselő volt, s a börtön megalázásaiban is megőrzött valamit nem hivatali, de emberi méltóságából, akkor az őt ezt megérzi a mindenkori felettesei iránt tanúsított szolgálai alázat gyakorlatából, s ha akarna, sem tudna olyan durva lenni, amilyen szeretne. Nem lehet említés nélkül hagyni, hogy az elmondottak az előzetes letartóztatásra, a vizsgálati fogság idejére vonatkoznak, nem általánosíthatók a végletekig. Szentanúk állítása az ellenkezőjét is bizonyíthatja és bizonyítja: éppen a fogoly társadalmi, szellemi, anyagi felülállása látítja fel a vérszomjasságig és brutalitásig a felügyelőt, s az a bizonyos megőrzött emberi méltóság, amit megfizetett kötelességének érez összetiporni. Nem beszélve

az elítéltek letöltő helyeiről, ahol minden emberi kérdés más, ettől merőben különböző beállításba kerül. Az én említett őrmesterem pedig, amikor azt mondta, hogy „na, jöj-jön”, akkor ebben a viszonylatban nem azt mondom, hogy a lehető legudvariasabb, de a legemberibb hangú volt. Egyáltalán, mikor erről a világról beszélünk, jó lesz, ha egy hetet kivéve (a kihallgatást) az udvariasság fogalmát végérvényesen kiiktatjuk. S ebben, hogy azt mondta, „na, jöj-jön”, már benne volt rólam alkotott ítélete. Ezt akkor találok különösen kedvezőnek, ha meggondolom, hogy a hatalom birtokában így is mondhatta volna: „Gyere, te piszkos csirkefogó!” Viszont a felszólítás elején az a „na” nem jogosított fel különösebb bizalomra, mert benne rejtett a sokat sejtető szűkszavúság: „na, most...”

A homályos folyosóról az irodába vezetett. Nagy megkönnyebbülésemre szolgált első pillanatban, hogy rajtunk kívül senki nem volt a szobában. A közepes nagyságú helyiség berendezése egy íróasztalból, egy pánccs szekrényből, két vagy három székből állott. Az íróasztalon telefon, írógép, írószerek, vele szemben egy zárt ajtó. A földön egyik sarokban fehérmű, tőle távolabb egy másik kupacban alsónadrág, ing, használtak. Az ablak deszkáján sok-sok gyufásdoboz volt összedobálva. Közvetlenül az ablak mellett volt egy közösleges deszkaasztal. Az őrmester alacsony, karikalábú, élénk mozgású, középkorú férfi. Kulcsomót tett az asztalra, és leült anélkül, hogy közben rám nézett volna.

– Rakjon ki mindent a zsebéből!

Közben papírokat vett elő, és nagy körülményességgel becsavarta az írógépbe. Annyira elmerültem a zsebek kipakolásában, hogy először nem értettem, amikor azt mondta:

– Neve?

Még egyszer megismételte változatlan hangsúllyal:

– Neve?

Nehézkesen, sok keresgéléssel ütögette a billentyűket, látszott rajta, hogy nem ő szokta a személyi adatokat felvenni. Két kérdés között anélkül, hogy a papírról felnézett volna:

– Vetközzön le!

Majd kis szünet után hozzátette:

– Vegyen a sarokból inget, gatyát! Büntetve volt?

– Nem.

Ezt a kérdést mindig jóleső érzéssel és némi öntudattal válaszoltam meg, valamenyiszer feltették. Valószínű, hogy mások hangjában észlelhetően kicsendült az érintetlenségünk valósággal szűzies büszkesége, amire egy tétlenül ácsorgó rendőrnek meg kellett jegyezni:

– Majd most lesz!

Ez aztán elterjedt, meggyökeresedett, tempóvá vált. A kedélyeskedő, nyegle hatökör, szája egyik sarkából a másikba viszi a cigarettát, fél fenékkal ül az íróasztalon, lóbálja kétkilós csizmáit, átható tekintettel néz, és közben tudja, hogy valaki lesz-e büntetve vagy nem. Azt is tudja, hogy mennyire lesz. Mindent tud. De ezzel a mindent tudó típusal csak később találkoztam.

(1958 körül)

DOBOS ZSOLT

Az utolsó magyar hercegprímás emlékezete

Hogyan emlékez(t)ünk Mindszenty József-re? Ha a mikor kérdésnél a XXI. századra, a kiknél pedig a magyar nemzet tagjaira szorítkozunk, egyáltalán személynének és életművének ismertségére, is-is válasz adható. Sajnos (talán) a többségnél maga a név sem mond semmit, a többieknél úgymond dereng valami – jogos/jogtalannak tartott – peréről a Rákosi-rendszerben, és vannak, akik életében vissza- és előtekintve nagyjából tájékozottak. De öröm, hogy közel másfél millióan imádkozunk boldoggá avatásáért, és mi ennek az okát mindenképpen érezzük, és részben talán tudjuk is.

Dobos Zsolt

Az előadásra készülésem idején az egyik vezető napilap utalt egy, a Magyar Narancsban megjelent történeti véleményre, amely szerint a bíboros „megrögzött antiszemita, egy merev és maradi főpap” volt. Még mielőtt utalhattam volna a lapban e tárgyban nyilatkozó másik történész lényegi cáfolatára, olyan felhördülést tapasztaltam a hallgatóság körében, hogy ott röviden „levehettük a kérdést a napirendről.”

Érdekes, hogy egy másik vezető napilap később (már előadásom után) ismét tények sorával cáfolta az antiszemitizmusra vonatkozó abszurd állítást. Figyelembe véve, hogy ez a támadás már a Mindszenty által példaképnek tartott Prohászkanál is – még élesebben, gyakrabban – megjelent, leközölt olvasói levelemben hangsúlyoztam, hogy azt, ami a keze alatt átfutott, vagy esetleg maga írt az akkori újságokban, azt mindig csak az adott történelmi helyzetben, céljának és jelentőségének megfelelően szabad értékelni. A keresztényszociális eszme eleve nem lehetett fajgyűlölő, már csak a szóösszetétel előtagja szerint sem, ami pedig az utótagot illeti, valószínű, hogy a gazdagság és feltételezett birtokosainak összekeverése vezet(het)ett ugyan néha tétúra... „De hogyan is lehetett volna fajgyűlölő az, aki édesapja kérése ellenére lemondott becsületos családi nevééről, tiltakozásul a beszivárgó ordas eszmék ellen? Aki Emlékirataiban hosszan idézi Serédi Jusztinián 1944. június 29-én kelt körlevelét zsidó honfitársaink védelmében? Aki saját fogalmazású memorandumát (a Dunántúl püspökeinek emlékirata) – négy főpásztori aláírással ellátva – maga nyújtotta át Szálasi oroszlánbarlangjában Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettesnek? Akit 1944 november végén már Veszprémben letartóztattak a nyilasok, karácsonyi éjféle miséje már Sopronkőhidán, „kivégzések átélése mellett” volt?

De hivatkozhatok a Prohászka püspököt méltató idézetre: „A magyar múltat, legyen az Fehérvár időmarta kövén, vagy a pilisi hegyeken, az ősi magyar szentek és hősök

világát senki úgy zengővé, tanítóvá tenni nem tudta, mint Ottokár püspök... Keze, szeme, szíve a magyar múlt szépségeivel volt tele, és a felejtő nemzetet odavitte a múltjához erőért és eligazításért. De nézte, tapintotta a nemzet jövőjét is... Annyiban volt más, hogy a szociális érzés diadalmas ébresztője volt. Bárcsak a múlt értékelésében és a jövőnek az Evangélium szerint való alakításában épp a társadalom orma és a társadalom mélye hallgatott volna rá! Akkor az nem pusztul bele, ez nem lett volna még szenvedőbb.” (Mindszenty József 1947. nov. 26., budapesti egyetemi templom.)

A vádpontok közül marad a „maradi és a merev”.

Életcéljának legfontosabb elvei – az Édesanya című könyve, beszédei, írásai alapján – az alábbi idézetekből megérthetők, sőt, horribile dictu nem csak korának, de a mának is üzennek: „Mint lelkipásztor, működési teremen gyakran együtt haladok az édesanyával. Munkatársaim lelke nagyon érdekel engem... Hogy szeressük hazánkat? Mint a legjobb gyermek a legjobb anyát... A hazaszeretettől kell izzania tollnak, vésőnek, gyalunak, ekének...” „Hazánk nem lehet más, csak független és szuverén Magyarország”. „Izzó nemzeti nevelés kell. Ez a nevelés nem terem majd vak idegenimádókat, és silány idegenvezetőket. Nem csak aranyon és gyöngyön, de olcsó csizmáért, új elvekért, új történelmi fényért sem adunk el hazát. Ez a nevelés áraszsa szét az egész nemzetre a családi élet melegségét, hadd érezze mindenki, hogy a haza édesanya.” „Nem áll az, hogy törpe vagy kis nép vagyunk.” „A legelső rétegek felemelése fontos... kenyér, cukor, tej, kútvíz, orvos kell a magyar népnek, hogy el ne csenevészédjék. A reformokban a családon és a gyermekeken legyen a hangsúly! Ahogy a francia állami költségvetés mutatja, a népszaporodás kérdése olyan fontos, mint maga a honvédelem.” „Ehhez történelmünk, hagyományaink, ősi hitünk kibányászása, és a Quadragesimo Anno komoly megvalósítása az eszköz.”

Röviden: Isten és törvényei, anyaszentegyház, hazaszeretet, szociális gondolkodás, gondoskodás, egészséges társadalom, amely nem gátja a haladásnak, sőt az éppen arra építhető rá. A változás csak akkor ellenség, ha távlataiban is a rosszabbat idéz(het)i elő. „Maguk a korviszonyok jelölik meg a helyes utat, amelyen járnunk kell.” (XI. Piusz) Az új enciklikák, a beléjük is foglalt emberi méltóság és a társadalmi közjó lenne maradi? És aki a szükséges változásokat át is veszi, az lehet merev? A hercegprímás az alapokat betartva a változásokat igenis követve élt és sokat szenvedett

Istenért, egyházért, hazáért

Mivel nála kivételes mértékben forrtak össze, lelkipásztori tevékenysége tagadhatatlanul összefonódott olyan kulturális, gazdasági, politikai tevékenységgel, ami szűkebb, tágabb kihatással – emelkedő rangja alapján meg is követelt módon – rengeteg munkát, és négy rendszer vegzálásának, börtöneinek – különböző mértékű – szenvedéseit kívánták meg tőle. Véleménye erről a kettősségről: „A lelkipásztori életben a politikát szükséges rossznak tartottam. De mivel a politika ledöntheti az oltárt, és romlásba viheti a halhatatlan lelkeket – ahogyan a történelem folyamán annyiszor megtörtént –, súlyosan kötelező lelkipásztori feladatnak tekintettem a szavazópolgárok alaposabb tájékozottságát, és felvilágosítását még a pártpolitika vonalán is elősegíteni. Az volt

a felfogásom, hogy határozott kiállással... megakadályozhatjuk a vallásellenes – vagy társadalmakat és a közérkölcöket romboló – mozgalmak hatalomra jutását.

Vizsgáljuk a címbeli állítást egész életére kiterjedően. Kövessük életútját!

Zalaegerszegi évei

A Károlyi-rendszer és a tanácsköztársaság megpróbáltatásai után 1919 augusztusának elején tért vissza Zalaegerszegre. Októberben már a plébánia vezetője. Először kisebb, majd nagyobb körökben, az egyházi célvagyon jobb működtetésével, állami forrásokból, az arisztokrácia tagjainak adományaiából, az egyházközségek összetartozást kifejező filléreiből iskolák épültek, az új (akár kicsi) templomokkal lerövidültek a távolságok, a lelki élet könnyebbé és eredményesebbé vált. Persze ehhez a materiális infrastruktúra kiépítése szükséges, de nem elégséges feltétel volt. Csökkentenie kellett a paphiányt, új hitoktatói állásokra volt szükség, valamint korszerű hitbuzgalmi és kulturális egyházközségi egyesületeket kellett alapítania, és ehhez karizmatikus vezető(k) is kellett. Kiépítette a „házapostolok” rendszerét, akik a kisebb közösségekben azok lelki és szociális problémáinak megoldásában, továbbításában vettek részt. Jogos a megállapítása, hogy „a házapostolok és a hitbuzgalmi egyesületek tagjainak a segítségével a plébánia területén felkutattunk minden erkölcsi és testi nyomort, s azon szervezeten igyekeztünk segíteni.”

Munkájának folytatásához ösztönzést adott az 1927 októberi egyházmegyei zsinatra – jelentős kutatásaira építve – elkészült dokumentuma, „Zala segélykiáltásáról”, amely hihetetlen tárgyi alaposággal, az okok elemzésével – a javulások ellenére – rámutatott az egyházmegye zalai részének nem éppen rózsás vallási és társadalmi viszonyaira: a szegénységre, a rossz útviszonyokra, az analfabétizmusra, az egyház nehézségeire, és a vele jár(hat)ó erkölcsi romlásra. Javításként, megoldásként eddigi módszereit ajánlotta, amihez a zalai részek püspöki biztosává történő kinevezésével a hatáskört is megkapta.

Később – további kutatásai után –, 1934-ben jelent meg az 500 oldalas Bíró-monográfia Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora címmel. A művet még az 1954-ben (!) kiadott magyar történelmi bibliográfia sem hallgathatta el.

Trianon korrekcióját illetően szerepe volt a Muraköz közigazgatási visszacsatolásában is.

Ezek után híveitől így búcsúzhat: „A helyi nyilatkozatokból azt olvasom ki, hogy nagyon összefonódott a lelkünk. A katolikusok között nincs elválás, hiszen alig van lélek, aki gyóntatószékemben feloldozást ne kért volna, alig van család, amelyet nem ismertem, alig van gyermek, akinek a szemébe bele nem tekintettem volna, és alig van családi kereszt, amit ne igyekeztem volna enyhíteni.”

Veszprém püspöke

A sikertelen kiugrási kísérlet, Szálasi hatalomátvétele nemcsak zsidó honfitársainak okozott mérhetetlen szenvedést, veszteséget, de az egész nemzetnek is.

A hivatalos beiktatást is mellőzve papjai erőinek mozgósítását, saját helyi ismeretei

kiegészítését (pl. bérnálási körútjai alkalmával), a nagybirtokrendszer részleges felszámolását, plébániák, lelkészségek, iskolák létesítése, fejlesztése céljából próbálta meg keresztülvinni. A Sztójay bábkormány tiltása miatt ez nem sikerült. Mégis létesített egyházmegyéjében rövid idő alatt 34 új plébániát és 11 új katolikus iskolát.

A zsidó honfittársainkra kimért és váró embertelen intézkedésekre „az Egyház azzal válaszolt...”, hogy a püspöki kar igen erélyesen tiltakozott az új hatalomnál”, és körlevelével mozgósította híveit is segítségnyújtásra. A hatás jelentőségét a zsidóügyek akkori kormánybiztosa így sérelmezi: „A zsidóság mentésében sajnos első helyen állnak a keresztény felekezetek minden rangú és rendű lelkészei”.

„A sötétség órája volt az, ami egyszerre szállt az ország fölé Nyugatról és Keletről: a barna és vörös veszedelem.” Azonnal cselekedett. Megpróbálta – sikertelenül – összehívatni a Felsőházat, majd megírta a Dunántúl püspökeinek emlékiratát. Kalandos utakon további három egyházi méltóság aláírását megszerezve személyesen adta át – azonnali letartóztatását várva – Szöllösi miniszterelnök-helyettesnek, „hogy a még ép Dunántúlt ne vessék oda visszavonulási harcok martalékának”.

Letartóztatása „csak” két hét múlva következett be. Amúgy mindszentys makacssággal – rendőröktől ugyan kísérvé –, de a járdákon csodálkozó tömegnek főpapi ornátusban áldást osztva, papjai kíséretében vonult be a rendőrségre, ahonnan átkerültek a törvényszéki fogházba. Ott „minden reggel volt szentmise, szentáldozás és a napi elmélkedésre is szakítottunk időt. December 7-én az egyik cellában katakombai homályban a fogoly 16 kispapból 9 ötödévest pappá szenteltem.” A különös pappászentelésen majdnem mindegyikükre jutott külön fegyveres őr. Majd „december 23-án nagy csendőri fedezettel átszállítottak Kőhidára. Ennek az intézkedésüknek az lehetett az oka, hogy a főügyész ellenállása miatt nem tudtak Veszprémben bennünket bíróság elé állítani.” Ott minden kedvezményt visszautasítva osztozott fogolytársai sorsában. Ott történt élete legmegrázóbb éjféli miséje: „Az odavezető út nyomasztó és megrendítő volt, derék hazafiak friss akasztófa-erdeje és kihült tetemei közt. S mikor körülnéztem a kápolnában, akkor láttam, hogy a mohácsi nagy temetőben lehetett talán csak együtt annyi élre került vezető magyar, mint amennyit ebben a börtönben fogva tartottak” (három volt miniszterelnök, miniszterek, képviselők...). Az ő gondolataik is bizonyára „Esztergom, Buda és a Balaton vonalára” irányultak, „ahol német és orosz arcvonat néz egymással farkasszemet – miközben az egyik mentéssel, a másik felszabadítással rabolja, vagy pusztítja a sokféle szétszaggyagott drága magyar föld utolsó értékeit. Könnyekben fürdik az oltáron Krisztus szent teste és vére. A tömegben is fel-felcsuklik a zokogás...”

Esztergomi érsek

1945. október 7-től Magyarország hercegprímása, „egy ideig államjogilag az ország első közjogi méltósága.” Körleveleiben nem csak buzdít az erkölcs felhasználásával az újjászületésre, ujjáépítésre, de a kenyér és a tető biztosítására (külföldi) adományok kérésére, elosztására, gyermeküdtetések szervezésére is jut energiájából. Szinte a kormány helyett tiltakozik kétségbeesetten a délvidéki vérengzések ellen. Berán

prágai érseknél próbál célt érni a felvidéki kitelepítések, a Szudéta-vidékre történő internálások megkadályozására, de Berán csak egyházi kérdésekről hajlandó tárgyalni, ha a csehszlovák kormány egyáltalán beengedné, de az nem teszi. VI. György angol királynál és Truman amerikai elnöknel is tiltakozik. Sikertelenül. De szót emel a magyarországi németek kitelepítése ellen is.

Rendszeresen – akár makacs várakozásokkal is – látogatja a hazai börtönöket, internálótáborokat, hogy a születendő ítéletek igazságosak, méltányosak legyenek, az odavezető út pedig jogállami alapú és emberséges.

A párizsi békeszerződéshez Trianon enyhítése végett – a kormánytól függetlenül – katolikus egyházi szakértői anyag is készült a „világegyház vonalán” történő felhasználásra.

Az egyházi (erkölcsi) megújulást szolgálja az általa szervezett Boldogasszony Éve 1947/48-ban.

Nagy gondot fordít a katolikus iskolák fenntartására a Szülők Szövetségével.

Legkomolyabb kálváriája

Sajnos – a hatalom által jól előkészítetten – elérkezik számára 1948. december 26., letartóztatásának napja.

Számít rá. Üzen a világnak.

„Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben. Nem mondok le érseki tisztemről. Nincs vallanivalóm, és semmit sem írok alá. Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének következménye, s azt eleve semmisnek nyilvánítom.”

„Ezt közölte úgyszólván valamennyi világlap” – P. Szőke János. (Tartalmilag azonos, de eltérő szövegű változat is ismert.) De féltő szeretetét demonstrálva híveinek is üzen. „Kegyetlen választás elé állít ma az élet sok katolikus lelket: választania kell az emberi lét fenntartásának lehetősége és az emberi tisztesség, a keresztyéni becsület, a katolikus hűség között. Akinek megadatott a szent hősiesség kegyelme, menjen a keresztyén, katolikus jellem egyenes útján. Én magam a hívek lelkiismeretén szeretnék könnyíteni... Ha a katolikus hívek ellenem tiltakozó íveket aláírnak, abban a tudatban tehetik, hogy ezt nem szabad elhatározásból teszik... Imádkozzunk szeretett egyházunkért, és édes magyar hazánkért.”

Megtöretése kínvallatásokkal, pszichotróp anyagokkal már eléggé közismertek. Koncepciók peréhez még felhasználják a Sulner-házaspár-féle vallomás- és aláíráshamisítást. De hogy végül mit értek el nála, azt Kahler Frigyes így véleményezi a peranyag alapján: „...Nem sikerült elérni, hogy Mindszenty József akarat nélküli bábként behódoljon a hatalomnak, ...megnyilatkozásai közül egyetlenegy sincs, amely erkölcsileg kifogásolható lenne, ...célszerűek voltak, hogy ...ne szolgáltatassanak többletpropaganda-anyagot a vád és ítélet számára, s hogy érthető üzenetet hagyjon az utókornak.”

Raadásul az elsőfokú ítélet (életfogytiglani fegyház) kihirdetését követően júliusban minden vallomását visszavonta.

Börtönben, házi őrizetben

A borzalmak felsorolására nincs hely, de hozzáállására egyetlen jellemző példát meg kell említeni. Szenvedni és megvetettni Érted, Uram!

Ugyan folyamatosan része volt benne, de egy esetet kiemel. 1949. október 15-én reggel elmarad az ébresztés. Akasztanak. Egyikük utolsó mondata: „Ártatlanul halok meg!” „Feloldozom.” A kivégzést előkelőségek nézik, majd jókedvüket fokozni kívánva parancsot adnak a bíboros elővezetésére. „Éreztem, hogy a jóllakott, vigadó Heródes gúnymulatsága kezdődik... Nehéz bakancsom végigcsattog a szűk folyosón... Belépek és megállok előttük talpig darócban, lefogyva, halotthalványan. Az egész seereg rám néz, és egyetlen nevetésben csattan fel. Az államtitkár el-elnevetve magát azt kérdi: Maga a Mindszenty? Hallgatok.

– Egészen jól áll magának ez a ruha ...Jól van ez így, most a nép az úr. A pápa is nemskára a maga sorsára jut! Egy percig szembenállunk... az államtitkár megint int, és a fegyencet visszavezetik cellájába. Ott bent a fegyenc letérdel és hálát ad, hogy a Názáreti Jézussal megoszthatta gyalázatát.”

Egészségi állapotának jelentős romlását követő rabkórházi kezelés után házi őrizetbe került a Zengő lábánál, Püspökszentlászlón. Később titokban mellé került Grösz József is, akivel ügyes rabkapcsolatot tartott. Az egészségtelen viszonyokat és az elzártságot maga az őrség is nehezen viselte, így délről északra, Felsőpeténybe került. '56 augusztus közepén magasrangú látogatója érkezett, aki amnesztiakérés és nyilvános bűnbocsánat fejében szerette volna elérni, hogy a bíboros megalázkodva visszatérjen érseki székhelyére, a bazilika felavatásának 100. évfordulójára. Döntése: „jobb nekem maradnom a Börzsöny vadonában”... „A rabéletet börtön-Magyarországgal nem cserélem el.” Indoklása: 1856. szeptember 2. A szentelés „nagy lépés volt az 1867-es kiegyezés felé király és nemzet között... megjelent Ferenc József a főhercegekkel, Raucher bécsi és Haulik zágrábi bíboros érsek... katonai és polgári előkelőségek, ...Liszt Ferenc és a hívő nép tízezrei. Itt van az ország színe-java imádkozva és bizakodva, hogy a nemzeti elnyomtatás nagy keresztje már nem soká tart. Scitovsky hercegprímás 124 előkelő aláírásával kéri az alkotmányos élet helyreállítását, az apostoli királyság várományosától.

1956. október 30. 18 óra

Az őrség bár az előző napokban fizikai erőszakkal („összegyűrődik a szőnyeg, szakad a reverendám”), majd hamis rábeszélésekkel igyekezett onnan elszállítani, de a fenti időpontban mostmár felhagy további őrzésével. Nagyjából egyidőben hangzik el a Szabad Kossuth Rádióban: „A Magyar Nemzeti Kormány megállapítja, hogy Mindszenty József bíboros hercegprímás ellen 1948-ban indított eljárás minden törvényes alapot nélkülözött, az akkori rendszer által ellene emelt vádak alaptalanok voltak. Mindezek alapján a Magyar Nemzeti Kormány kijelenti, hogy a hercegprímás ellen elrendelt jogfosztó intézkedések érvénytelenek, ennek következtében a hercegprímás minden állampolgári és egyházi jogát korlátozás nélkül gyakorolhatja. Aláírás: Nagy Imre miniszterelnök”.

Pálinkás-Pallavicini Antal (1957-ben kivégezték), rétsági harckocsizó ezredével kiszabadítja a hercegprímást, és Budára kíséri.

Szabad vagyok (gondolatai)

„Nagy, leírhatatlan érzés birtokában lenni annak a szabadságnak, amelyért egyének, nemzetek oly irtózatossá árakat fizetnek.”

„Lezárult eddigi fogságom. Az eddigi, mert – lehet – még nincs vége.” 64 és fél éves életében volt már fogoly „Nyugaton, Délen... Északon... az ország közepén, de Keleten még nem.”

„104 hó (13,4%) 11 különböző színhelyen ... kétszer bal-, egyszer jobboldali szélsőség foglya.” „Testi, lelki erőben nem vagyok már az a legény, aki voltam. De voltam oly mélyponton, amely nyugtalanította még őket is. A mélyponttól máig egészség és erő dolgában nagyot javultam. Akarok, tudok dolgozni Istenért, népemért. ... Fojtogat a kis csonka magyar glóbusz ezer nyomasztó kérdése. Mi katolikus és magyar érték veszett el és maradt meg ebben a kegyetlenül nehéz viharban?! Hány sebből vérzik Egyház és haza?” És ezek szerint cselekszik.

Első rádióüzenete (részlet)

„...csodálatra méltó hősiesség szabadítja most meg a hazát. ...Most tájékozodom, két napon belül a kibontakozás útjáról személyes szótartot intézek a nemzethez.”

(Szabad Kossuth Rádió, 1956. nov. 1., 20 óra 24 perc.)

1956. november 3-i rádióbeszéde sajnos kevésbé ismert. Nagyon örültem, hogy 2001-ben a Szent István Rádióban saját hangszalagomról kerülhetett újra az éterbe. A beszéd az aktuális helyzetre adott – nehezen bírálható – válasz és egy kiút felmutatása. Lényege: a függetlenség elérése, a jogállamiság megvalósítása, és a keresztényszociális eszmerendszer. Kádárék részéről érthető a meghamisítás, teljes elutasítás, majd elfelejtetés. Viszont annak is megvan az oka, hogy 2006-ban (!) kiadott '56-os hanganyagból is kicenzúrázták. Legföljebb az okok hangsúlyának mértéke különbözött, illetve Kádáréknak a magántulajdon beemelése fáj, 2006-os cenzúrázóinak annak szociális célok általi korlátozottsága. Hiába, változnak az idők.

Követségi száműzetés

Az Egyesült Államok budapesti követségén gyorsan megkapott teljes menedéj jog „tüskéit” fokozatosan megtapasztalta, de november 5-én este még utoljára nyilatkozhatott a nemzetközi sajtónak, támogatva a nemzeti kormányt, elítélve a barbár szovjet agressziót. Később már csak szobájában „lehúzott függöny mögött gyötörödvé” tapasztalhatta a legyőzött nemzet tüntetésekben megnyilvánult segélykiáltásait (pl. szétzavart asszonytüntetés november 23-án).

Emlékirataiban beszámolt a külföldi (egyházi) tiltakozásokról is. „XII. Pius pápa egyetlen napon háromszor állt a világ elé Magyarországéért... Mint egy megrettent anyamadar, úgy kelt védelmére megtámadott, megsebzett fainak...” „Montini Milánóban körme-

netben vitte vállán az újra leigázott Magyarország keresztjét” ...„több mint 200 ezer New York-i az utca kövezetén letérdelve imádkozott... a távoli szenvedő Magyarorszáért.”

Követségén töltött napjai szokásos lelki életével, a magyar alkalmazottak leltított jelenléte mellett megtartott szentmiséivel, Emlékiratai egy részének megírásával, politikai jelleget is hordozó levelezéssel, sajtófigyeléssel, és egyébként egész életét végigkísérő önképzési szándékának megvalósításával teltek. „Nagy jótétemény volt számomra a követség nagy könyvtára és folyóiratgazdagsága...”

„König bíboros, Bécs érseke, számos alkalommal meglátogatott: XXIII. János és VI. Pál küldte őt hozzám.” Második látogatásán (aranymiséje előtt) „a Szentatya meleg iratot és arany kelyhet küldött.” Maga az aranymise (1965. június 20.) „inkább lehangoló”. Néhány családtagja, gyóntatója és a mise más résztvevői (az utóbbiak nem is tudtak az évfordulóról) voltak jelen.

A magyar pártvezetés már kezdettől hangoztatta, hogy „a Mindszenty-kérdés bizonyos mértékig akadályt képez a Vatikán, az Egyesült Államok, a Magyar Katolikus Egyház és a kormány viszonyának normalizálásában.”

Magas kora, betegségei, a halála esetén felmerülő temetési problémák okot (indokot) jelentettek helyzetének „rendezésére”. 1971 nyarán Zágon József prelátus megkezdte vele a Szentszék megbízásából a tárgyalásokat külföldre történő távozásáról. Felmerült kinti feladata, Emlékiratainak sorsa, a magyar egyház helyzetének várható alakulása, a „koegzisztencia” és az „enyhülés” varázsszavai által kijelölt történelmi irány. A kifejezések pozitív tartalmúak, a jó szándék a Nyugat és a Vatikán részéről nem kérdőjelezhető meg, már eredményei is voltak itt-ott. Az átfogó megítélés történések feladata. A bíboros időt kért, egyes feltételeket nem fogadott el. De Stepinac zágrábi érsek sorsáról – félig-meddig hitelesen – értesülve nem akart szülőfalujában házi őrizetbe kerülni, különösen rokonait féltve. Távozni sem akart, de Nixon elnök levele nyomán korábbi helyzetét sem választhatta.

VI. Pál pápának

„Szentséged lába elé alázattal teszem ezt az áldozatot...”

1971. szept. 28-án amerikai felségterületről „Puhan nagykövettel együtt léptünk ki a Szabadság térre. Kezet fogtam vele. Utána kiterjesztett kezekkel megáldottam a fővárost és az egész országot.”...Győr–Hegyeshalom (vasfüggöny), Bécs, Róma.”

Vatikán, Pázmáneum, külföldi útjai

Ünnepélyes megtisztelő fogadtatás, változatlan tervei, de bizonyos fokú elutasítás. Egy félremagyarzás (ideiglenes vasfüggöny (!) szóhasználatból határrevíziós igény) után Rómában arra kérik, hogy megnyilatkozásait mutassa be előzetes jóváhagyásra. Megígéri, hogy ezt kizárólag a Szentatyának meg is teszi.

Emlékiratai öt oldalon sorolják 1972. májusa és 1973. októbere közötti külföldi útjait Európától Észak-Amerikáig. Beszédei, gesztusai zsarolásra ingerelték a magyar kormányt, amelynek „Öszentsége nem tudott már többé ellenállni. November 1-jén arra szólított fel, hogy mondjak le érseki székemről. Ezt keserű ellenérzéssel megterhelve

kéri tőlem.” Dél-afrikai útja végén „alapos megfontolás után” érvelt a kérés visszavonásáért. Eredménytelenül. „1974. február 5-én nyilvánosságra hozták érseki székemből történt eltávolításomat”. A sajtó félremagyarázása ellenében sajtóközleményben hangsúlyozta, hogy „a döntés kizárólag a Szentszék határozata”, de azt engedelmesen tudomásul vette, és később sem érseki, sem prímási címét nem használta. Egy újságírónak a pápai döntéssel kapcsolatos kérdésre így válaszolt: „Nekem nincs időm megdöbbenni, kérem! Nekem még sok dolgom és elintéznivalóm van ezen a földön.” Ekkor már 82 éves volt, és halála pillanatáig e szerint élt.

1975. május 6-án, műtétje után adta vissza lelkét Teremtőjének.

Boldoggá avatásához...

...nem hiszem, hogy köze lehetne annak a „bűnének”, hogy – legalábbis élete nagy részében – legitimista volt. „Mentsége”, hogy egy 900 éves királyságban született, és amúgy is hány országban uralkodó ma is (!) ez az államforma. IV. Károlyt az egyház kanonizálta is – nyilván okkal –, bár magyar (!) szempontú történelmi tevékenysége abban nem játsz(hat)ott szerepet.

Végezetül másfél millió imádkozó társamnak néhány segítő (biztató) idézet a Vértanúink-Hitvallóink folyóirat 2016 májusi számából:

Dr. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek: „Szent János evangélista nem lett vértanú, de sokat szenvedett Jézus Krisztusért és Egyházáért. Ilyen volt Mindszenty bíboros is.”

Habsburg-Lotharingiai Eduárd: „Nem kell kizárólagosan elköteleződni Mindszenty mellett vagy az Ostpolitik mellett. A kirekesztés ugyanis nem katolikus. Az Egyházban mindenkinek helye van.”

Franz König bécsi érsek: „Mindkettőre szükség van: a tárgyalásokra és a vértanúkra is.”

Hiánypótló zárómondat

Életének igazságát sokan kutatták, kutatják. Én rájuk és Emlékirataira támaszkodva próbáltam – szerény képességeim szerint – valamit az Új Misszió folyóiratban a múlt évben készített, tíz részes sorozatom alapján az előadásban és az írásban visszaadni. Ez bizonyára kevés. Így életútjának igazi méltatására Kozma Imre atya mondását idézem, tiszteletének okával kapcsolatban. Rövid, de igaz!

„Azért, mert ő Mindszenty volt!”

(A Fráter György Katolikus Gimnáziumban május 19-én tartott előadás szerkesztett változata)

„Örömmel éltem – köszönöm”

MISKOLCI BESZÉLGETÉS SZABÓ FERENC JEZSUITÁVAL

– *A napokban vehetted át a Magyar Érdemrend tisztí keresztye kitüntetést. Korábban a Magyar Örökség-díjat. Mit jelentenek számodra ezek a kitüntetések?*

– Ezt a kitüntetést március 15-ére kaptam, de az utolsó pillanatban azt mondták, hogy el kell halasztani, mert kiderült, hogy én belga állampolgár is vagyok, és a belgáknak jóvá kell ezt hagyni, és majd csak augusztus 20-án adják át. De beavatkozott Semjén Zsolt, aki azt mondta, hogy erre nincs szükség. Egy másik kitüntetéssel együtt mégis megkaphattam most. Azért én tettem valamit a magyar népert is, az egyházért is, onnan, a Vatikáni Rádiótól (1967–1992 között), akkor, mikor még vasfüggöny volt. Mindennap hazajöttem az éter hullámain és sok könyvet kiadtunk, a magamét és másokét is. Megszerkesztettük a Teológiai Kiskönyvtárt, lefordítottuk és

Szabó Ferenc SJ

kiadtuk a Bibliikus Teológiai Szótárt. Volt idő, amikor mi onnan több könyvet küldtünk, mint amennyit itthon megengedtek kiadni a Szent István Társulatnak.

Kaptam kitüntetést a püspöki kartól is pár évvel ezelőtt, a Pro Cultura Christianá-t. Hogy a magyar államtól kapom ezt a kitüntetést, elmondtam, azért esett jól, mert így az állami részről is elismertek, mint a magyar néptől, mert én a nép fia vagyok. Illyés Gyula *Puszták népe* című könyve azért tetszett annak idején, mert én is abból a cselédségből kerültem ki. Hál' Istennek görbe vonalakkal egyenesen ívelt a pályám. Nemrég, a könyvhétre jelent meg a hivatásom története. Egy versem egyik sorát adtam címnek: „Örömmel éltem – köszönöm.” Ez hálaadás az Úristennek mindazért, amit a szüleim révén, a tanítóim, mestereim révén természetes és természetfölötti síkon kaptam. A Szent Ágoston-féle kettős konfesszió, az isteni szeretet, irgalom megvallása és az én gyarlóságom megvallása: *Confessio misericordiae – confessio miseriae*. Ez nem életgyónás, de érzékeltetem a küzdelmeimet akár a hit kérdésében, akár a szerelem és a halál témájában. Az Erosz–Thanatosz témák a verseimben visszatértek, végigvonultak az életemen.

A zsinat után kerültem Rómába, párizsi doktorátusom után. Akkor nagy forrongás volt az egyházban, tekintélyi válság. Ott voltam, amikor '68-ban bemutatták az újságíróknak a *Humanae vitae* enciklikát. Azzal kezdte Lambruschini morálteológus, hogy

ez az enciklika kötelező, de nem tévedhetetlen. Nemrég megjelent egy könyvem a házasságról, a családról, a két szinódusról (Házasság és család Krisztus fényében, Jezsuita Kiadó, Bp. 2015): megmutatom benne, hogy egy fél évszázad alatt mennyit fejlődött a morálteológia, de a hivatalos dokumentumok elmaradtak, mert a konzervatívok mindig beavatkoztak, egészen a legutóbbi szinódusig.

– *Ha már szóba kerültek a reformerek és a konzervatívok, kérdem, hogy fogadjátok Ferenc pápa reformjait. Gondolok itt a migránskérdésre is, de az elváltak szentségeihez járulására és legújabbán a nők diakónussá szentelésének kérdésére is.*

– Mióta elkezdte Ferenc pápa a reformokat, óriási az ellenállás, de én teljesen mellette vagyok, és cseplőm azokat, akik most mindenféle módon szeretnék visszacsinálni a zsinati reformokat. (Lefebre érsek és követői.)

A diakonisszák kérdése nem nehéz probléma, azt meg lehet oldani. Viszont a nőket nem lehet pappá szentelni ezután sem. Ferenc pápa még a szinódus alatt kiadott egy *motu proprio*t, hogy a házasság semmisségének kimondását meg kell gyorsítani, hiszen nagyon sok házasságkötésről ki lehet mutatni, hogy nem volt érvényes szentségi házasság. Könyvemben megírtam, hogy még vitatott a házasság teológiája is. Először a Trentói zsinaton mondták ki a protestánsokkal szemben, hogy a megkereszettek közötti házasság a hét szentség egyike, addig a római jog szerinti szerződésnek tekintették. A szentségek a hit szentségei, ezt a keresztény házások egymásnak szolgáltatják ki, amikor tudatosan azt teszik, amit az egyház akar. Hányszor van olyan, hogy valakit megkeresztelnek gyerekkorában, de nem gyakorolja a hitét. A nő akar egy szép esküvőt, templomban, a férfi, aki talán közömbös vagy nem is hisz, rábólint, de ez így szerintem nem érvényes házasság. Feszültség van még a teológia és egyházjog között. Ferenc pápa a *Sacra Rotának* már beszélt e kérdéstről, a hit szerepéről. Korábban több teológus, például Ratzinger is foglalkozott ezzel a kérdéssel. Nincs a teológia megoldva, illetve feszültség van az egyházjogban, amiben az van, hogy a megkereszettek közötti házasság szentség. De kérdés, hogy mennyire tudatos az elköteleződés, hogy állnak a hittel? És mi van a katolikusok és protestánsok házasságkötésével? Keresztségüket elismerjük, de ők a házasságot nem tartják szentségnek. Több alapvető teológiai és morális kérdés nincs tisztázva még, természetesen egy püspöki szinódus nem tudta megoldani őket.

A legvitatottabb kérdés volt az elvált és újravezényesült lelképásztori gondozása, szentséghez járulása. Ezt sokan csak arra egyszerűsítették le, hogy a hívő felek áldozhatnak-e, vagy sem. A kérdés sokkal bonyolultabb. A kezdet kezdetén Ferenc pápa felkérte Walter Kasper teológus bíborost, hogy dolgozza ki ezt a témát, egy „mentődeszka”-javaslatot az evangéliumi irgalmasság szellemében. Kis könyve megjelent magyarul is. Nagy volt az ellenállás. Valójában már J. Ratzinger is foglalkozott a kéréssel, hivatkozva Henri Crouzel francia jezsuita nagy monográfiájára. Az első századokban, a keresztényüldözés idején, amikor egyesek megtagadták a hitet, „mentődeszkát” nyújtottak nekik, hogy megbánva bűnüket, visszatérhessenek az egyház hajójára. Szigorú penitenciatartás után szentségekhez járulhattak. Arról sosem volt szó, hogy az érvényes szentségi házasság felbontható lenne. Ha érvényes,

az felbonthatatlan. De meg kell vizsgálni, hogy érvényes volt-e, és ha már új házasságot kötöttek, gyermekek is születtek, tehát semmit nem lehet visszacsinálni, akkor egyedi esetekben – ha bünbánatot tartanak, nem botránkoztatnak senkit és keresztény módon akarnak élni, a lelki vezető jóváhagyásával – szentségekhez lehetne engedni őket. Itt a megkülönböztetésről van szó, a beszámíthatóság, felelősség, szubjektív bűnösség mérlegeléséről. Annyi tényező játszik közre, tehát nem lehet egyszerűen azt mondani, hogy ezek halálos bűnben élnek, tehát nem áldozhatnak. Nem ilyen egyszerű a kérdés.

A konzervatívok megrekedtek a *Familiaris consorti*ónál, legfeljebb azt engedik meg, hogy ha József-házasságban élnek, ami idősebbeknél már nem olyan probléma, szentségekhez járulhatnak. Szerintem az alapvető választás (*optio fundamentalis*) helyes értelmezését és a lelkiismereti döntés kérdését kellene jobban tisztázni, hogy el lehessen dönteni: az objektív halálos bűn helyzetében, bizonyos tényezők befolyására csökken a felelősség. Valójában a szó szoros értelmében akkor van halálos bűn, ha valaki teljesen hátat fordít az Istennek, véglegesen szakít az élő Istennel és a szeretetközösséggel. De ha igyekszik haladni az Igazság és Jóság, Isten/Krisztus felé, de közben gyarlósága miatt botladozik, vagy objektíve súlyos törvényszegést követ el, még megmaradhat az egyház közösségében, bekapcsolódik a kegyelmi közösségbe. Többen hangoztatták a színóduson, hogy a fekete-fehér és igen-nem pedagógiája nem célravezető.

Úton vagyunk. Ez vonatkozik a papi életre, a házásokra, az egész keresztény életre. Elindulunk a cél felé, próbáljuk megközelíteni az eszményt, de visszaesünk a bűnbe, majd az egyenes útra visszatérünk. Ez a házasságra is áll. Kimondták a holtomiglan-holtodiglant, de ezzel nincs minden elintézve. Én letettem a fogadalmat, de állandóan, naponta mindent bele kell menteni ebbe az ígéletbe, mert naponta meg kell térni. Ferenc pápa állandóan ezt mondja, amikor az isteni irgalmasságot hirdeti. Ez is kinyilatkoztatott, és igenis gyakorolni kell, különösen most, az Irgalmasság évében. Ahogy a pápa mondta, a gyóntatószék ne legyen kínzókamra. Ha már odamegy valaki, akkor érzi a bűnét és a lelkiismeret működik benne. A *Gaudium et spes* 16. pontja szépen beszél a lelkiismeret méltóságáról. Most előjött a pápa színódus utáni dokumentumában, de a színódus alatt is. Már Aquinói Szent Tamás is azt állította, hogy végső soron Isten a lelkiismeretünk szerint ítél meg, ami lehet téves, de akkor is, persze nevelni kell a lelkiismeretet.

– *Térjünk vissza rád. A kitüntetés indoklásában az is szerepelt, hogy az úgynevezett vasfüggönyös időkben mennyit segítettél a magyar egyháznak, és nemcsak a papoknak küldtél itthon hozzá nem férhető irodalmat, fordítottál könyveket, hanem egyáltalán az értelmiségnek is. Mik voltak ezek, hogy csináltad, mit csináltál?*

– Nekem örök problémám volt az istenkeresés, idéztem itt tegnap a diákoknak Pauler Ákost, a nagy filozófust, hogy a filozófia és az emberi élet istenkeresés. Főleg a francia és magyar irodalom tanulmányozását használtam fel erre, a hit és hitetlenség problematikájához. Én ugyanis a budapesti egyetemen francia szakot végeztem, és zugjezsuita voltam '53-tól '56-ig. Mindig érdekelt a francia irodalom. Belgiumban vé-

geztem a filozófiát és a teológiát. Utána Párizsban doktoráltam, hogy teológiát tanítsak Leuvenben. Közbejött, hogy a „Gondviselés keze betette a lábát”, ahogy szoktam mondani. A Vatikáni Rádiónál Orbán Miklós vezette a magyar tagozatot, és Szabó János barátom segített neki, aki egy vakációja alatt Ausztriában lezuhant egy magas hegyről és szörnyet halt. Kellott helyette a segítség, és '65-ben lementem Rómába egy hónapra „rádiózni”, ami nagyon tetszett nekem. Orbán elintézte a magyar előljárókkal, hogy visszavegyenek a magyar provinciába, ugyanis már „eladtak” a belgáknak. 1966 decemberében Párizsban megvédtem doktori disszertációm, és karácsonyra már Rómába érkeztem. 25 év lett az „ideiglenes” dispoziációból.

Mindig érdekelt az irodalom a teológia mellett. Már Leuvenben alapítottunk a külföldre jött egyetemistákkal egy lapot, a Virrasztókat. Három szám jelent meg. Emlékszem, kedves írómról, Camus-ról írtam két tanulmányt, ami ott jelent meg. Később is sokat foglalkoztam a francia irodalommal, Rómában is.

Egyrészt a pápa szócsöve voltam: a vatikáni híreket közvetítettük, de az én szerepem az volt még Orbán mellett – később ő elment Kanadába és én vettem át a műsor vezetését –, hogy a zsinat tanítását ismertessem. A nagy dokumentumokból sorozatokat készítettem, ezek megjelentek könyv alakban is. Például a *Gaudium et spes*, az egyház és a modern világ kapcsolatával foglalkozó konstitúció sorozata *Az ember és világa* címmel jelent meg, két kiadást is megért Rómában, és két évvel ezelőtt a Máltai Szeretetszolgálat itthon újra kiadta. De több más is, az egyházzal és más témákról voltak sorozatok, a Szentírás új értelmezéséről például, lefordítottuk Xavier Léon-Dufour SJ Biblikus Teológiai Szótárát, amely összegyűjtötte a harminc legjobb egzegéta szócikkeit, összefoglaltam az új egzegézist. A Teológiai Kiszótárt szerkesztettük Alszeghy Zoltánnal és Nagy Ferencsel, aki a rádiónál munkatársam volt. Harmincnégy füzet jelent meg, ezeket mind küldözgettük haza. Később Cserháti püspök elintézte, hogy hat kötetben az egész megjelenjen Budapesten *Teológiai vázlatok* címen. Sokan nem tudták, hogy ugyanarról van szó. Ez nagyon fontos akció volt. Ugyanakkor cikkeket írtam a *Katolikus Szemlének* Rómában, a *Szolgálatnak*, ennek egy ideig P. Óryvel társzerkesztője is voltam, 25 évig szemléket írtam a *Mérlegnek*. A *Szolgálatnak* lett aztán utóda 1991-ben a *Távlatok*, amelyet már itthon szerkesztettünk P. Nagy Ferencsel. 1992-ben jöttünk haza, Feri Bécsből, én Rómából. Én nem azért jöttem el a Vatikáni Rádiótól, mert kidobtak, hanem, hogy az új folyóirat főszerkesztője legyek, hogy itt segítsük a provincia újjáéledését. Tizennyolc évig ment is a *Távlatok*, *mondhatom nagy sikerrel*, ma már csak interneten létezik, mert úgy döntöttek az előljárók, hogy a száz éves *A Szív* legyen a mi folyóiratunk. Együtt működtem még András Imrével, aki Bécsben az Egyházzociológiai Intézetet vezette, és kiadta az *UKI Berichté-t* németül és magyarul, tájékoztatta a külföldet a magyar helyzetről. Mi akkor már nyitottunk a világiak felé is, amit itthon nem lehetett megtenni.

A *Távlatok* szerkesztése mellett tanítottam néhány évig Piliscsabán, a katolikus egyetemen, később a váci Apor Vilmos Főiskolán. Az utóbbi években három monográfiát tettem közzé. Korábban már tanulmányoztam Pázmány Péter grazi la-

tin traktátusait, megjelent egy kötetem a teológus Pázmányról. Már P. Öry Miklós rendtársam, a kiváló Pázmány-kutató munkáját folytattam itthon is. Feldolgoztam Pázmány egész művét, a latin és magyar köteteket egyaránt *Krisztus és egyháza Pázmány Péter életművében* című monográfiámban (2002). További munkáim: *A Vatikán keleti politikája közelről. Az Ostpolitik színe és visszaja* (2012). „*Krisztus fénye*”. *Bevezetés Henri de Lubac SJ életművébe* (2014). *Házasság és család Krisztus fényében* (2015). Ezek a nagyobb művek. De sorolhatnám irodalmi tanulmányaimat Paul Claudelről és a konvertitákról, önéletrajzi írásaimat, újabb versesköteteimet (verseimről még nem is esett szó)...

– *Elnézést kérek egy udvariatlan kérdésért. Annyi mindent csináltál életed folyamán, lehet, hogy ezekhez képest a kifejezett pápi működésed másodlagos feladatot jelentett?*

– Én jezsuita pap vagyok. Volt egy nagyon rövid időszak, hogy talán falusi pap leszek, vagy egyházmegyés, de korán beugrott, hogy inkább jezsuita. Nálunk az Isten-szolgálat az intellektuális apostolkodás. Ez az egyik fontos feladatunk most is: a hit terjesztése és védelme. Ez kezdettől ott van a Szent Ignác-i konstitúciókban. Ebben az ateista világban a hitet terjesztzni, védeni, az értelmiséget elvezetni a hitre, akár az irodalomkritikát is felhasználva, ez apostoli, ha tetszik pápi munka.

Én mindig mondom a breviáriumot, a szentmisét nem mulasztom el, tartottam lelkipraktikumokat, minden nagyobb városban tartottam világnézeti előadást, itthon is, és amikor kint voltam, akkor is. A pápi munkát nem lehet leszűkíteni a szentségek kiszolgáltatására. Az biztos, hogy keveset kereszteltem, keveset eskettem, temetni nem szeretek.

– *Most milyen céllal jöttél Miskolcra?*

– Ernő testvér (Nagy Ernő SJ) volt miniszterünk, barátom Miskolcra került. Ő is és a miskolci előljáró, András Attila SJ is többször hívott. Nagy élmény volt nekem, hogy itt találkoztam a jezsuita közösséggel, tanárokkal, fiatalokkal. Ez itt a provinciánk gyöngyszeme.

– *Úgy kellett volna kezdenem, hogy megkérdem, hogy vagy? Elmúltál 85. Hogy viseled?*

– Hálát adok Istennek mindenért. Új könyvem, hivatásom története mindenekelőtt hálaadás: Isten irgalmas szeretetének megvallása: „*Örömben éltem – köszönöm*”. Persze, hetven után már ráadás minden év... A csontjaim megérezem, fájnak a forgóim, már tegnap megéreztem, hogy nyugaton eső van. A vérnyomást, vércukrot orvossággal tartom rendben. De megvagyok, sokan mondják, hogy tíz-tizenöt évet letagadhatnék. Ismerek fiatalabbakat, akik olyan gyűröttek... Apám 88 volt, amikor meghalt. Ő mindig dolgozó ember volt, és én sem unatkoztam soha életemben.

(gróf)

SZARKA JÁNOS

Egy „frankás” érettségi találkozó margójára

AZ ESZTERGOMI VÁRHEGY ÁRPÁD-KORI TEPLOMAI

Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium, a „Franka” 1966-ban érettségizett humán osztálya 2016. július 1–2-án tartotta ötven éves érettségi találkozóját. Tanáraink és nevelőink mondhatni már mind átköltöztek az örök hazába. A vendéglátó ferencesek pedig szinte mind iskolatársaink voltak. Szeretett prefektusunk, a 2003-ban elhunyt Ignác atya mosolygós alakja leginkább Tihámér atya egyéniségében köszönt vissza. De ajándék volt számunkra, hogy az osztályfőnöki órát Antal atya, az egykori „szecskevezérünk” (értsd: őrsvezető, duktor) vezette, akire diákkorunkból még Hován Laciként emlékeztünk. Az ünnepi asztalnál pedig vendéglátóként Vilmos atya kedvességét és a rend gyöngyöspatai borait élvezhettük.

A negyven fővel induló, tiszta fiú osztályunk 5 tagja volt görög szertartású. Mind az öten az ország északkeleti részéből származtunk, ahonnan egyébként az osztály kisebbik fele is érkezett, mert a kommunizmus éveiben az ország keleti felében csak két katolikus gimnázium működött. Kecskeméten a piarista atyák által igazgatott főgimnázium, míg Debrecenben a Svetits Intézetben az iskolanővérek tarthatták meg leánygimnáziumukat. Akkoriban a magyar görögkatolikusok Nyíregyházán székelő püspökének még nem volt meg az egész országra kiterjedő joghatósága, hogy a három északkeleti megyét elhagyó híveit követhesse és lelki ellátásukról gondoskodni tudjon. Dudás Miklós püspökünk csak a II. Vatikáni zsinat lezárása után, 1968-ban kapott az egész ország területére kiterjedő joghatóságot hívei ellátására. Az Árpád-korban azonban ez nem így volt. A görög és a latin szertartás nagyon közel állt egymáshoz, ami Esztergomban sem lehetett másként.

A korábbi osztálytalálkozókön már beszámoltam társaimnak, hogy 2000 óta elég intenzíven foglalkozom a magyar görög szertartásúak Árpád-kori múltjával. Két könyvem is megjelent. Az utóbbi 2007-ben, „A rotunda öröksége-2” címmel. A mostani ötven éves érettségi találkozókon dióhéjban összefoglaltam *az esztergomi várhegyi Árpád-kori templomairól* megtudottakat, éppen a görög és latin szertartás akkori közel állásának bizonyítására. Mivel ez sok Miskolc környéki iskolatársunk számára is érdekes lehet, ezért itt közlöm kutatásaim eredményét, kissé részletesebben.

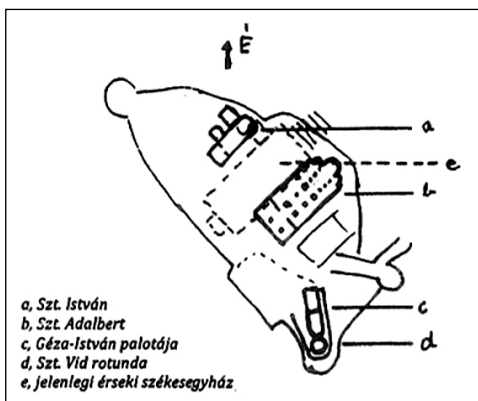
Az Árpád-kori esztergomi várdomb négy évszázadának négy templomát szeretném szemügyre venni. Ezek közül három Géza-Sztephanosz nagyfejedelem (a császári le-

vezetés szerint már „rex”) nevéhez köthető. A negyediket pedig Szent István építette (Erdő Péter bíboros őt nevezte „protorex”-nek).

A várhegy első temploma valószínű az a körtemplom volt, amelynek alapfalait a Szent István protomártyr hosszahajós templom szentélye alatt fedezték fel. Ennek ősi szentélye alatt egy kősírra bukkantak, „amelyben üszök és szendarabok között égett csontokat, egy 12–12 cm magas, öblös ezüst sírkelyhet és két jelképes írású arany-pántba foglalt kristálygömböt találtak.” Az 1821-es feltáráson jelenlévő Mátyás János régész a kristálygömböket egy – görögösnek mondott – Tau alakú pásztorbot fejének tartotta. Bár kétséget kizáróan nem bizonyítható, de nem minden logikát nélkülöző az a feltételezés, amely a pásztorbotban, a Veszprémből Esztergomba átköltöző első magyar érsek, Domonkos tulajdonát véli felfedezni.¹

A várhegy második temploma a Szent István protomártyr templom lehetett.² Valószínű ebben keresztelték, és koronázták is Szent István királyt. Dercsényi Dezső írja 1947-ben „Az esztergomi porta speciosa” című tanulmányában, hogy ennek a templomnak is volt „porta speciosa”-ja, vagyis díszes kapuzata. A kapu timpanonjában egy görög ikontípus, a Deészisz volt ábrázolva. A *deészisz* szó jelentése: könyörgő-csoport. Ikonográfiai előírása pontosan rögzíti a szentek sorrendjét. Középen foglal helyet a trónoló Krisztus. Két oldalról közelednek könyörgő kézmozdulattal a rögzített rangsor szerinti szentek: az Istenszülő és Keresztelő Szent János; Mihály és Gábor főangyalok; Péter és Pál főapostolok; Nagy Szent Bazil és Aranyszájú Szent János liturgiaszerzők stb. A Szent István protomártyr templom timpanonjában csak az első öt alak szerepelt, a két főangyallal bezárólag. Ők pedig hatszárnyú kerubok formájában voltak ábrázolva.

A várhegy harmadik templomának a Géza-Sztephanosz által épített rotunda formájú Szent Vid palotakápolnát tartjuk. A Szent Vid titulus eleve Bizánc felé mutat. A napi zsolozsma szentjeinek rövid életrajzát ismertető görög *menológion* három Vid nevű szentről is megemlékezik. Szent Vidor, Ancyrában (ma Ankara) mártírhalt szenvedett őskeresztény vértanú (+106); Nagy Vidor, Ciprus szigetén szerzetes házfőnök (+333); Új Vidor, az ázsiai pelecetesi kolostor apátja (+832). 2014-ben Major Balázs régész vezetett ásásokat a várhegyen. Az általa megtalált Szent Vid kápolna

Az esztergomi várhegy Géza-Sztephanosz idején

¹ Lásd: „A rotunda öröksége-2”, 125–126. o. Vajon mit takar a „jelképes írású” jelző? Esetleg rovásírást?

² A szakirodalom eme görög nevéen emlegeti Szent István diakónust, a „keresztény közösség, avagy az egyház első vértanúját”.

falmaradványain „egy körbefutó hatsoros, bizáncias hatású tégladekorációs sáv” található! Azonban ez a templom már csak a III. Béla király által épített új palotakápolna, amely megőrkölte a korábbi, Géza-kori Szent Vid védőszentet.

A várhegy negyedik temploma a Szent István király által 1015 körül építtetett ún. Szent Adalbert székesegyház, melynek – ugyanúgy, mint az egyházmegyének is – két védőszentje volt: az Istenszülő Szűz Mária (Nagyboldogasszony) mellett, Szent Adalbert vértanú püspök. Ezt a székesegyházat az évszázadok folyamán sokszor átépítették. 1820-ig, ha romosan is, de álltak még falai. A XII–XIII. század fordulóján készült el a híres „porta speciosa”. Építtetőjének III. Bélát (akit „görög Bélának”³ is nevezünk) és Jób érseket tartják. A *porta speciosa*nak mára csak töredékei maradtak meg. Szerencsére az 1800-as évek elején Klimó György akkori esztergomi kanonok, későbbi pécsi püspök egy igen részletes színes festményt készített róla, a feliratokkal együtt. Mivel másoktól is fennmaradt részletes leírása, így megbízhatóan és pontosan megőrződött az utókor számára.

Általánosságban elmondható, hogy a díszes kapuzat színes márvány elemekből, bizáncias technikával, mozaikszerűen lett egybeépítve.⁴ Az ékes kapu timpanonjában Szent István király „országfelajánlása” lett ábrázolva. A timpanon közepén a trónoló Istenszülő alakja található. Tőle balra Szent Adalbert püspök, jobbra pedig Szent István király állnak. Mindhárom személynél irrattekercsen olvasható a felajánlás párbeszéde.

– Szent István kérése: „*Kedves Szűz Mária fogadd oltalmadba kormányzandó országomat.*”

– Az Istenszülő Szűz Mária válasza: „*Elfogadom titeid gondozását, ha a szent dolgok jogait elfogadja Adalbert, amint kéred.*”⁵

– Adalbert válasza: „*Meghajlok akaratom előtt, ó Szűz, s úgy cselekszem.*”

A templomok díszkapuin szentírási idézetek szoktak szerepelni. Itt viszont az aktuálpolitika kapott szerepet. Szent István országfelajánlása oly módon van ábrázolva, hogy a párbeszéd szövegében az esztergomi érsekek kizárólagos királyszentelési joga lett az Istenszülővel kimondatva és megerősítve. A felajánlási jelenetben Mária szavait így fordíthatjuk egyértelműbben: „... *ha az összes (király)szentelés jogát elfogadja Adalbert*”, tehát azon királyokét is, akiket korábban a kalocsai érsek szokott koronázni. Másrészt Adalbert nevének említése – az esztergomi szék védőszentjeként – az esztergomi szék mindenkori birtokosait szimbolizálja. A jogi nyelvezetbe csomagolt felajánlási párbeszéd az eddigtől radikálisan eltérő új helyzetet rögzíti. Királyainkat ugyanis eddig megosztva kente fel krizmával a kalocsai érsek ha kelet felől érkezett az új király; vagy az esztergomi érsek, ha nyugat felől érkezett a király.⁶ Az országfelajánlási jelenet tehát kőbe véste az esztergomi érsekek kizárólagos királyszentelési jogát.

³ III. Béla 10 évig élt a konstantinápolyi császári udvarban, ahol Alexiosz néven a császári trón várományosa volt. Vele párhuzamosan két évig Jób érsek is teológiai tanulmányokat folytatott Konstantinápolyban. Végül is Béla magyar király (1172–1196), míg Jób esztergomi érsek lett. III. Béla ötvöztette egyé a Szentkorona görög és latin részét!

⁴ Jelen esszében a kapuzatnak csak a mondanivalónk szempontjából releváns részével és annak elemzésével szeretnénk foglalkozni.

⁵ Az aláhúzott szavak latinul: „... *si iura sacrorum summat.*...”

⁶ A Konstantinápolyból érkezett III. Bélát is egy Kozma nevű kalocsai érsek koronázta meg.

Egyes szaktudósok szerint csak III. Béla halála után, de még Jób érsek halála, azaz 1203 előtt kerülhetett az országfelajánlás jelenete a timpanonba. Bár eredetileg a Deészisz volt ide tervezve, a körülmények megváltozása miatt ez az ábrázolás végül a kapuzat belső oldalára került. Nem is fért el az új helyén, ezért le kellett faragni belőle.

A timpanon alatt, a kapu szemöldök ajtófélkövén – feliratozva – Jób érsek és III. Béla bizánci meghajlással, leborulással tisztelegnek a jelenet előtt. A keleti liturgiában csak az oltáriszentség előtt végzünk teljes leborulást (pl. az előszenteltek liturgiájában). Ez a gyakorlat is azt valószínűsíti, hogy a timpanonba eredetileg a Deészisz jelenetét tervezték, mert a trónoló Krisztusnak már a görög egyház

Esztergom: a III. Béla által épített „porta speciosa”

gyakorlatában is kijár a leborulás. Ha még Jób érsek életében került a timpanonba az országfelajánlás, akkor a Szűz Mária és Adalbert szájába adott szavak valószínű hiányozhattak az ábrázolásról, mert Jóbról, III. Béla bizalmi emberéről nehéz „görögellenességet” feltételezni.⁷ Az természetesen Jób érsek számára is elfogadható volt, ha Szent István Magyarországot Mária és Adalbert együttes pártfogásába ajánlja, hiszen tudjuk, hogy az esztergomi érsekségnek mindketten patrónusai. Véleményem szerint az országfelajánlás teljes fenti szövegével leginkább Konstantinápoly keresztések általi elfoglalása után – legkorábban 1204-ben – kerülhetett a székesegyház timpanonjába, mintegy előjelezve a katolikus egyház IV. lateráni zsinaton megfogalmazódó uniformizálási szándékát.

A várhegy ötödik templomának, a ma álló bazilikának a görög vonatkozásaként szabad legyen még megemlíteni, hogy a Bakócz kápolna tabernákulum-ajtáján a könnyező pócsi Mária-kép van ábrázolva. Erdő Péter bíboros úr ezt a képet választotta püspökszentelési emlékképévé. 1696-ban az első könnyeket felfogó egyik kendőcskét Kolonics Lipót esztergomi érsek úr kapta. Tehát ennek is itt kell lennie. Mindezek fényében egy görög rítusú frankás diák is otthon érezheti magát Esztergomban.

Térjünk vissza az érettségi találkozó ünnepi asztalához. Vilmos atya a ferencesek gyöngyöspatai híres borával kínált minket, ami minden valószínűség szerint a gyöngyösi rendház közvetítésével került Esztergomba. Megdicsértem a finom bort, de megjegyeztem Vilmos atyának, hogy az Árpád-korban a patai főesperesség görög rí-

⁷ A zsidó keresztnevek mögött mindig meghúzódik a kabar-magyar gyökér és a görög szertartás. Pl.: Sámuel – király, Saul – kalocsai érsek, Simon – pécsi püspök; Dávid –, Uros (Uriás) –, Salamon apátok és perjelek, Saul – dömösi prépost és Symeon főesperes, stb. (In „A rotunda öröksége-2” lapjain.)

tusú papjai ihatták ezt a mátraaljai kitűnő hegylevet, amelyet mi az ő késői rítusbeli örökösei használunk ma szívvidámítónak. Egyébként a görög és latin rítus közelsége a Mátraalján is tetten érhető. Ez a közelség nem csak a múltban, hanem a jelenben is valóság. Erről beszél két nemzeti kegyhelyünk: a görög Máriaapócs és a ferences Mát-raverebély testvéri kapcsolata.

Gyöngyöspatáról kutatásaim alapján az alábbiakat tudom. Pata Árpád-kori görög rítusát igazolja, hogy e helységet a honfoglaláskor a kabar eredetű Aba-nemzettség kapta. A kabarok jelentős részének keleti kereszténységét bizonyítják a szálláshelyeiken meglévő korai centrális templomok. A bizánci körhöz tartozhatott Mátraalja összes X–XI. századi építménye. Szabó János Győző így összegzi ezeket a korai építészeti emlékeket: *„A XI. században már fennálló egyházi létesítmények egész soráról tudunk, éppen ebben a területsávban. Egertől nyugatra a Tarna mentén Feldebrő és Tarnaszentmária, továbbá a Tarnóca mentén Kiszána temploma; majd Abasár nemzeti monostora, Gyöngyöspata főesperesi temploma, a Zagyvánál a pásztói bazilita monostor. Mindezek, vagy régészeti-művészettörténeti bizonyítékokkal keltezhetők ilyen korai időkre, vagy történeti forrásokból lehet erre következtetnünk. De csupán írott kútfőkkel bizonyított korai emlékek... jelenleg csak a pásztói és az abasári monostorok.”*⁸

Kovács Béla, Szabóval egyetértve így összegzi véleményét: *„Területünkön tehát olyan egyházi építészeti emlékeket találunk, amelyek az itt letelepült népesség bizánci rítusú kereszténységére vallanak... Nem tételezhetünk fel mást, mint a honfoglalás előtt megismert bizánci kereszténységnek a kabarok között továbbélő emlékét... Eger környéke Aba Sámuel szállásterülete volt és ez magyarázza nemcsak a püspöki székhely helyének kiválasztását, hanem a görög patrocíniumok meglétét is. Szent Demeter patrocíniumot találunk (Nb.: Eger-Harangozón is) Domoszlón, amely Feldebrőtől sincs távol és Pélyen, melynek lakosai gyepűvédő szolgálatot láthattak el. A bizánci rítusú kereszténység emléke tehát ebben az esetben is összefonódik a feltételezett kabar népességgel.”*⁹

Gyöngyöspata-Póctető főesperesi templomáról az alábbiak ismertek. Ez volt Pata második temploma. Az első templom alapjának csak egy piciny falszakaszát találták meg a második templom alapja alatt és a XI. század első felére keltezték. A második templom 1050 után keletkezett, és az I. Endrével Oroszországból hazaérkező három Aba herceg jóvoltából épülhetett meg – nyilván a korábbi kisméretű templomtól rangosabb templomként – orosz mintát követve. Magyarország eddig ismert

Az egyenlőszárú görög kereszt vésettől ellátott sírkölapot a kiszánai várban Kovács Béla régész ásta ki, és a XI. század második felére datálta. Az alatta nyugvó birtokos az Aba nemzettség kompolti ágához tartozott.

⁸ Szabó János Győző: „Heves megye népvándorláskori történetének néhány kérdése” 35. o.

⁹ Kovács Béla „Kabarok és palócok” In EMÉ, 1969. 166–167. o.

főesperesi templomai közül (Szabolcs, Abaújvár, Visegrád) ez a legkorábbi. Hajója kissé szabálytalan négyzet alapú és íves szentélyzáródású. A kicsi szabálytalansággal épült templomok magyarázata Egyiptomi Nagy Szent Pachomiuszra vezethető vissza. Életrajzában olvasható: „Csak az ördög munkája lehet, ha egy művet a tökéletessége miatt megbámulnak, hiszen tökéleteset csak az Isten alkothat.” A templomépítők, hogy ezt a vádat elkerüljék azért ejtettek kisebb hibákat munkáikon: a szentély, a hajó és az előcsarnok tengelyeinek iránya picit eltér; vagy a hajó alaprajza romboid stb. A patai templom orosz párhuzamai voltak: Perejaszlav-Hmelnicki, Belgorodka (Kijev közelében), és Sztavogorodka Szent Mihály temploma. Szabó János Győző ezek kapcsán csodálkozott is, hogy hazánkban „a bizánci formák közvetítésében az építészeti kutatás Oroszországgal nem számol.”¹⁰

Gyöngyöspata görög rítusának felmorzsolódása valószínű a XIV. század közepe felé ért véget, amikor a IV. lateráni zsinat egyházat uniformizáló határozata, az inkvizíció és az Anjouk működése következtében itt is beérett.

Fenti ismeretek természetesen nem rontották az érettségi találkozó ünnepi asztalánál felkínált patai borok ízét, hanem még zamatosabbá tették azokat számomra.

Esztergomi *alma mater*ünk még egy Árpád-kori nevezetességgel dicsekedhet. IV. Béla, „második országalapító” királyunk, és görög hercegnő felesége, Laszkarisz Mária a ferences harmadrend tagjaként azzal is kimutatta szeretetét a rend iránt, hogy az esztergomi ferences templomot választotta temetkezési helyéül. A latin rítusú Béla, és a görög rítusú Mária haló poraiban is hirdeti a két szertartás XIII. századi közelségét.

Nem volt könnyű helyzetben IV. Béla. A sok sebből vérző országot neki kellett stabilizálni. Édesanyja, Gertrúd királynő, aki öccsével, a kalocsai érseki székbe ültetett Bertholddal az ország latinizálását erőszakolta, az életével fizetett. A gyilkosságot kitervelő Péter csanádi ispán karóbahúzásán kívül az ország főnemesei csak vagyonelkobzásban részesültek. A tatárjárás után Béla mindent megtett az ország megerősítéséért és a béke helyreállításáért. Nővére a szerb uralkodó felesége lett. Két lányát orosz herceghez adta feleségül.¹¹ Fia, István, a kun király lányát vette feleségül,¹² csak hogy az országot minden irányból szövetségesekkel vegye körül. Útkeresés jellemezte hosszú királykodását. Az ő uralkodása alatt sikerült a görög szerzetesek túléléséhez is biztosítani a „*modus vivendi*”, a pálosok és a begina kolostorok támogatása által.

A pápa, miután 1219-től csalódott az uniót felmondó szerbekben és bolgárokban, ugyanilyen bizalmatlansággal tekintett a magyar görög szertartású férfi és női szerzetesekre. 1220-tól már csak az ágostonos és a bencés regulát ismerte el. Béla regnálása alatt ennek ellenére megerősödő pálos rend, illetve a begina kolostorok jelentették a kiutat és fedőnevet a görög rítusú remete testvérek, és női szerzetesek továbbéléséhez.

Begina rendház biztosította a jövőt a királyi alapítású veszprémvölgyi görög apácák számára is. Szent Margitot édesanyja, három és fél éves korától Olimpiádesz nevű nevelőre bízta, akit Bodomerey Tamás ispán fiatal (24 éves) özvegyeként ismert meg

¹⁰ Szabó János Győző „A Gyöngyöspatai Szent Péter templom” In EMÉ 1985, 5–77. o.

¹¹ Nb.: IV. Béla Anna nevű lányának és Rasztjiszlav csernyigovi hercegnek a késői leszármazottja nagy vezérlő fejedelmünk, Rákóczi Ferenc is!). In Buday Ferenc „Polgári lexikon” III. k. 63. o.

¹² A kunok egy részéről biztosan tudjuk, hogy görög szertartásúak voltak

1243-ban, a Szerémségben jártakor. Olimpiadesz asszonynak is volt egy Margittal azonos korú kislánya, Erzsébet, aki szintén a veszprémi Alexandriai Szent Katalin begina kolostorba került, és mindketten ott nevelődtek. Margit a veszprémi kolostorban megszerette a kolostori életet. 1252-ben 18 veszprémi apácával átköltözött a Nyulak-szigeti monostorba, melyet apja neki építtetett, mivel a királyi család is ekkor költözött át az új budai rezidenciába. Itt tette le a fogadalmat 1254-ben. A Nyulak-szigeti Szűz Mária kolostor fejedelemasszonya pedig Olimpiadesz lett.

Érszegi Géza az első magyarországi begina kolostorok közé sorolja a veszprémi Szent Katalin kolostort, melyet alapítólevele szerint Bertalan püspök 1240-ben alapított, de Érszegi szerint jóval korábbi, 1228–1235 közötti alapítású lehetett. Egyik apácája Egipcia, annak a Kácsik Simon bánnak a leánya, aki vetkes volt Gertrúd királyné 1213-ban történt meggyilkolásában. Emiatt vagyonától megfosztották. „Az így társadalmilag lecsúszott, vagyonától megfosztott család leányának aligha volt jobb lehetősége, mint a hasonló sorsú beginák közé menekülni.”

Érszegi szerint mind „a veszprémi Szent Katalin kolostor, mind pedig a Duna szigeti Szűz Mária tiszteletére épített kolostor apácái beginák voltak” sőt a tatárjárás idején a dalmát tengerparti Nonába és Zarába menekült öt apáca által létrehozott, és szintén Szűz Mária tiszteletére szentelt két monostor is begina rendház volt. Pápai oklevelekből sem derül ki, hogy ezen beginák melyik rendhez tartoztak. Egyik pápai oklevél a Margit-szigeti begina kolostorról ezt írja: „a Duna szigeti... Szűz Mária monostor nővérei Szent Ágoston szabályzata szerint, és a domonkosok felügyelete alatt éltek.”¹³ Azonban a veszprémi anyakolostorról semmit sem tudunk. Érszegi meg is jegyzi: „S miként az gyakran előfordul, éppen arról a kolostorról tudjuk a legkevesebbet, arról maradt fenn a legkevesebb forrás, amelyik kiindulópontja lehetett az imaközösségnek. (Nb.: ugyan- is „mindkét dalmáciai kolostorban imádkoztak mind a veszprémi, mind a Duna szigeten lévő kolostorok lakóiért”)... amelynek a hagyományrendszeréből lehetne leginkább következtetni arra az ősfómára, amely Veszprémben a Szent Katalin kolostorban kialakult.”¹⁴

„A magyarok króniká”-jában Szent Margit Nyulak-szigeti kolostorát Thuróczy János is beginának nevezi. Azt írja, hogy V. Istvánt, Margit testvérét „...a nagy szigeten és a Boldogságos Szűz egyházában temették el... a beginák rendházában.”

Az említett négy kolostorra is igaz lehet az 1329-ből keltezett regesztának a dunapentelei monostorra vonatkozó kitétele, hogy „**ott egykor beginák, vagyis görög jellegű apácák éltek.**”¹⁵

Az esztergomi kanonok által alapított pálos rend első évszázadairól megbízható, hiteles forrásaink nincsenek. A vatikáni levéltárban a pálosok dossziéja szinte üres. Csak

¹³ Mivelhogy a pápa 1220-tól csak az ágostonos és a bencés regulára épülő szerzetesrendeket ismerte el hivatalosan.

¹⁴ Érszegi Géza „Szent Margit és Boldog Ilona” In Várkonyi Ágnes „Emlékkönyv” Bp. 1998. 39. o.

¹⁵ III. Honorius pápa 1217. január 28-i bullájában még nem tartotta a beginákat eretneknek. IX. Bonifác 1303-as bullája szerint viszont „...a beginák ruhája és rítusa alatt, száz évvel ezelőttől a mai napig, mindig eretnokségek és eretnek rejtőztek”. Az 1311-es viennei zsinat már kitagadta, és fenyítékek sorával büntette őket. – Valószínűleg a balkáni bogumil hatás jelen lehetett e közösségekben.)

a középkor végén Gyöngyösi Gergely által készített „Az első Remete Szent Pál rendjén élő remetetestvérek életrajzai” című latin nyelvű, legendás életrajzi gyűjtemény áll a rendelkezésünkre. Mi az, ami mégis leginkább köszönő viszonyban van a realitással?

A pálosok patrónusa thébai Remete Szent Pál, egyiptomi remete szerzetes lett. A pálosok alapítójának, esztergomi Boldog Özsébnek (görögösen Eusebiosz) a védőszentje is keleti illetőségű.¹⁶ Boldog Özséb szellemi orientációja tehát egyértelműen keleti irányú. Új alapításával és rendi nevével több mint valószínű, hogy a bakonyi és a pilisi hegyekben, a Dunakanyarban a Szentmihály-hegyi, a dömösi, illetve a Márianosztra környékén remetéskedő bazilita remete-szerzetesek számára szándékozott „*modus vivendi*”-t teremteni. Tette ezt akkor, és annak ellenére, amikor az 1215-ös lateráni zsinat után már sem az Eusebiosz név, sem pedig thébai Remete Szent Pál patrónussága nem lehetett túl bizalomgerjesztő Róma számára, hiszen a latinok ekkor a görögök szokásait már csak megtűrték „...*annyira, amennyire az Urban lehetséges*”.

Özséb esztergomi kanonok volt. Tudjuk, hogy Esztergom–Szentkirály Árpád-kori temploma a II. század elején épült, kis alaprajzi hibával. Amint a gyöngyöspatai templomnál tárgyaltuk, a tudatos alaprajzi hiba itt is egyiptomi Nagy Szent Pachomiuszra vezethető vissza. Tehát Özséb kanonoknak reális lelki rokonsága lehetett a keletiekkel.

Az is tény, hogy 1263-ban Pál, veszprémi püspök a pálosok számára kiadott rendeletében, amely a pálosok böjti fegyelmét szabályozta, a böjtös eledelék között nem szerepelteti a halat. Vagyis hústalan napokon a görögök böjti fegyelmének megfelelően halat sem fogyaszthattak a szerzetesek. Ez is arra enged következtetni, hogy a pálosok többsége történetük kezdeti időszakában a bazilita szerzetesek közül verbuválódott.

Károly Róbert kérésére a pápa hivatalosan végül is csak 1328-ban engedélyezte a pálosok számára az ágostonos regulát. Mindenesetre az ágostonos szabályzat addig is túlélési lehetőséget jelentett, mert nem tartalmaz pontos előírást az istentisztelettel kapcsolatban, tehát megengedhette a görög szerzetesi zsolozsma, illetve akár Aranyaszájú Szent János Liturgiájának a végzését is. További pápai engedéllyel a pálosok a káptalanon generális perjelt is választhattak, illetve felmentést kaptak a tizedfizetés kötelezettsége alól, és a helyi zsinaton való kötelező részvétel alól is. A pálosokat kiemelten támogató Nagy Lajos szándéka azonban már merőben más volt, mint a rendalapítóé. Boldog Özséb XIII. század elején még a továbbélés útját szerette volna biztosítani a bazilita remete-szerzetesek számára. Az Anjouk idejében viszont ellenkező cél szolgálatába lett állítva a pálos rend. A görög rítusúak latinizálására használták fel őket is.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy úgy a begina kolostorok, mint a pálos szerzetesek történetének kezdeteit sűrű homály és legendák fedik. Az esztergomi ferences templomba eltemetett királyi pár tettei azonban azt bizonyítják, hogy támogatták ezeket a rendeket a bazilita és bazilissza szerzetesek továbbélésének biztosítására, sokszor még Róma ellenkezése ellenére is. Királyi támogatás nélkül nem is élhették volna túl ezt a kritikus időszakot ezek a szerzetes közösségek. A királyi pár ezzel is az ország békéjének helyreállítását és megerősödését szolgálta.

¹⁶ A görög menológionban június 22-én szerepel „Szent Özséb (Eusebiosz) szamoszatai (Szíria) püspök, fölszentelt vértanú... 379-ben nyerte el a vértanúi koronát.” Stb.

Miskolc a XIX. században

Pfliegler J. Ferencz szemével

(Pfliegler J. Ferencz: Életem. Egy miskolci polgár visszaemlékezései 1840–1922. Miskolc, 1996. alapján)

A vakmerő vikingeknek sokáig nem akadt követője, mígnem Európa tengerparti népei, spanyolok, portugálok, hollandok, franciák, no és természetesen az angolok újra a „nagy vízre” merészkedtek és elindultak Afrika déli részei és a frissen felfedezett Újvilág felé, sőt azon is túl, szerencsét próbálni és persze – gyarmatosítani. A németek, a harmincéves háború által szétagoltan csak több évszázados késéssel tudtak a „hét tengeren túli” nagy kalandra vállalkozni, igaz, akkor Afrikától az óceániai szigetvilágig megvetették a lábukat. A XIX. század közepéig így inkább a kontinensen maradvá, annak gyéribben lakott és elmara-dottabb keleti és északi részein kerestek boldogulást és építettek fel az ott élő népeknek városokat, hoztak létre ipart és kultúrát. Az író Háy János szavaival: „virtuális Német Birodalom,” vagyis „Mitteleuropa,” határain belül Kronstadtól (Brassó) Jungbunzlauig (Mlade Moleslav) és Lembergig (Lviv) a többségi nemzetbe beolvadt vagy elűzött utódok erre azonban ma már ritkán gondolnak – még kevésbé a kései haszonélvezők...

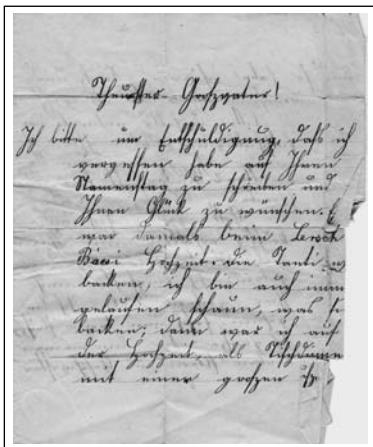

Dr. Pfliegler György

A Pflieglerék egyike volt azon családoknak, amelyek Nyugatról Keletre tartottak. Útjuk Baden-Württemberg tartományból először az Alsó-Ausztriában levő Kleinhadersdorfig vezetett, ahol most is számosan élnek. A kicsi faluból a malom- és szőlőtulajdonos *Josef Andreas* (1766–1851) gyermekeinek egyike, Matthias, kitanulta a cukorfőző mesterséget. Végzettsége, mai szóhasználattal élve „piacképes” volt, hiszen a napóleoni idők angol blokádja (a nádcukor nem jutott be Európába) következtében előtérbe került a cukornak a kontinensünkön őshonos édes répából történő előállítása. A répacukor kivonásának fortélyá Andreas Marggraf német vegyésznek köszönhetően, a XVIII. század második fele óta ismert volt, az első cukorgyárat a szükség azonban csak 1801-ben, Cunernben (ma Konary...), Sziléziában hívta életre, amely létesítményt azonban néhány évtizeden belül számos más követett.

Az ifjú *Matthias Pflieglernek* a munkalehetőség előbb Dürnktrutban, majd már a határ innenső oldalán, Sopronban kínálkozott, a Rupprecht-féle gyárban. Talán ifjú magyar feleségének (Móga Mária, a pákozdi győző unokahúga) hatására, a frissen nősült előmunkás a felkínált nagy lehetőséget megragadva, elfogadta a hercegi ajánlatot (Kleinhadersdorf vidéke is Coburg birtok volt) és Edelénybe költözött a Coburg-család eme távoli birtokán újonnan létesített cukorgyár főzőmesterének

(ma úgy mondanók: mérnök-igazgató, de az még egy szerényebb világ volt...). A gyár néhány évig virágzott, míg az 1857-es döntés, hogy a vasútvonal Szerencsnek megy, megpecsételte a sorsát. Matthias, noha nyelvében mindvégig német maradt, környezete és házassága révén Mátyássá lett. Fiát, dédapámat, a naplóíró József Ferenczet (1840–1922) pedig már egészen magyarnak nevelte és ő azzá is vált, hasonlóan sok más német iparosemberhez Fazola Henriktől, Emmerich Steindlen, Alois Haussmannon és Michael Pollackon át Ybl Miklósig. A német nyelv őrzése azonban nemcsak belső képztetés, de az érvényesülés útja is volt és nagy súlyt helyeztek rá, ezt bizonyítja az orvos unokának (Imre; 1870–1943) „a legjobb nagyapához” (bester Grossvater) írt ékes gót betűs levele is, amelyet azonban – tegyük kezünk a szívünkre – bármelyikünk írhatta volna, hiszen így kezdődik: „bocsásson meg, hogy elfeledkeztem a nevenapjáról...”

Pfliegler Mátyás fiát, József Ferenczet sem akarta „lateinernek” képezni, hanem szakmát adott a kezébe: festő-mázoló, lakkozó, aranyozó és üvegező lett. Miskolcon 1864-ben telepedett meg. Első munkája az avasi temetőben – *Naplója* tanúsága szerint – özv. Kalaicz Sámuelné férje sírkerítésének festése volt, majd Brodveisz György, helybeli építőmester megbízásából a felsőzsolcai parókia új épületének festését és üvegezését végezte. Abban az évben lett készen az evangélikus templom tornya, valamint a mindszenti római katolikus templom kettős tornya is, amely munkákban már része volt (aranyozás). 1865-ben a minoriták templomának és zárdájának restaurálása alkalmával a festés és aranyozás munkálatait végezte, valamint a diósgyőri római katolikus templomot festette és üvegezte, ami arra utal, hogy a város személyét hamar befogadta, munkáját pedig elismerte. A diósgyőri munka során ismerte meg feleségét, Markovits Erzsébetet, aki özvegy édesanyjával a templom közelében lakott. Az esküvőt alig néhány hónap múlva, 1865. november 14-én, a diósgyőri katolikus templomban tartották. Mily fiatalos hebehurgyaság! – gondolhatták és gondolnák ma is sokan. Döntése azonban nem bizonyult elhamarkodottnak, hiszen felesége elvesztése után, évtizedek múlva azt írta *Naplójában*, aminél szebbet, többet, házastársról aligha lehet: „Utolsó leheletéig megmaradt annak, akinek ígérkezett.”

Miután Miskolc városa teljes jogú polgára lett, önálló üzletet nyitott. A város közéletében minden területen részt vett és a bukszáját, ha nemes célt látott, nem kímélte, mint azt a mindszenti vagy Búza téri templomok színes üveglablakai is tanúsítják. Sajnos a vasgyári templom apszisában levő ablakok, Róth Miksa munkái, amelyek szintén az ő adományából készültek, a gyár bombázásakor elpusztultak.

„A császárnak megadni, ami a császáré” vagyis az adót pontosan megfizetni nemcsak kötelesség, de természetes is volt egy olyan világban, amikor a társadal-

mi és erkölcsi relativizmus hidraszörnye számtalan feje közül még csak néhányat merészelt kidugni. Így hamarosan a legnagyobb adófizető, vagyis a közösség boldogulásához legtöbbel hozzájáruló és ezért joggal nagyobb beleszólásra is számot tartható *virilisták* közé került. Eszembe jut egy – nem Miskolcra – betelepült nagy cég magyar igazgatója, aki egy vacsorán a legkisebb szégyenérzet nélkül ecsetelte nekem, hogy milyen „ügyes”, mivel a cége még évek múltán is „veszteséges”, úgy-hogy ő bizony egy fillér helyi adót még be nem fizetett. Elégedettek is vele külföldi gazdáit (persze nem ezt a szót használta) – jelentette ki összegzésként, majd büszkén hátradólt a székből...

Az 1878-as „nagy árvíz” Pfliegler J. Ferenczet már igazi miskolciként érte. „...Aug. 30. Felhőszakadás. János öcsém családotul csak a pusztá életét mentette meg, a rajtavalón és az üzlethelyiségen kívül. Az árvíznek 197 halottját a Városmajorban terítették ki. Több család teljesen kipusztult. A legmegrendítőbb a 9 tagot számláló Horovics zsidó család és Popovcsik János hat tagból álló családja...” – írja naplójában. „János öcsém” ékszerész volt Bécsben és bátyja unszolására nem sokkal korábban telepedett át Miskolcra, megcsinálni a szerencsését... A visszaemlékezés szinte távirati stílusban írt rövid sorai az egyéni tragédiákon, a testvérét a költözésre *rábeszélő* idősebb testvér lelkifurdalásán túl, eszünkbe kell, hogy juttassák azt is, hogy alig 130 évvel ezelőtt még az európai ember is milyen, ma csak harmadik világból származó tudósításokban látott mértékben volt kiszolgáltatva az elemeknek.

A *Naplóban*, visszaemlékezésekben kora, általa fontosnak, érdekesnek vélt majd' minden jelenségéről megemlékezik, plasztikus képet festve az akkori miskolci művészi élet több ágáról is, így például a *táncművészetről*: „...úgy Karacs Teréz idejében, mint későbbben is, egy *Thury* nevű igen elegáns és a miskolci társadalomban közkedveltségnek és tiszteletnek örvendő táncmester tanította a tánc művészetére a növendékeket” – írja. (*Szép sírköve az avasi református temetőben (III/D) ma is megvan: „Thury János magyar táncművész hamvait megjelölték miskolci barátai” tudatja felirata.*) A dédunoka viszont „Guttman úrra” emlékszik, aki a legsötétebb szocializmus és primitivizmus idején hanghordozásával és mozgásával egyfajta új Candide-ként igazolta a tánciskolájába járó növendékeknek, hogy a világ, amelyben élnek talán mégsem a létező világok legjobbjika.

Festészet, zene. Megtudjuk azt is, hogy „a festészetet és rajzot Szabó Gyula tanította, míg a zenében egy Gáspár nevű zenetanár adott oktatást” – akiknek nevére azonban a szaklexikonokban sem sikerült rábukkanni. Voltak igazi festőművészek is azonban, mint például Latkóczy Lajos, aki talán Elisabeth Vigée

Lebrunnek, az *ancien régime* híres festőművésznőjének leszármazottja volt. Hálával és büszkén gondolhatunk eleinkre mi, kései utódok, hogy 1897-ben az evangélikus nőegylet kezdeményezésére a templom oltárképének megfestésével nem kisebb személyiséget, mint Székely Bertalant, az akkor már országos híró (és bizonyára nem olcsó) művészt bízták meg, gyarapítva ezzel minden akkori és mai miskolcit. A zene hallgatása mellett annak művelése sem volt ritkaság a korabeli polgári házaknál Miskolcon, sőt nagyapám még néhány keringőt is komponált, természetesen mindig az aktuális műzsának ajánlva.

Közéleti arcok. Sok mindenki sorolható ebbe a kategóriába, a *Napló* többük alakját megidézi. A „Borsodi Közlöny” szerkesztője a titokzatos és olykor informatorként (van új a Nap alatt?) is tevékenykedő Balajthy József, az Eszter-harang tragikus sorsú névadója Bató Eszter, vagy a Főutca jellegzetes alakja, a *panzionált* vagyis nyugdíjas Bögözy kapitány másfél évszázad felejtéséből, az emlékezet néhány percére a róluk írt soroknak köszönhetően újra köztünk élnek. De az 1860–70-es években bizonyára mindenki ismerte Kocsis Samut is, a lapkihordót, akinek köszöntője: „Itt van már Kocsis Samu, aki lészen por és hamu” tulajdonképpen a trappisták *memento mori*-jának egyfajta „személyre szabott” változata.

Az utca különös figurái, a rosszhírű Luczi kocsmá is megidézésre kerülnek a százkás betűkkel írt lapokon. A színházzal szemben, a „Miskolczi Takarékpénztár” díszes épülete helyén állt kocsmá „alacsony, rozoga épület volt... Tetőzetének eresze majdnem a földet érte, törzsvendégei az utca csavargó munkásai voltak, férfiak és nők vegyesen, továbbá a pecegödör tisztító cigányok; ezek fogyasztották a gulyást, vagy a tököket. Ez a helyiség volt a pecegödör tisztítók börszéje. Hátul, az épület és a Szinva közötti téren, házmagasságban állt a trágya és a szemét, amelynek tetején tanyáztak nyárban a fent említett alakok.” Mielőtt azonban szörnyűlködve elítélnénk „elmaradott” elődeinket, idézzük fel a bő *évszázaddal későbbi*, vagyis közelmúlt korunk városát, a Főutca belső udvarainak világával, vagy a számozott utcákkal és azt, hogy felszámolásuk mennyi nemtelen támadást váltott ki...

Utcai alakok. „Nyilvános kórház hiányában az úgynevezett csendes örültek, hatósági elhelyezést nem nyerhetvén kóboroltak az utcákon.” A nagy pszichiátriai intézet bezárására jól emlékszünk, de fel tudom idézni magamban Londont is, ahol hasonló intézkedést az 1990-es évek elején hoztak, és aminek következtében a munkahelyem melletti, city-beli Lincoln Inn’s Fields parkban megszaportak a szerencsétlen haj-

léktalanná vált *félkegyelmű* emberek, akiktől a járókelők *féltek* és akik a Mammon irányította világban aligha számíthattak kegyelemre. Találkozhattunk a százötven évvel ezelőtti Miskolcon „Szopós Jancsival”, „Boglyas Zsuzsival” vagy szegény bolygó Chájem házaló zsidóval, aki „1849-ben véletlenül betévedt a Vörös Rák és Miskolc között tanyázó honvédsereg táborába, ahol mint spion elfogták, s keresztkérdésekkel zaklatván akasztófára ítélték. A véletlen megszabadította, de attól a perctől elméje elborult.” Ha, az 1857-ben (alig nyolc évvel Világos után) Miskolcra látogató Ferencz Józsefet és Erzsébetet lelkesen ünneplők között őt is ott találtuk volna, ugye nem lenne érthetetlen? A szemben álló seregeket és oldalakat sokféle színűre festhetjük, csak a fehérhez vagy a feketéhez ne nyúljunk soha... A „Vörös Rák” utódja két évtizede még megvolt a Petneházi utcai lakótelepen.

Égésügy. Az első, és a maga korában igen korszerű fekvőbeteg intézmény, az Erzsébet kórház csak a század végére készült el. Kiváló orvosok persze voltak előtte is, igaz, a lakosok egy része jobban kedvelte a vajakosok készítményeit és módszereit. Ilyen valaki volt „Bikszegi uram, aki az akkor nagyban grasszáló hideglelés ellen kininport, vagy keserűsöt rendelt, a szegényeknek ő adta ingyen. A hideglelést mások mestergyökér porral, a fogfájást beléndekmag szívatásával, síró gyerekek elcsendesítését mákhaj főzettel orvosolták. Tüdőbajt avas, sótlan szalonnával és ökörfarkkóró virágból főzött teával gyógyítottak.” – eddig az idézet. Ismerős? Vessük össze korunk „örökélet elixír”-jeivel, „multivitamin”, „nyomelem koktél”, „immun/izomerősítő”, „rákellenes gyógyszer”-eivel. Az utóbbi persze nem egyféle daganat, hanem úgy általában „a rák” ellen hat és persze végezhetünk „lúg/savtalanító” vagy éppen „tisztító” kúrákat is. Az emberi butaság és hiszékenység áldozatai és vámszedőik (Ráth-Végh István) ma csakúgy köztünk élnek, mint a XIX. században. Egy különbség azért van: Bikszegi uram a szegényeknek ingyen adta készítményeit...

Színház. Büszkék vagyunk – joggal – arra, hogy a kolozsvári után, alig két esztendővel, 1823-ban, a második, magyar nyelvű vidéki kőszínház Miskolcon épült meg. (Nem a mostani épület, az 1857-re készült el.) Az első, *német nyelvű* azonban akkor már jó fél évszázada állt, Sopronban... Van azonban egy érdekes párhuzam is, amire ugyancsak jólesően gondolhatunk vissza. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc bukása után a miskolci társulat sok neves rendezőt és színészt vonultatott fel, mint Déryné Széppataki Róza, Jókainé Laborfalvi Róza, az elsőrendű hősszerelmes Jánossy Gábor, Paulay Ede, hogy csak néhányat említsünk. Persze, a színész számára akkor is Pest volt a cél, azonban a megtorlás idején biztonságosabb volt a vidéki lét... és Mis-

kolc befogadta őket, csakúgy, mint 1956 után, elég, ha csak Nagy Attilára vagy Darvas Ivánra gondolunk.

Iskolák, ifjúság. Hajlamosak vagyunk arra, hogy a korábbi korokat erkölcsösebbnek, az iskolákat „bezzeg-akkor-volt-egyelem” intézményeknek tekintsük. Ez sem biztos azonban, hogy mindig igaz, különben miért kellett volna a „kir. kath. gymnasium” (akkor még nem Fráter György) rendtartásába külön pontként bevenni, hogy „*botok, vagy sértésre használható egyéb eszközök, politikai jelvények hordása, mint szintén a veszélyes dobálás és kivált a parittyázás, veszélyes helyeken való csúszkálás (sinkózás) tilos?*”

Sinkózás, makuka! Ezek miskolci szavak, amelyeket – meglepődve tapasztaltam – Debrecenben senki nem ért.

A cég stabil volt és az államosításig családi tulajdonban működött. Tetszetős portálja a mai Pátria tömb helyén volt, méltó szomszédjaként Miskolc XVIII. századi vendégfogadójának, az egykori Székelykertnek. Sajnos, a barbárság végzett velük. Illusztrálásként itt látható az egykori portál, meg egy korabeli reklám,

mert arra már akkor is szükség volt. Olvasgatva a száz évesnél öregebb reklámszöveget több fordulata ismerősen cseng, hiszen akkor is „gyári áron” adták a „valódi” árut. A petróleumnál pedig azt is fontos volt hangsúlyozni, hogy *amerikai*. A reklámyelvezet nem sokat változott és a külföldi jelző vonzereje sem mai keletű. Mindenesetre nehéz elképzelnem egy New York-i üzletet, amely, hogy jobban men-

jen a bolt, árúját úgy hirdeté, hogy *valódi magyar*...

A polgárerények közé tartozott és tartozik az önszerveződés, a különféle egyetek létrehozása. Ezek legtöbbször a szakmai vagy politikai hovatartozás kifejezésén túl, valamilyen jótékony célt is követett és a polgároknak nem nagyon illett kimaradni. Számos ilyen tagsági jegy vagy adományról szóló feljegyzés maradt fenn, igazolva, hogy eleink, amíg tehettek, buzgón eleget is tettek az elvárásnak. A Rotary klub

vagy a Közvélemény Asztaltársaság sokak által ismert, de ki tudja már mit takart a VÉSZ (Vén Szamócaszedők)?

Szerencsésnek érzem magam, hogy a *Napló* és számos egyéb írásos emlék, levelek, kinevezések, számlák, adásvételi szerződések és kitüntetések ránk maradtak, hiszen segítenek felidézni a *tegnap világát*, amelyben „mindennek normája volt, meghatározott súlya és mértéke. Aki vagyonnal bírt, kiszámíthatta, évente mekkora lesz a kamata, a hivatalnok, a tiszt ugyancsak bízhatott a naptárban, melyből kipereg majd az év, amikor ő előlép, amikor nyugdíjba megy.” – írta Stefan Zweig (ford. Tandori Dezső) önéletrajzi regényében. A „tegnap világa” elégett a múlt század két nagy tűzében, s ami maradt, megfagyott a kommunista télben. A múlt

felidézése, a megmaradt emlékek leporolása talán segít abban, hogy újra építhessük magunkban és másokban azt a világot, amelyet az író a „biztonság aranykora”-ként jellemzett, és amelynek tevékeny részese volt a miskolci polgárság, köztük egy német-osztrák család néhány magyarrá vált tagja is.

Végezetül álljon itt a második-harmadik és negyedik generáció egy közel százéves fénykép erejéig: József Ferencz az iparos-kereskedő, Imre a városi tisztiorvos, a kolektáratemető önkéntes orvosa és édesapám, Kálmán a törvényszéki, vagy ahogy mindenki ismerte „a boncoló orvos”.

Közreadta: Pfliegler György, az ötödik nemzedékből.

(A Szemere-szalokban, 2016. február 5-én elhangzott előadás alapján).

Páter Szendrey Bonaventura emlékezete

Páter Szendrey Bonaventura a miskolci minorita rendház házfőnöke volt, a templom (ma is működő, idén 70 éves) Szent Ferenc kórusának megalapítója és karnagya a háborút követő években, a szerzetesrendek 1950-ben történt szétszóratásáig. Kivételes egyéniségének emlékezete, a ferences szellem és a „musica sacra” iránti elkötelezettsége egykori hívei, sőt rajongói táborának még élő tagjaiban ma is tovább él.

Szendrey Zoltán Miskolcon született 1910-ben. Középiskolai tanulmányait a Miskolci Királyi Katolikus Fráter György Főgimnáziumban végezte, majd belépett a minorita rendbe. 1928-tól novíciusi éveit és a teológiát Assisiben végezte. Kiváló tenor hangja révén már ekkor közel került a szent zene világához, s annak olthatatlan szeretetéhez. 1934-ben Assisiben szentelték pappá. Első miséjét Assisiben 1934. szeptember 2-án, majd szeptember 9-én Miskolcon, a minorita templomban mutatta be, ahol megkezdte papi-szerzetesi szolgálatát is.

A második világháborúban sok kárt szenvedett minorita rendház házfőnökének neveztek ki 1945-ben. A romokból virágzó lelki és kulturális életet teremtett a kitűnő szerzetesi közösség segítségével. A hívek körében Miskolcon fogalomává váltak a minorita atyák, szép templomuk és a Fráter György Gimnázium – ahol tanítottak – kisugárzása széles körben hatott. Kiváló szónokaik (Maludy Károly, Kovács Tibor, Bakonyi Gyula, Kun Lajos) és az énekkar vonzották a híveket a templomba. A „Hit-tudományi Akadémia” néven a Szent Imre-kultúrházban szervezett filozófiai, művészettörténeti előadások – melyek között Bonaventura atya az egyházművészeti téma előadója volt – népszerűek voltak a miskolci értelmiség körében.

1946-ban Bonaventura atya megszervezte hívei köréből a Szent Ferenc kórust. Repertoárjukban az Assisiből hozott szebbnél szebb művek szerepeltek, melyek kottáit a kórustagok másolták az egyetlen meglévő példányból (latin nyelvű gregorián énekek, Palestrina és Perosi miséi stb.). Istentől kapott énekhangja mellett kiváló zenepedagógusi, karnagyi tehetségének köszönhetően az énekkar csakhamar szép sikereket ért el a hazai kórusversenyeken. A felejthetetlen emlékek: a vendégszereplések, a közös szüretrek a rend szőlőjében, a kirándulások a Bükkben, a közös éneklések nagy családdá kovácsolták össze az énekkar tagjait. Kiemelkedő volt az a kisfiúkból szervezett gyermekkórus, mely a nagybőjti időszakban „Corda Pia” ájtatosságával Miskolc egyházi zenéjének ékessége volt.

Mindennek vége lett egy csapásra. Néhány szép év után a kommunista diktatúra

Páter Szendrey Bonaventura

kibontakozott, s váratlanul lecsapott a szerzetesrendekre is. 1950 nyarán a miskolci minoritákat is internálták, egy éjszaka alatt elhurcolták, és egy eldugott kis alföldi településre, Homokra vitték őket. Internálásuk másnapján a hívek tömege gyászolt és imádkozott a lezárt templom és rendház előtti nagy téren. Mikor kitudódott, hogy hova kerültek (tömegszállításra, egy tornaterembe szalmazsákokra), a hívek – nem kis kockázatot és fáradságot vállalva – hajnalban vonatra szálltak, és elzarándokoltak Homokra. Élelmiszert is vittek az elhurcolt minoritáknak, akik ferences derűvel viselték megpróbáltatásaikat.

1950 őszén véget ért a szerzetesek internálása, és elkezdődött a szétszórás több évtizedes időszaka. Az aktív korában lévő, tehetséggel és szép tervekkel megáldott Bonaventura atya is megjárta a maga kálváriáját. Első lépcsőként még Miskolcon maradhatott, a selyemréti Szent István-templom plébánosaként a szentély freskójának elkészíttetése fűződik nevéhez. Kórusának tagjaival kapcsolatban maradhatott, de minorita temploma – melynek szépítéséért (művészi tabernákulum, korszerű orgona stb.) olyan sokat tett – csak vendégként fogadhatta.

Következő áthelyezése 1953-tól Nyírbéltekre, a román határ közelében fekvő kicsi, szegény községbe hosszú évekre szolt, s valódi száműzetést jelentett. De egyénisége, a zene és művészet iránti szeretete itt is eredményeket hozott. Híveit megismertette az egyházi énekek magas színvonalú előadásával, és megtanulták a szentmise állandó részeinek gregorián énekeit is. Román és gótikus stílusú templomát kutatva szó szerint saját kezűleg fedezte fel, hogy a fehérre meszelt vastag vakolat alatt freskó rejlik. Mindent megtett azért, hogy napvilágra kerüljön az alkotás, és 1957-ben a szentély falán kiváló állapotban fennmaradt középkori freskót tártak fel.

Több mint két évtizedes – akkoriban száműzetésnek minősíthető – időszak után, idős korára kapott Miskolc közeli plébániát Felsőzsolcán. Még itt is talált a padláson kallódó értékes kiadványokat. A zenész és művészettörténész energiái élete végéig elkísérték. Titokban viselt súlyos betegség után 1983-ban hunyt el.

Szeretett templomában – ahová jóformán lábát sem tehetette be – ravatalozták fel, rendtársa méltó módon búcsúztatta. Koporsóját a templom kriptájában helyezték el, szeretett kórusa Perosi csodálatos *Libera me, Domine* rekviemje dallamával kísérte utolsó útjára.

Bonaventura atya mindvégig hű maradt hitéhez, hivatásához, zenei és művészi szépségeszményéhez, mellyel Istent dicsérte. Újmisés jelmondata: „Istenem és mindenem” vezérelte életében. Híveit egy életre szólóan megajándékozta Assisi Szent Ferenc szellemével: „Laudato sí’...”

W. Balassa Zsuzsa és Fázold Ádám

Kováts Judit: Elszakítva

Regény. Magvető, 2015.

Kováts Judit: *Elszakítva* című könyvét nemes egyszerűséggel regénynek nevezi. Az olvasó azonban már olvasás közben elmereng az író módszerén. Egy igazi regény, még ha valóságon alapszik is, mégis költött, kitalált személyek, események, helyszínek csodás kavalkádját tárja elénk. Itt viszont érezzük, hogy egy társadalmi helyzet, sőt történelmi helyzet szenvedő alanyainak tényleges életébe kapunk betekintést. Máris felvillan bennünk, hogy akkor ez irodalmi szociográfia, hiszen ennek a műfajnak a jellemzője, hogy habár széppróza, mégis hasonlít az újságcikkekre is, hiszen tényekre, dokumentumokra támaszkodik, de nemcsak általános jellemzőket ír le egy embercsoportról, hanem egyedi eseteket, egyes embereket is bemutat. Illyés Gyula: *Puszták népére* emlékezve azt is tudjuk, hogy a társadalomrajz önletrajzi elemekkel keveredhet, ami növeli a mű hitelességét. Mindezt a tudást, ismeretet a műfajokról bármely vonatkozó irodalomkönyvben megtalálhatjuk.

Mégis más Kováts Judit regénye.

A dokumentálás tényét, fontosságát, pontosságát, a történelmi valóság leírását ugyanis igen erősen átszűri a szereplők egyéni cselekvésén. Tehát két módszer kiforrott, nemes elegyét találjuk egybegyúrva. Kezdjük az elsővel, a könnyebben magyarázhatóval.

Kováts Judit levéltárosként dolgozott évtizedeken át. Foglalkozásának szakmai fogásait begyakorolta, tehát tudja, hogy a történelmi múltat csak hiteles források alapján lehet megrajzolni. Sőt, az *egy forrás nem forrás* elve alapján törekedni kell minden lehetséges adat összegyűjtésére. Ez érvényesül ebben az írásában is, azzal az ismert módszerrel kiegészítve, hogy az élő tanúkat kikérdezi, élettörténetüket följegyzi, a sok élettörténet segítségével kiemeli a közösen vallottakat az egyedi, esetleg hamis állítások közül. Ez a munka sok beszélgetést jelent az írott források keresésén túl. Ez az elbeszél történelem, a személyes történelem titka, ezt nevezik oral historynak a szakzsargonban, megállapodott magyar nyelvű kifejezés helyett.

A kutakodás, könyvtári, múzeumi, levéltári iratok felhasználása, az egyéni sorsok beszélgetés formában történő összegyűjtése után következik a második lépcsőfok, a nehezebb feladat, a regény tényleges megírása. A szerző az összegyűjtött adatok alapján gyúrja össze alakjait, szereplőit. Az egyes szereplők életét több beszélgető tanú sorsából gyúrja össze, akik életre kelnek előttünk a kötet lapjain. Az írásnak ez a szintje már írói vénát igényel, hiszen az alakteremtés után a cselekményeket össze is kell kapcsolni, sőt az olvasó számára izgalmassá kell tenni. Az így kikevert személyesség azonban olyan varázslatos hangulatot teremt, hogy a személyes sorsok előttünk

kibontakozó fordulatait izgalommal, a regény szereplőinek szurkolva szorongó szívvel várjuk, még ha történelmi ismereteink alapján tudjuk is, mi fog történni.

Egy középiskolás fiatalnak ez a regény élvezetes történelmi olvasmány, ahol életre kelnek a kor szereplői. Egy felnőttnek megrázó emlékezés, a múlt fölidézése, mikén mentek keresztül szülei, rokonai. Élményszerű betekintés az elszakított Felvidék erőszakosan szlovákosító életébe, a háború utáni megszállt Magyarország gyorsan változó világába, a többpártrendszer követő kommunista diktatúrába. Ezek a politikai kerek határozzák meg és kényszerítik alkalmazkodásra a kor emberét. A könyv ebben az időrendi sorrendben vonultatja föl a szereplőket, akiknek a sorsán keresztül kapjuk meg az életszerű ismereteket.

A Felvidék ismerői örömmel olvassák Késmárk, Lőcse, Poprád, Kassa neveit, magunk elé képzeljük az ősi szepességi városokat, és a Szent Erzsébet katedrális, a kassai dóm fenséges szépségét. A cipszerek (németek), magyarok, szlovákok (és ruszinok) közös, háromnyelvű hazája ezekben az években fordul szembe éles kanyarral sok évszázados történelmével, megtagadva a sokszínűség bonyolult otthonosságát, kikényszerítve a szlovák egynyelvűség primitív egyoldalúságát. A késmárki német származású polgármester, akit az új hatalom megfoszt tisztségétől, aztán börtönbe vet, majd megszegyenyítés végett szemetes kocsi elé fog egy magyar birtokossal együtt lovak helyett, végighúzza a kocsit a városon. A város lakói azonban nem ugranak az uszításra, kiürülnek az utcák, szemetet is alig valaki hoz, hogy elszállítsák, de az Auschwitzból épp kiszabadult zsidó orvos kalaplevéve, mély meghajlással köszönti őket.

Mit jelent a magyarok és a németek jogfosztása? Mit jelent, hogy állampolgárság nélkül egy gyerek nem kaphat bizonyítványt? Nem érettségizhet? Mit jelent, ha az idős nagyszülő nem kaphat orvosi ellátást, gyógyszert? Melyik cselédből, alkalmazottból lesz besúgó, följelentő, melyikből életmentő segítő, aki a bírósági tárgyaláson egy falu minden lakosának aláírásával bizonyítja a megvádolt polgármester ártatlanságát? Hogyan zajlik a vita családon belül, testvérek között arról, hogy magyarnak vallják-e magukat, vagy az új hatalom nyomásának engedve hazudják azt álságosan, hogy ők elmagyarosodott szlovákok csak, és most kérik újból szlovákká minősítésüket?

A szépséges, otthonos múlt jelenik meg a sok rokon bemutatásában. Itt ezen a kedves helyén a Felvidéknek mindenki rokona mindenkinek, hiszen a szepességi városok több évszázada együtt élő családjai között az élet törvényei szerint szövődtek a szerelmek, házasságok. Kialakultak a tanulás és a foglalkozás jellemző szokásai, kötődések iskolákhoz, külföldi tanulmányokhoz, amelyek együtt jártak a rokoni kapcsolatok megújításával. Átmenni, átszökni Magyarországra csak pillanatnyi nehézségnek tűnik annak, aki nem akar szlovákká válni, és keresi a magyarul tanulás lehetőségét, mert a határ mindkét oldalán emberséggel találkoznak a rokoni körben. A tanulni vágyó fiatalok szállást, ellátást, szülőket pótló szeretet kapnak. Ez a baráti befogadás jellemzi az iskolatársakat, az egyházak papjait, tanárait. De az élet nem csak a Felvidéken bolydult meg, Magyarországon a kommunista hatalomátvétel kezdi megint kisebbségbe szorítani a felvidékieket, a nem kommunistákat, a nem a munkásosztályhoz tartozókat. Hová meneküljenek az üldözöttek? Vissza a magyarelles Csehszlovákiába?

Külföldre? Újabb drámák sorjázna, amelyeket percek alatt kell megbeszélni nehezen szerzett engedély birtokában a két ország határán állva, a sátoraljaújhelyi Ronyva hídján az államhatárt jelző csík két oldalán állva. Ekkor már a két baráti szocialista állam között nem lehet csak úgy átjárni a határon, börtön jár érte, sőt a főszereplő András a tiszalöki büntetőtáborba kerül. Újabb fordulat, újabb szívszorító lecke történelemből.

Gondolkodásra, feszült elemzésre nagy szükség van. Ebben az átmeneti, Európa keleti és nyugati felét összekötő-elválasztó földrajzi sávban sokszor fölmerülnek kérdések az élet minőségére vonatkozóan. A családok, a hagyományos közösségek összeütköznek a hatalomra jutott gyilkos eszmékkel, a külső nyomásra kényszerből létrehozott államvezetéssel. Ennek az ütközésnek a terepe az erkölcs. Az egyén, a család erkölcsé ütközik a népboldogítást hirdető hatalmak, eszmék gyakorlatával. Pusztító nacionalizmus, kommunizmus morzsolja az összetartó kötelekeket. Óhatatlanul fölmerül a kérdés, vajon azzal, hogy a felvilágosodás (elsötétedés) évszázadai kiiktatták a tízparancsolatból az első hármat, az Istenhez való viszonyunkat szabályozó parancsokat, vajon megmaradt-e, fönnttartható-e az emberek mindennapi együttélését szabályozó többi hét? A „Ne ölj!” parancsát az üzemszerű emberirtás váltotta föl, a „Ne lopj!” parancsát az államilag szervezett kisajátítások fordították visszájára. Az emberirtások évtizedei után, napjainkban a magánélet szétzilálása lett a cél: a házasság leminősítése, a válás természetessé tétele. A családpusztító eszmék torz uralma idején a válasz egyértelmű nem. Az isteni három parancs kiiktatásával a többi hét parancs is kopik, morzsolódik, roncsolva az életet biztosító rendet.

Mi haszna az író-olvasó találkozóknak?

A fölbuzgó emlékek, élmények. A látogatók, a közönség, a hallgatóság szót kér, elmondja saját élettörténetét. Kiderült, hogy a rendezvény hangulatának megteremtésében közreműködő Éltető Lélek Alapítvány vezetője kitelepített szülők leszármazottja, kiderült, hogy a szervező KÉSZ vezetőségi tagja távoli rokona a lőcsei Probster-családnak, a regényben bemutatott polgármester rokonságának, és birtokában van az a kisonográfia, amit Alena Kredatusová készített *Az újlublói és jakubjáni Probsterek* címmel, és amelynek magyar fordítása 2002-ben, Sárospatakon jelent meg Fekesházyne Kováts Éva fordításában.

Összeérnek a szálak, az est élménye a hajdani otthonosság-érzet.

Olvassák el a könyvet!

Mezei István
beszélgetőtárs

*(A könyvet a Fráter György Katolikus Gimnázium dísztermében
február 18-án mutatták be)*

E számunk szerzői

Anda Tibor lelkipásztor, Noszvaj

Dr. Anka László PhD történész, tudományos munkatárs, VERITAS Történetkutató Intézet, Budapest

Dobos Zsolt ny. középiskolai tanár

Gróf Lajos újságíró

Dr. Horváth Barna (1936–2009) református lelkész, borsod-gömöri esperes

Kojsza Péter újságíró

Kölönte Sándor a Perkupai Gondviselés Református Diakóniai Központ vezetője

Dr. Mezei István MTA KRTK tudományos munkatárs

Mikolai Vince pápai prelátus, főesperes, diósgyőri plébános

Dr. Pfliegler György Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum docens, Ritka Betegségek Tanszék vezetője

Dr. Szarka János szirmabesenyői parókus

Tóth István pápai káplán, martin-kertvárosi plébános

Tartalomjegyzék

FECSCHE CSABA VERSEI (3)

ÜNNEPEK – ALKALMAK

Elhurcolt szerzetesekre emlékezek Miskolcon (5)

Protestáns kitüntettek a város napján (9)

EGYHÁZAK, TEOLÓGIÁK, HITVALLÁSOK

MIKOLAI VINCE: A katolikus egyház társadalmi tanítása (14)

EGYHÁZAK ÉS TÁRSADALOM

KÖLÖNTE SÁNDOR: Gyülekezeti diakónia intézményes keretek között (25)

ANDA TIBOR: A diakónia gyakorlata a gyülekezetben (33)

TÓTH ISTVÁN: A szembenállástól a közösségig (39)

KOJSZA PÉTER: Külföldi kórházlelkészek a GYEK-ben (47)

EGYHÁZAK ÉS TÖRTÉNELEM

ANKA LÁSZLÓ: Gróf Apponyi Albert pályafutása a kezdetektől Trianonig (49)

HORVÁTH BARNÁ: 1957. november 12. (56)

DOBOS ZSOLT: Az utolsó magyar hercegprímás emlékezete (62)

INTERJÚ

„Örömmel éltem – köszönöm” (71)

EGYHÁZAK ÉS KULTÚRA

SZARKA JÁNOS: Egy „frankás” érettségi találkozó margójára (76)

Miskolc a XIX. században Pfliegler J. Ferencz szemével (84)

Páter Szendrey Bonaventura emlékezete (91)

KÖNYVISMERTETŐ

Kováts Judit: Elszakítva (93)